

1984/85:54

Måndagen den 17 december fm.

Kl. 11.00

1 § Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

2 § Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1984/85:8 och 9

Skatteutskottets betänkande 1984/85:9

Justitieutskottets betänkande 1984/85:12

Socialutskottets betänkanden 1984/85:8 och 9

Utbildningsutskottets betänkande 1984/85:7

Näringsutskottets betänkanden 1984/85:11 och 13

3 § Artificiella inseminationer

Föredrogs lagutskottets betänkande 1984/85:10 om artificiella inseminationer (prop. 1984/85:2).

Anf. 1 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! I de frågor som riksdagen nu skall ta ställning till med anledning av regeringens proposition om artificiella inseminationer bryter sig olika meningar i spörsmål av juridisk, medicinsk, social och – inte minst – etisk natur.

I propositionen, som bygger på ett omfattande utrednings- och remissarbete, har gjorts avvägningar mellan olika synpunkter och intressen.

En fast utgångspunkt för dessa avvägningar har varit att barnets bästa måste tillgodoses. Jag menar att denna utgångspunkt är självklar och att de olika lösningar som förordas i propositionen därmed i allt väsentligt är givna.

Man kan till en början ställa sig frågan varför man över huvud taget bör lagstifta om artificiell insemination – Sverige blir med den föreslagna lagen först i Norden och Europa om sådan lagstiftning.

Det finns två skäl, båda i och för sig avgörande, för lagstiftning.

För det första: Avsaknaden av regler leder till att barn som har kommit till genom insemination riskerar att rättsligt stå utan far. Detta kan vi inte acceptera.

För det andra: Den snabba vetenskapliga utvecklingen gör att lagstiftaren rimligtvis måste redovisa sin syn. Inseminationsverksamheten är bara det första steget i en utveckling som innebär att liv framkallas på konstlad väg. Redan i början av nästa år väntas inseminationsutredningen lämna sitt andra delbetänkande som behandlar provrörsbefruktning och annan mer avancerad konstlad befruktning. Och genom gen-etikkommitténs arbete har vi fått kunskaper om hur avancerad och snabb utvecklingen är på genetikens område.

Ofrivillig barnlöshet kan otvivelaktigt vara en stor sorg att bära – ofta en tragedi – för dem som drabbas. Det är uppenbart att de artificiella inseminationerna fyller en funktion för de par som inte kan få barn på naturlig väg. I Sverige har sedan lång tid tillbaka artificiella inseminationer använts för att avhjälpa ofrivillig barnlöshet. Till en början var inseminationsverksamheten av blygsam omfattning, men sedan 1960-talet har den ökat successivt. Man räknar med att det numera föds minst 230 barn årligen som har kommit till genom givarinsemination, dvs. med sperma från någon annan man än kvinnans make eller sambo.

Mot denna bakgrund skulle det vara i vart fall orealistiskt att nu förbjuda verksamheten. Samhället bör emellertid inte genom inseminationer medverka till att ett barn kommer till världen utan att barnets bästa så långt möjligt tillgodoses. Verksamheten bör därför få fortsätta, men bara under förutsättning att det blivande barnets intresse tas till vara på bästa sätt.

I propositionen föreslås dels bestämmelser om det rättsliga faderskapet för barn som har kommit till genom insemination, dels viss lagreglering av verksamheten som sådan.

När det gäller faderskapsfrågan innebär lagförslaget att man täpper till den lucka som f. n. finns i lagen och som innebär att barn som har kommit till genom insemination riskerar att rättsligt stå faderlösa. Den man som har samtyckt till inseminationen, och som har varit beredd att ta på sig ansvaret som far, kommer i fortsättningen också juridiskt att anses som barnets far.

Mycket talar för att när vi nu går fram med lagreglering av inseminationsverksamheten detta inledningsvis bör ske med försiktighet. I vart fall bör verksamheten f. n. begränsas till de fall som har medfört att metoden har börjat användas, nämligen då en man och en kvinna tillsammans inte kan få barn på naturlig väg.

I propositionen föreslås därför att insemination i fortsättningen skall få utföras enbart på kvinnor som är gifta eller som bor tillsammans med en man under äktenskapsliknande förhållanden, och detta under förutsättning dels att inseminationen är medicinskt motiverad, dels att det kan antas att barnet kommer att växa upp under goda förhållanden. En ytterligare förutsättning är givetvis att mannen tar på sig faderskapet för barnet. Att dessa förutsättningar föreligger skall prövas under överinseende av den ansvarige läkaren, och det på ett allmänt sjukhus med dess tillgång till psykologisk och annan expertis. En sådan ordning bör ge goda förutsättningar för den helhetsbedömning som måste göras.

Herr talman! Vid givarinsemination skall kvinnans make eller sambo

självljart fullt ut fungera som barnets far. Att detta skulle underlättas av att man för barnet förtiger den för barnet fundamentala kunskapen om hur det har kommit till är för mig mycket svårt att tro. Tvärtom löper man då risken att barnet ändå förstår eller får reda på det rätta förhållandet, och i så fall får barnet dessutom klart för sig att man har ljugit eller dolt denna fundamentala kunskap.

Allt talar för att barnet i de allra flesta fall bör få veta sanningen om sin tillkomst – att den känsliga relation som byggs upp i den berörda familjen får vila på sanning och öppenhet och inte på lögn eller illusion.

Men detta är inte en fråga som lagstiftaren skall lägga sig i med regler och paragrafer; det föreslås inte heller i propositionen att så skall ske.

Man bör kunna utgå ifrån att de flesta barn inte kommer att ha något intresse av att forska efter vem givaren är. Ett barns upplevelse av sin identitet bygger ju på så många andra faktorer än just detta. Men i fall där vetenskapen om vem den biologiske fadern är är viktig för barnet vore det oklokt, och dessutom grymt, om samhället, sedan det tagit ansvar för inseminationsverksamheten, skulle utestänga barnet från den information som barnet vet att samhället har tillgång till.

En förutsättning bör dock givetvis vara att barnet nått tillräcklig mognad för att självt ta del av denna information.

I förhållande till barnets föräldrar och andra personer bör däremot uppgifterna om givaren fortfarande vara sekretesskyddade. Jag är övertygad om att den föreslagna ordningen inte skall skapa oöverkomliga hinder eller problem för inseminationsverksamheten.

Enligt regeringens förslag blir det den ansvarige gynekologens sak att välja lämplig givare. Regeringen har inte ansett det nödvändigt att meddela några närmare föreskrifter i denna del. Den praxis som gäller f.n. förefaller väl avvägd. Den innebär bl. a. att de blivande föräldrarna inte kan kräva att få en givare med alldeles speciella egenskaper. Ingen givare får heller genom insemination ge upphov till mer än ett begränsat antal barn, normalt högst fyra–sex barn. Det får ankomma på socialstyrelsen att följa utvecklingen och att meddela de allmänna råd som kan behövas.

Jag har redan antytt ett skäl för att koncentrera givarinseminationerna till några av de allmänna sjukhusen. Med en sådan begränsning underlättas också möjligheterna för samhället att utöva tillsyn över verksamheten och att följa utvecklingen. En koncentration till vissa allmänna sjukhus bör också underlätta angelägen forskning i framtiden.

Detta lagförslag har arbetats fram efter kontakter med de övriga nordiska länderna. Någon lagstiftning motsvarande den svenska är inte aktuell just nu i dessa länder. I Danmark anser man att den lagstiftning som redan finns där är tillräcklig. Den omständigheten att det i Sverige har funnits ett omedelbart lagstiftningsbehov är dock inte något hinder för ett fortsatt nordiskt samarbete i frågan; därom har jag förvissat mig vid överläggningar med de nordiska kollegerna. Det finns tvärtom intresse i de andra nordiska länderna att kunna följa den svenska utvecklingen.

Anf. 2 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag skall börja med att göra en kommentar till justitieministerns anförande. Han sade bl. a. att inget barn bör få komma till världen utan att man ser till barnets bästa. Jag vill understryka inför kammarens ledamöter att jag tror att alla ansvarskännande människor känner på det viset och delar den uppfattningen. Däremot har man olika meningar om vad som är till gagn och vad som är bäst för barnet.

Det ärende som vi nu går att behandla har varit föremål för en intensiv debatt alltsedan inseminationsutredningen i september förra året redovisade sitt betänkande Barn genom insemination. Meningarna har varit och är delade. Framför allt gäller det förslaget om att barn, som tillkommit genom givarinsemination, skall ha rätt att få veta detta och även få veta vem som varit givare. Tidigare har det varit förutsatt att givarens anonymitet skulle vara skyddad.

Meningarna är delade också här i riksdagen, och intresset har varit stort bland kammarens ledamöter för att under behandlingens gång i lagutskottet få reda på ställningstagandena.

Propositionen föranledde väckandet av 12 motioner från samtliga partier här i riksdagen. Av motionerna framgår att det i denna fråga inte finns några partilinjer. Detta framgår också av lagutskottets betänkande, liksom av det yttrande som utskottet inhämtat från socialutskottet, vilket ingår som bilaga i betänkandet. I lagutskottets betänkande finns det inte mindre än 23 reservationer; vissa av dessa är dock följreservationer.

Herr talman! Jag skall i korthet försöka redovisa huvudlinjerna i betänkandet, eftersom det kan vara ganska svårt att få en klar bild av det.

Majoriteten, bestående av utskottets socialdemokrater, två centerpartister och i vissa delar även vpk:s representant, ansluter sig i stort sett till propositionens förslag. Skälen därtill kommer andra att redovisa.

Reservanterna är delade på tre linjer:

1. En moderat ansluter sig i reservation nr 1 till de två motioner – en moderatmotion och en centerpartimotion – i vilka det föreslås att givarinsemination skall förbjudas.
2. Den andra huvudlinjen – bakom den står jag själv och ytterligare två moderater – följer upp moderatmotionen nr 26 i vilken hävdas att insemination är en medicinsk behandling och att den ej bör lagregleras. Samma reservanter samt en centerledamot reserverar sig mot slopandet av skyddet för givarens anonymitet. Det finns en särskild reservation – nr 14 – om detta, och i denna följs yrkandena upp från ett flertal motioner.
3. Det finns en tredje ståndpunkt. Vpk:s ledamot i utskottet anser bl. a. att givarinsemination skall kunna medges även ensamstående kvinnor och att sperma från en och samma givare får användas för högst fyra fall av insemination där denna leder till att ett barn föds. Vpk anser också att givaren bör underrättas om födseln.

Herr talman! Jag är medveten om att jag redovisat dessa tre linjer ytterligt knapphändigt, kanske alltför knapphändigt, men jag utgår ifrån att reservan-

terna och andra talare kommer att vidareutveckla sina synpunkter.

Jag avser inte att polemisera mot någon. Jag har all respekt för att det här finns olika meningar. Jag tänker bara helt kort redovisa några motiv för bl. a. mitt eget ställningstagande.

Hittills synes inseminationsverksamheten inte ha vållat några större problem annat än när det gäller tvister angående frågan om makes eller samboendes medgivande verkligen lämnats. På den punkten anser jag – och det framgår av reservation 2 – att det inte räcker med ett muntligt medgivande utan att medgivandet skall lämnas skriftligt och att detta skall införas i 1 kap. 6 § föräldrabalken.

Det har sagts i den allmänna debatten, att det inte är någon mänsklig rättighet att få barn, och att barnlöshet kan avhjälpas genom adoption. Det sägs också i en motion att det inte kan anses som någon "allmän mänsklig rättighet att få tillgång till givarinsemination".

Jag känner mig faktiskt litet främmande för dessa tankegångar och även inkompetent att avgöra vad ett par som absolut önskar få ett barn upplever som mänsklig rättighet. Men jag vet att många önskar lösa tidigare barnlöshet genom insemination. Jag vet det bl. a. genom de många brev som jag fått från oroliga äkta makar, vilka upplever det framlagda lagförslaget som ett hot. En brevskrivare – eller rättare sagt två, eftersom det rör sig om äkta makar – skriver bl. a.: "Rösta inte bort våra chanser till ett meningsfullt liv med egna barn.". I ett annat brev heter det bl. a.: "Ge oss rätten att få bilda familj. Hjälp oss i stället för att döma oss till barnlöshet."

Ja, detta kan räcka som citat. Vad är då dessa makar rädda för i det föreliggande lagförslaget? Jo, det är i alla brev en rädsla för att lagförslaget om sloandet av spermagivarens anonymitetsskydd skall komma att innebära att verksamheten med givarinsemination helt skall upphöra. Jag skall villigt erkänna att anledningen till att jag ställt mig bakom reservation nr 14 till lagutskottets betänkande är att jag helt och fullt delar dessa oroliga brevskrivares uppfattning att ett slopande av anonymitetsskyddet i stort sett vore detsamma som ett förbud mot givarinsemination. Jag kan faktiskt inte heller acceptera att barnet skall ha rätt att få veta sitt ursprung. Detta skulle i framtiden kunna orsaka problem i familjer, där problem måhända tidigare inte funnits. Jag har all respekt för barnets rätt, men föräldrarnas rätt och barnets rätt sammanfaller när det gäller att bevara lugn, harmoni och trygghet inom familjen. Vad gagnar det ett förut harmoniskt barn att få veta att den som barnet tidigare trott vara dess biologiske far inte är det?

Lagutskottets majoritet skriver:

"utskottet vill inte utesluta att den nu förespråkade lagstiftningen rörande insemination kan, såsom motionärerna hävdar, leda till att verksamheten – – – till en början avtar." Ja, det är nog ett riktigt konstaterande. I varje fall kommer verksamheten under medicinskt betryggande former att avta. Risken är stor för att det skall uppstå en illegal verksamhet, eller att kvinnor söker sig utomlands; ett förfarande som i många fall skulle kunna hjälpa dem som har ekonomiska förutsättningar därtill. Vi skulle kunna få en situation, som påminner om den som vi hade före den nuvarande abortlagstiftningen.

Fast då var problemen de rakt motsatta.

Jag vill för kammarens ledamöter – framför allt för alla dem som vill bevara skyddet av spermagivarnas anonymitet – påpeka att de kan rösta med reservation 14, oavsett uppfattning i andra frågor. Det är en reservation som jag tror bäst gagnar både barnets och föräldrarnas intressen.

Om inseminationslagen antas, så anser jag – vilket framkommer i reservation 9 – att verksamheten inte får begränsas till allmänna sjukhus. Många gynekologer i privat verksamhet har stor erfarenhet och bör därför efter tillstånd från socialstyrelsen medges rätt att bedriva verksamhet med givarinsemination.

Herr talman! Sedan jag anmälde mig till ett anförande på 15 minuter har många talare tillkommit. Jag kan väl i stort sett räkna ut vad som kommer att sägas – jag har ju tagit del av motionerna – och har därför kortat av mitt inlägg. Men jag vill ändå understryka – även om det också kommer att framföras av andra – att problemen med nya möjligheter att häva barnlöshet skapar förhållanden som nog måste följas upp. Vi måste undvika missbruk av ökad medicinsk kunskap och nya tekniker. Det är nödvändigt – och detta framhålls i motion nr 26 liksom i reservation 22 – att regeringen nog följer utvecklingen på detta område. Detta gäller också inom den familjerättsliga och inom den arvsrättsliga lagstiftningen.

Det är – jag vill också gärna ha det sagt – skönt att i en fråga som denna inte behöva vara annat än politiker och inte partipolitiker.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 2, 3, 4, 9, 12, 14, 17, 18, 19, 20, 21 och 22 i lagutskottets betänkande nr 10.

Anf. 3 KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! I lagutskottets betänkande och i bakomliggande proposition finns förslag dels om en ny bestämmelse i föräldrabalken som skall reglera faderskapet till barn som har tillkommit genom insemination, dels förslag till ny lag som skall reglera inseminationsverksamheten som sådan.

Detta är frågor som har engagerat många människor och där meningarna har varit och är delade. Detta visade sig inte minst i de många remissyttranden som kom in över själva utredningen som propositionen bygger på. Med anledning av propositionen väcktes sedan 12 motioner i riksdagen och under utskottsbehandlingen 23 reservationer.

När det gäller artificiella inseminationer handlar det om svåra frågor och svåra ställningstaganden. Det har under arbetets gång känts som att pröva sig själv i frågor av mycket djup innebörd. Ingen väg och ingen lösning var – åtminstone inte för mig – från början helt självklar. Så småningom kommer man ändå fram till ett ställningstagande. Det är nödvändigt; beslut skall fattas, först i utskott och sedan i riksdagen.

Vad gäller den första delen i lagförslaget, den om bestämmelse i föräldrabalken som skall reglera faderskapet till barn som har tillkommit genom insemination, så ansluter jag mig till den. Det är viktigt att ge inseminationsbarnen en så säker familjerättslig ställning som möjligt. Som det är i dag är rättskyddet bristfälligt – framför allt för barn som har kommit

till genom givarinsemination – och detta måste rättas till. Det sker genom den nu föreslagna ändringen i föräldrabalken.

När det sedan gäller de delar av förslaget till lag om insemination, som *inte* krävs för att uppnå målsättningen med ändringen i föräldrabalken, bör de – som jag ser det – avslås. Detta har vi tagit upp i vår motion nr 19 med Bertil Fiskesjö som första namn.

Verksamhet med givarinsemination bedrivs i dag vid ett tiotal kvinnokliniker och av ett litet antal privatpraktiserande gynekologer. Verksamheten handläggs enligt de regler som allmänt gäller enligt läkarinstruktionen och de författningar i övrigt som reglerar hälso- och sjukvård, t. ex. bestämmelserna om sekretess i sekretesslagen. Några olägenheter när det gäller de former den nuvarande verksamheten bedrivs under har inte framkommit. Inte heller har det framställts något krav på lagreglering från dem som är direkt berörda. Jag kan därför inte finna att den reglering av verksamheten med givarinsemination som föreslås i 3 § behövs. Jag yrkar därför avslag på förslaget om särskilda regler om givarinsemination och bifall till reservation nr 7. Under förutsättning av bifall till denna yrkar jag också bifall till reservation nr 8.

Jag går vidare till förslaget om ändring i sekretesslagen i den del som avser att öppna möjlighet att utlämna spermagivarens identitet. Jag anser att också den – det gäller då 4 och 5 §§ – bör avslås.

De barnlösa par som väljer givarinsemination som en lösning på sitt barnlöshetsproblem har säkerligen noga tänkt igenom sin situation och vägt olika alternativ mot varandra. Barnet som föds är således planerat. Med all säkerhet är det också både efterlängtat och välkommet. Mänskligt att döma bör det ha de bästa förutsättningar att växa upp under goda förhållanden.

Enligt förslaget i propositionen skall nu detta barn – när det uppnått tillräcklig mognad – ha rätt att få uppgift om spermagivaren. Enligt departementschefen "är det föräldrarnas sak, när det är möjligt och lämpligt, att berätta för barnet hur det kommit till". Uppgifterna skall finnas i den journal sjukhuset åläggs att föra och bevara, och socialnämnden är skyldig att biträda barnet med att skaffa fram uppgiften.

Det är, som jag ser det, angeläget att fundera över vad en bestämmelse som denna – den finns i 4 § – kan komma att få för effekter för berörda parter.

I vår motion, som jag tidigare hänvisat till, har vi redovisat varför vi finner det angeläget att bevara anonymiteten för spermagivaren. Även om de viktigaste argumenten finns angivna i reservation nr 14 vill jag något redogöra för tankegångarna bakom reservationen och ställningstagandet i denna.

Vi menar att föräldrasituationen kan påverkas negativt av att föräldrarna vet att en för dem helt okänd person, spermagivaren, kan komma in i deras liv. Det kan innebära att den rättslige faderns engagemang för barnet inte blir lika helhjärtat som det eljest skulle ha blivit.

Vidare kan det ifrågasättas om det är bra för barnet att kanske någon gång i tonåren få veta att den som barnet under barndoms- och ungdomsåren reservationslöst uppfattat som sin far inte är den biologiske fadern. I 17–18-årsåldern får man helt plötsligt en ny far! Risken är stor att sådan

kunskap leder till störningar i familjen och i familjegemenskapen.

Spermagivarens situation måste också beaktas. Förslaget i propositionen innebär att givaren tiotals år efter spermadonationen kan sökas upp av för honom helt okända ungdomar som han inte har några som helst känslomässiga relationer till. Då kanske även spermagivaren har egen familj. Hur skulle hans familj uppfatta en sådan situation? Jag menar således att röjandet av den biologiske faderns identitet – eller bara vissheten om att denna kan röjas – kan medföra en konfliktsituation som inte är till gagn för någon av de inblandade parterna.

Att inte garantera spermadonatorer anonymitet kan också innebära att verksamheten med givarinseminationer upphör vid sjukhusen i brist på donatorer. Barnlösa makars önskan att skaffa sig barn kommer dock, troligen är det så, att fortfara att vara lika stark.

Det kan få till följd att verksamheten fortsätter, men i andra former än dem vi har i dag. I dag är verksamheten väl kontrollerad och tydligen också uppskattad av alla inblandade parter.

Dessutom kan den journalföring och den arkivering av journalerna som lagförslaget förutsätter innebära en risk för att information läcker ut och når andra än vad som är avsett. Även om antalet personer som formellt skall ha tillgång till journalerna är begränsat, blir det ett betydande antal människor som får insyn. Journalerna skall ju förvaras i minst 70 år!

Som en sammanfattning av vad jag här framfört skulle jag vilja säga följande: Jag är långt ifrån säker på att den föreslagna lagstiftningen – som det heter – "så långt möjligt tar till vara barnets intressen".

Bestämmelsen kan i stället leda till oro och splittring. Dessutom finns det en risk för psykosociala störningar i familjerna i fråga.

Precis som vi säger i vår reservation borde det bäst gagna barnets intressen om den relation stöds som byggts upp mellan barnet och dess sociala föräldrar – föräldrar som vill att barnen i alla avseenden skall betraktas som deras egna.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall också till reservation nr 14 och, under förutsättning att denna bifalles, även till reservationerna nr 15, 17, 20 och 21 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 4 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Det är otillfredsställande att den här frågan och även andra frågor inom den medicinska vetenskapen fått utvecklas under lång tid utan demokratisk kontroll och etiska ställningstaganden. Det är bra att inseminationsverksamheten nu skall regleras i lag. Men jag vill säga att bara för att de juridiska frågorna runt denna verksamhet löses, är därmed inte de etiska frågorna runt verksamheten lösta – långt därifrån!

I vänsterpartiet kommunisterna intar vi principiellt sett en mycket restriktiv hållning när det gäller olika metoder att manipulera människans biologiska liv. Inom vpk är vi också ytterst tveksamma till en legalisering av verksamheten med givarinsemination. När vi nu ändå står i begrepp att legalisera den, får det inte ses som ett slutgiltigt accepterande av givarinse-

mination därför att det finns för många obesvarade frågor och olösta problem i detta sammanhang.

Hur länge dröjer det innan en varelse kan utvecklas ända fram till livsduglighet utanför mammans kropp? Har den människan några föräldrar? Kommer forskarlaboratorier att kunna förse oss med föräldralösa människor – skapade av nedfrusna ägg och frusen sperma – som ingen gör anspråk på? Kan vi i så fall tillåta detta? Om utvecklingen får fortsätta på samma sätt som den hittills fått, kanske det som jag här skisserat inte alls blir science fiction utan en högst påtaglig verklighet. Kan sedan forskningen få fram en teknik för att dela celler i flera livsdugliga kopior och kombinera den tekniken med metoder så att liv kan fullt utvecklas utanför mammans kropp, då är denna science fiction en mardrömsverklighet.

I dag är inseminationer och provrörsbefruktningar behandlingsmetoder vid barnlöshet. Man experimenterar med nedfrysning av befruktade ägg och med överföring av ägg från en kvinna till en annan. I Australien håller man på att försöka framställa en konstgjord livmoder. Moderskapet kan för första gången i världshistorien manipuleras på många olika sätt. Hittills har ingen kunnat betvivla att den kvinna som föder fram ett barn verkligen är dess mor. Men vem är mor när ett befruktat ägg överförs från någon kvinnas livmoder till någon annans? I USA har redan barn fötts som på embryostadiet flyttats från sin biologiska mor till en fostermor. Man har också implanterat provrörsbefruktade ägg från en kvinna i en annans livmoder.

”Vi har fått praktiskt taget allting från veterinärmedicinen”, säger professor Hamberger, som sysslat med provrörsbefruktning. ”Man väljer ut en särskilt duktig mjölkko och hormonbehandlar henne så att hon producerar mängder med ägg. Sedan insemineras hon med spermier från en prima tjur, och resultatet blir att ett tiotal ägg befruktas. Men eftersom kon inte kan föda så många kalvar sköljer man ut äggen och placerar dem i andra kor.” Det är exakt samma metod som amerikanska läkare nu med framgång prövat på kvinnor.

Frystekniken bidrar till att göra befruktningsteknologins perspektiv hissnande. I Australien har man redan lyckats implantera ett nedfrost och sedan upptinat mänskligt embryo i moderns livmoder, där det sedan utvecklats normalt. Vem äger ett embryo? Frågan är aktuell i Australien, sedan föräldrarna till ett nedfrost embryo dött i en flygolycka. Ett franskt rättsfall har visat på en annan typ av problem i samband med frystekniken. Det gällde en änka som begärde att få bli inseminerad med sin avlidna mans nedfrusna sperma. Juristerna rös, eftersom de arvsrättsliga följderna inte är klarlagda när en man blir far åratel efter sin död.

Allt detta är fullständigt absurt. Frystekniken kan upphäva tiden och generationsordningen.

Hittills är det bara på Malmö lasarett som man experimenterar med nedfrysning av befruktade ägg. Det har ännu inte blivit något barn genom verksamheten.

I USA föds årligen över 10 000 barn genom insemination. Där finns en stor grå marknad. Man kan få djupfrost sperma från hyperintelligenta donatorer

på postorder. Det finns en spermabank i Escondido som heter Nobel Sperm Bank. Dess grundare hoppas att mellan 100 och 200 barn inom en snar framtid kommer att födas genom hans "sociala" experiment. Han använder sperma från tre nobelpristagare. Han säger: "Vi vill skapa en superras, men det är paren som själva bestämmer om de vill dra fördel av vår service. Hittills har endast vita donatorer använts men vi söker även färgade olympiska guldmedaljvinnare som är villiga att ställa upp."

Vad för slags människosyn har dessa människor? Vilket slags samhälle får vi om de får bestämma?

I Västtyskland har det också rapporterats om privat verksamhet, och det har uttryckts farhågor för en kommersialisering och en styrning enligt genetiska kvalitetskriterier. En västtysk firma erbjuder givarinseminationer i en skogrik trakt med ozonmättad luft. Inseminationen görs till klassisk musik i rum helt inredda i rosa, lovar en broschyr.

En verksamhet med sådana här experiment är oförenlig med respekt för mänskligt liv och måste stoppas. Nu sker inte detta i Sverige, men det har ju hänt förr att vi har importerat idéer och företeelser bl. a. från USA. Jag skulle vilja höra regeringens synpunkter på eller kommentarer till det jag nu har berättat, och jag vore glad om jag fick dem från justitieministern.

Är det en rättighet att få barn? Kan det gå till hur som helst? Är barnlöshet en sjukdom? Är det något vi måste ha läkarhjälp för att bota? Skall vi bara acceptera barn som bär på våra egna gener, våra egna arvsanlag? Är inte alla barn vår gemensamma angelägenhet? Det finns miljontals barn i en överbefolkad värld som ropar efter föräldrar. Måste inte inseminationsverksamheten ändå betraktas som en sofistikerad lyxverksamhet i en överbefolkad värld? Förr var barnlöshet något man fick försona sig med. I dag åker man i väg till närmaste sjukhus.

Men barnlöshet är inte bara ett medicinskt problem, som någon här i talarstolen sade tidigare, utan det är också en moralisk och kulturell fråga. Och den nya, tidiga fosterdiagnostiken ställer problemen ytterligare på sin spets; man tycker sig inte bara ha rätt till barn utan också till perfekta barn.

Många gånger ligger barnlöshetsproblemet kvar efter en insemination som en olöst och levande konflikt mellan föräldrarna. Inseminationen ger makarna bara en skenbar lösning på deras svårigheter, och erfarenheten visar att metoden alltför lätt leder till oönskade konflikter på sikt.

Behovet att känna till sitt biologiska ursprung tror jag är något mycket djupt rotat hos människan. Barnet måste ha rätt att få veta sanningen om sitt ursprung. Detta är också en central princip i all svensk familjerätt.

Någon anonymitet för spermagivaren är därför inte möjlig. Man kan inte bygga en lagstiftning på principen att föräldrar har rätt att ljuga för barn om så väsentliga ting. Barnets rätt måste prioriteras och öppenhet och ärlighet prägla relationerna. Att anonymiteten för spermagivaren hävs kan givetvis medföra att verksamheten i praktiken starkt begränsas. Detta är enligt vpk:s mening snarare en fördel än en nackdel.

Om det känns omöjligt att tala med sitt inseminationsbarn om hur det har kommit till, tyder det på att skam och andra obearbetade känslor fortfarande

tynger föräldrarna. Förmodligen skulle de sociala fäderna till inseminationsbarn vara de som tjänar mest på en öppenhet. De skulle slippa bli generade när man påpekar likheter eller olikheter mellan dem och barnen. De skulle inte behöva dölja det rätta förhållandet för någon och slippa rädslan för att bli avslöjade. En familjehemlighet med de dimensioner som en insemination rymmer kan bli rena psykologiska dynamitladdningar mellan familjemedlemmarna i svåra, utsatta situationer.

Signaturen Katarina – själv mamma till ett inseminerat barn – skrev i Dagens Nyheter för ett tag sedan apropå hemlighållande av hur ett barn har kommit till. Hon relaterar till ett annat par, som också beslutat sig för att deras dotter inte skall få veta att hon har kommit till genom insemination. Katarina frågar: Är det för barnets skull som det här paret, i likhet med mig själv och många andra, vill hålla inseminationen hemlig, eller är det för sin egen skull man vill hemlighålla barnets ursprung? Katarina har alltså hemlighållit sin insemination. Men i dag, flera år senare, säger hon att hon ser helt annorlunda på problemet. "Jag är övertygad om att när man beslutar sig för att hemlighålla det faktum att ens barn avlats genom givarinsemination, då spelar man ett mycket högt spel där man riskerar att ödelägga både sitt barns och sitt eget liv." Hon förespråkar stor öppenhet i den här frågan. Hon säger vidare: "För det första är det aningslöst att räkna med att hemligheten aldrig kan avslöjas. Det är detsamma som att tro att man själv, ens partner eller relationen aldrig förändras. Och tänk om barnet börjar fråga om sin tillkomst – det gör ju barn ibland, som bekant – då måste man väl säga som det är. Eller? Alternativet vore att ljuga barnet rakt i ansiktet och så småningom riskera att snärja in sig alltmer i mindre eller större lögner." Hon fortsätter i sin artikel: "Vad man gjort är att man har tagit en genväg förbi sin barnlöshetskris. Man har fått en möjlighet att låtsas inför världen och inför sig själv att ingenting har hänt. Mannen har inte tillåtit möta den bistra sanningen att han är infertil, se den i ögonen och sörja den, för att till sist – och helst med sin hustrus hjälp – få uppleva att han ändå duger som man och make."

Denna kvinnas erfarenhet har jag tyckt att alla i riksdagen skall få kännedom om.

Barn skall ha rätt att få veta sitt ursprung. Barns bästa måste gå före både donatorers och föräldrars önskan att hemlighålla en uppgift där öppenheten är livsviktig.

Det är många problem förknippade med inseminationer. Därför är det viktigt att hela denna verksamhet fortlöpande utvärderas. Utvärderingen bör inriktas på att man skall följa de sociala och psykologiska effekter som kan uppstå genom verksamheten. Socialnämnderna bör ansvara för denna uppföljning, så att de skall kunna hjälpa och stödja inseminationsbarnen och deras familjer.

Andra metoder för att styra livets tillkomst måste förbjudas. Vpk menar att regeringen mycket snart måste komma med förslag i syfte att förbjuda andra mer etiskt stötande former av biologisk manipulation, t. ex. invitro-fertilisering – alltså provrörsbefrukning, genmanipulation på arvsmassan,

utnyttjandet av surrogatmödrar m. m. Dessa företeelser är morgondagens nya klipp inom den medicinska vetenskapsvärlden.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 10, 11, 13, 16 och 23 i betänkandet.

Allra sist vill jag säga att denna fråga, tillsammans med andra etisk-medicinska frågor där själva livet kan manipuleras, egentligen handlar om vilket slags samhälle det är vi *vill* ha och *skall* ha.

Anf. 5 KARIN AIIRLAND (fp):

Herr talman! Motiven för att över huvud taget stifta civilrättsliga lagar från början varit och är fortfarande främst att vi skall hjälpa till att lösa de konflikter som kan uppstå mellan olika intressen och olika individer i samhället. Vi förutser att olika människor kan ha helt skilda motiv för sitt handlande. Ofta kan vi förstå den enes motiv såväl som den andres, men vi inser också att några kan ha en svagare ställning än andra. Just därför måste lagstiftaren stå på den svagares sida och vara beredd att skydda henne eller honom med hjälp av lagstiftning.

När nu de flesta av oss är eniga om att vi behöver en lagstiftning om artificiella inseminationer, tror jag att allas vår utgångspunkt har varit den: nämligen att skydda barn så att de inte på grund av en ofullkomlig lagstiftning riskerar att plötsligt stå utan någon som kan kallas deras far.

Det är visserligen så att den gamla typen av kärnfamilj med mamma, pappa, barn inte alls är så vanlig längre som förr. Det finns hundratusentals enföräldersfamiljer i dag. Men den omständigheten att vi fått nya familjetyper är inte skäl att beröva barn rätten till både en far och en mor. Ingen har heller ifrågasatt att det, framför allt för barnets skull, är viktigt att faderskapet fastställs t. ex. när ensamstående kvinnor på vanlig väg föder barn. Och vi har en skilsmässolagstiftning som numera gör det möjligt för föräldrarna att ha gemensam vårdnad om barnen.

Därför är det bra att reglerna i föräldrabalken nu ändras så att de skyddar även barn som tillkommit genom insemination. Vi i folkpartiet tycker att det är riktigt att den sociale fadern när han en gång samtyckt till givarinsemination sedan inte skall kunna föra talan om att han inte är barnets far och att det inte heller skall vara möjligt att föra faderskapstalan mot donatorn.

Från folkpartiets sida instämmer vi också i propositionens bedömning att det är viktigt att verksamheten anförtros läkare med erfarenhet av barnlöshetsutredningar och att garantier skapas för att den bedrivs under etiskt godtagbara former. Därav drar vi emellertid inte slutsatsen att enbart de allmänna sjukhusen bör få bedriva inseminationsverksamhet. Om de villkor som bör gälla för journalförvaring uppfylls bör även privatpraktiserande gynekologer ha möjlighet att genomföra insemination. Vi tror att en privatpraktiserande gynekolog ofta har sådan kontakt med och kännedom om sina patienter att det är lättare för den gynekologen att ta ställning till lämpligheten av insemination än för den läkaren i allmän sjukvård som enligt propositionens förslag skall få patienten på behandling efter remiss.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 9 i betänkandet.

Herr talman! Den fråga som mer än allt annat dominerat debatten om givarinsemination är frågan om donatorns anonymitet och det födda barnets rätt att få veta sitt ursprung.

I varje parti finns delade meningar, och den jag har omfattas inte av alla i folkpartiets riksdagsgrupp men av en mycket klar majoritet. Vår inställning i denna fråga grundar sig på de önskemål och rättigheter som de tre parterna – donatorn, de sociala föräldrarna och barnet – kan ha. Här uppstår nämligen en intressekonflikt. Donatorns önskan om att vara anonym – som kanske ofta beror på okunnighet om gällande regler när det gäller faderskapstalan – kommer i motsatsställning till barnets eventuella framtida önskan att få veta vem den biologiske fadern är. Föräldrarna å sin sida kan av psykologiska skäl ha ett intresse av att donatorn förblir anonym – han har ju inte haft någon kontakt med eller något ansvar för barnet.

För lagstiftaren gäller då att i denna konflikt avgöra vems intresse samhället främst har anledning att skydda – barnets, de sociala föräldrarnas eller den biologiske faderns.

När det gäller donatorn har den uppfattningen framförts att anonymiteten är en förutsättning för att få spermagivare. Det finns såvitt jag förstår ingen möjlighet att med bestämdhet uttala sig om den saken. Men mycket talar för att det, om barnet ges rätt att få veta sitt ursprung, kan bli en minskning av antalet donatorer. Den enskilde donatorn kan ju, om han ogillar villkoren som gäller, upphöra med spermagivandet. Han har nämligen sitt eget fria val. Men, herr talman, det har inte barnet.

De par som önskar bli föräldrar genom givarinsemination får själva fatta beslut i frågan, om och i så fall när de skall berätta för barnet hur det har kommit till. Det är föräldrarnas eget ansvar; de har här också ett eget val. Utredningen ansåg att föräldrarna bör inta en öppen och ärlig attityd gentemot barnet och så tidigt som det är möjligt och lämpligt berätta för barnet att insemination har skett. Det är en klok inställning, liksom det är riktigt att denna fråga inte lämpar sig för lagstiftning.

Frågan om barnet skall få veta, om insemination skett avgörs alltså av föräldrarna. Jag vill dock med bestämdhet hävda att det torde vara utomordentligt sällsynt att man inom en familj i längden skulle kunna dölja en sådan uppgift. Det finns inget skäl för riksdagen att ställa sig bakom eller uppmuntra till någonting sådant. Det finns många lögnar i världen som vi inte kan komma åt, men lagstiftaren skall inte uppmuntra smussel och osanningar, allra minst gentemot barn.

Om barnet då informeras om hur det förhåller sig vore det enligt vår uppfattning fel att genom anonymitetsskydd för spermagivaren göra det omöjligt för barnet att få veta vem den biologiske fadern är, om barnet vill veta det. Det är, tycker vi en viktig princip att ingen skall ha rätt att avsiktligt undanhålla ett barn denna kunskap.

Jag kan inte säga om denna kunskap i det enskilda fallet är till vad vi brukar kalla "barnets bästa" eller ligger i "barnets intresse". Vi kan inte utesluta att det i enskilda fall kan visa sig att det inte har varit till "barnets bästa" att få veta att insemination skett och vem donatorn är. Men ändå vore det

principiellt felaktigt att medvetet förvägra barnet en framtida rätt att efterforska sitt ursprung. Det är den frågan vi skall ta ställning till.

Vi skall väga de tre parternas intressen mot varandra. Då blir, enligt vårt sätt att se, en viktig utgångspunkt att donatorn och föräldrarna frivilligt och efter moget övervägande har medverkat till inseminationen och att de när det skedde har känt till de regler som gäller. Barnet däremot är i en helt annan situation. Vi vet inte om barnet i en framtid blir intresserat av att få reda på vem som är den biologiske fadern. Men samhällets skyldighet måste vara att garantera barnet möjligheten att få svar på en fråga, som, om den ställs vid mogen ålder, måste vara av vitalt intresse för frågeställaren. Därtill kommer att så länge vi i all annan lagstiftning hyllar principen att barn bör ha rätt att känna till sina biologiska föräldrar bör den principen gälla alla barn, oavsett hur de har avlats.

Den slutsats vi har kommit fram till av detta resonemang är att barnet och endast barnet skall ha rätt att få tillgång till uppgifter om vem som varit donator. Vi tillstyrker därför propositionsförslaget och utskottsmajoritetens förslag i den här frågan. Det kan, i varje fall till en början, leda till att antalet spermadonatorer minskar, men vi är beredda att acceptera det.

Jag vill slutligen i fråga om anonymitetsskyddet anmäla att vi motionärer också själva ställt oss frågan om barnets rätt att vara anonymt i förhållande till donatorn. Man kan, herr talman, inte utesluta att den man som i unga år varit spermagivare, senare i livet börjar undra hur det gick. Skulle han själv bli barnlös är det t. o. m. ganska sannolikt att han gör det. Men vi har också i den frågan funnit att initiativet måste ligga hos barnet ensamt. Det skall inte heller behöva riskera att hamna i den konfliktsituation som möjligen kunde uppstå ifall donatorn kunde ge sig till känna.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till utskottsmajoritetens förslag utom i fråga om reservation 9.

Anf. 6 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Enligt min mening är den avgörande frågan, om insemination bör tillåtas eller inte. Jag ställer inte då frågan isolerad mot bakgrund av lagförslaget utan sätter in den i ett större, vidare och djupare sammanhang. Jag tror nämligen att det är omöjligt att inte låta sin syn – medvetet eller ej – färgas av vad som händer eller kan komma att hända inom hela detta livsområde. Hur kan med andra ord framtiden komma att se ut med hänsyn till redan nu föreliggande möjligheter att manipulera tillvaron?

Våra arvsanlag är lagrade i gener, och generna består av en substans kallad för DNA. Generna ingår i sin tur i större enheter kallade för kromosomer. Genen är den informationsbärande enheten i kromosomer och arvs massa. Ordet DNA, som jag använde nyss, för lätt tanken – åtminstone för lekmannen – till hybrid-DNA-teknik, som gör det möjligt att överföra informationsbärande gener från en organism till en annan. Det är detta mera kvalificerade manipulerande med livet som framkallat sådan särskild oro hos så många människor.

Som stöd för detta mitt påstående vill jag gärna hänvisa till Europarådets

parlamentariska församling, som i januari 1982 behandlade frågor om genteknik. Församlingen antog vid tillfället en rekommendation, som finns återgiven i gen-etikkommitténs häromdagen avlämnade betänkande SOU 1984:88, till vilken jag återkommer.

Innan jag går vidare i min framställning är det angeläget att göra åtskillnad mellan det fallet att insemination sker med sperma från kvinnans äkta man och det fallet att sperman tillhandahålls av en annan man.

I det först nämnda fallet – makeinsemination – är det fråga om att avhjälpa ofrivillig barnlöshet i äktenskapet med gynekologiska åtgärder. Inga ytterligare personer är berörda än de båda makarna. Det saknas all anledning att motsätta sig en sådan ordning. Tvärtom är det glädjande att läkarvetenskapen gjort det möjligt att förverkliga makars önskan att få barn tillsammans. Ingen remissinstans har heller gjort någon annan bedömning.

Detta slag av insemination behöver för att få fortsätta inga som helst lagliga påbud eller föreskrifter. Bestämmelserna i föräldrabalken är helt tillräckliga för att säkra bördan för det barn som kan komma till världen på detta sätt. Den biologiske fadern är ju densamme som mannen i äktenskapet, och han skall därför enligt 1 kap. 1 § samma balk anses som barnets fader.

Särskilda regler behövs inte heller i den situationen att mannen och kvinnan lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden och mannen erkänner faderskapet. Det saknar juridisk betydelse på vilket sätt som sperman överförs från mannen.

Helt annat blir läget då en tredje person blir inblandad, en utomstående man som tillhandahåller sperma – givarinsemination. Rättsligt sätt behövs då en bestämmelse i föräldrabalken, som gör den äkta mannen till juridisk fader. Och så långt vållar bestämmelsen i sig inga betänkligheter. Men bestämmelsen avses skola täcka även sambo-fallet. Bor kvinnan tillsammans med en man under äktenskapsliknande förhållande, skall denne man ge sitt samtycke för att bli betraktad och behandlad som barnets rättslige fader. I portalkapitlet till föräldrabalken intas i enlighet härmed regler om olika grad av samlevnad. För mig är den naturliga samlevnadsformen äktenskapet. En ändring i denna grundsyn hör naturligen hemma i en ny giftermålsbalk men inte här.

Jag hade från början avsett att närmare belysa de juridiska frågor som den nya samtyckesregeln i 1 kap. 6 § föräldrabalken ger upphov till, en regel som i relationen mellan den juridiske fadern och det genom givarinsemination tillkomna barnet t. o. m. avses skola utgöra rättsgrunden för arv och för förbud att ingå äktenskap samt i förekommande fall för tillämpning av stadgandet om incest, blodskam, i brottsbalken. Detta skulle å andra sidan lätt skymma blicken för vad själva sakfrågan gäller. Utformningen av samtyckesbestämmelsen har ej heller den minsta betydelse för min ståndpunkt i inseminationsfrågan. Jag lämnar därför de juridiska frågorna åt sitt öde.

Dagens proposition handlar om införande av sperma i en kvinna på konstlad väg, såsom saken uttrycks i inseminationslagens första paragraf. Men befruktning kan nu ske även i provrör, befruktning in vitro. Genom

befruktningen skapas något som kallas embryo. Hur länge får embryot växa i provröret? Kan det utvecklas där så att det blir möjligt att använda i experimentellt syfte, t. ex. för att prova nya mediciner? Och är det orimligt att tänka sig att embryot kan utvecklas till foster i provröret? I den kända engelska Warnockrapporten från i somras anges för övrigt den längsta tid som ett embryo får förvaras i provrör till 14 dagar.

Embryot behöver inte återföras till den naturliga moderns livmoder utan kan inplanteras i en annan kvinnas livmoder, surrogatmoder. Den första kvinnan är då äggdonator och den senare får rollen av ett slags kläckningsmaskin. Vem är här att betrakta som barnets mor?

Men det finns ännu mer förfina och raffinerade metoder att manipulera med livet. Det finns något som heter mosaikindivider. Man har lyckats att sammanfoga embryon från möss, som kommit från varsin mus, till en cellboll som placerats i en tredje muslivmoder. Där utvecklades en unge som alltså ägde fyra föräldrar plus en surrogatmoder. Det är också möjligt att göra artmosaiker, t. ex. får-get och får-ko.

Kloning är ett annat medicinskt begrepp, som är beteckningen för identiska kopior av biologisk material. Genom denna metod kan det bli möjligt såväl att framställa ett oändligt antal biologiskt identiska individer som t. o. m. att skapa en ny ras genom att kombinera genetiska fragment med olika ursprung. Denna skräckfyllda framtidsvision är inte sprungen ur min fantasi, utan den har jag hämtat från Europarådets rekommendation, som jag omnämnde inledningsvis.

Tanken kan vandra vidare till Aldous Huxleys bok från 1932, "Du sköna nya värld", som beskriver Bokanovskys process för kläckning och fostran. Processen sades äga den fördelen framför äldre metoder att den kunde framställa, inte tre identiskt lika tvillingar som tidigare utan dussintals, tjugotals på en gång. Någon frågade vari fördelen bestod. Den ansvarige svarade: "Processen är ett av våra viktigaste hjälpmedel till ernående av samhällsstabilitet. Standardiserade män och kvinnor i likformiga kullar. Om vi kunde bokanovskifiera i obegränsad grad, skulle hela problemet vara löst."

Redan det nu helt möjliga är emellertid fullt tillräckligt för att inge oro. Det framgår av vad jag sade nyss. Till detta kan läggas att givarinsemination mycket väl kan utnyttjas i rasförädlings syfte. I USA lär det t. ex. vara möjligt att köpa nobelpristagarsperma. Inga Lantz berörde bl. a. denna företeelse i sitt anförande. Sperman kan vidare vara djupfryst och kan importeras från särskilda spermabankar utomlands, där den kan ha förvarats under kortare eller längre tid. Detta förhållande finner jag – i likhet med många andra – särskilt motbjudande. Reservationen 16 vill under alla omständigheter ha förbud mot sådan import. Härmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr talman! Min utblick över den medicinska teknikens möjligheter har haft till syfte att sätta in det framlagda förslaget om insemination i ett större sammanhang. Ingenting blir då självklart längre. *Hur skall vi människor ställa oss till det manipulerande med livet som pågår?* Det går inte att komma

förbi denna allt annat helt överskuggande fråga. Europarådets parlamentariska församling har känt oro för sin del och har tillsatt en kommitté som skall studera de frågor som aktualiseras i den av församlingen antagna rekommendationen. Ett spörsmål som tilldrog sig uppmärksamhet gällde rätten att ärva ett genetiskt mönster som inte hade förändrats på konstlad väg.

Det är dock inte enbart medicinsk teknik som bör ingå i en helhetsbedömning. I fallet med givarinsemination är det åtminstone *fyra personer* inblandade, vilkas intressen inte behöver sammanfalla. Detta ger i sin tur upphov till problem av medicinsk, juridisk, psykologisk, social och etisk natur.

En självklar förutsättning måste till en början vara, att det blivande barnets behov och intresse tillgodoses på ett tillfredsställande sätt. Som inseminationsutredningen själv påpekat vet man i dag mycket litet om hur ett inseminationsbarns förhållanden på sikt utvecklas och vilka svårigheter och problem som kan uppkomma för det under uppväxttiden. Forskningen på detta område har enligt utredningens egen uppfattning varit ytterst bristfällig. Bristen på forskning är att bedöma desto allvarligare som socialstyrelsen åberopat detta förhållande i sitt remissvar till stöd för sin uppfattning att man bör dröja med att genomföra lagförslaget. Bristen på vetenskapligt underlag gäller enligt styrelsen inte minst de psykologiska och psykiatriska, framför allt de barnpsykiatriska, aspekterna på inseminationsverksamheten.

Även juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet gör samma bedömning. Fakultetsnämnden hade därför egentligen helst sett – så står det att läsa på s. 30 i remissammanställningen – att man införde förbud mot verksamheten med givarinsemination, i varje fall till dess de efterfrågade forskningsresultaten föreligger.

Ett exempel på behovet av fördjupad forskning avser frågan huruvida det genom insemination alstrade barnet bör ha rätt att få kännedom om att det tillkommit på så sätt och att få uppgift om den biologiske faderns identitet. Tidigare talare har uppehållit sig vid denna fråga liksom vid frågan om konsekvenserna för övriga inblandade personer av att upplysning ges om spermagivaren. Hur påverkas föräldrarnas situation, om de vet att en för dem okänd person, spermagivaren, kommer in i deras liv, när barnet uppnått viss ålder? Och hur blir situationen för spermagivaren och dennes familj?

Till frågan om anonymitet eller ej är avslutningsvis att föga den upplysningen att det inom Europarådet år 1978 framlagts en rekommendation om anonymitet i alla led, som dock inte blivit antagen. Häremot förtjänar å andra sidan att ställas ett uttalande av vår riksdag från år 1906 som gällde barn födda utom äktenskap. Riksdagen uttalade: Redan den omständigheten, att ett barn av okänd moder är utestängt från möjligheten att erhålla kännedom om sin härkomst, innebär för barnet förlusten av en naturlig och betydelsefull förmån. – Dagens proposition är ett uttryck för samma värdering. Vad är sanning?

En ytterligare fråga som kräver svar är, om givarinsemination är förenlig med de etiska normer som vilar på västerländsk kristen grund. I äktenskapet blir makarna en unik enhet. Ett uttryck härför är barnet. Vid givarinsemina-

tion tränger sig en tredje part emellan och bryter enheten. Följderna av denna asymmetri i äktenskapet utgör en uppgift för forskningen att klarlägga. Finns det risk för att kvinnan blir mera bunden till barnet än till sin man? Hur påverkas mannens situation? Hur hållbar är jämförelsen med adoption?

Alla de frågor som jag ställt i mitt anförande – till vilka jag skulle kunna foga ännu fler – har slutligen lett mig till den uppfattningen att det behövs *en genomtänkt etik* för detta manipulerande med livet som i ett större perspektiv gäller ingenting mindre än villkoren för mänsklighetens fortbestånd. Det är dags att göra halt ett tag, så att själen hinner ikapp. Det behövs tid för eftertanke och besinning. Jag ber att också få hänvisa till de starka önskemålen om forskning som särskilt socialstyrelsen gett uttryck för.

I avvaktan på ett sådant ställningstagande bör givarinsemination inte få förekomma med samhällets stöd. Denna verksamhet bör förbjudas t. v. Jag vill alltså att riksdagen skall bifalla motion 21 av Björn Körlof m. fl. och motion 25 av Anna Wohlin-Andersson och Ivar Franzén.

Herr talman! Jag vet att det finns många som innerst inne i sitt samvete tycker som jag – min egen ståndpunkt har mognat fram efter en längre tid av *inre oro* – men som hittills valt den linjen att förespråka röjande av donators namn i förhoppningen att man den vägen skall kunna kväva verksamheten. De riksdagskolleger som hyser en sådan inställning borde hellre i första hand stödja reservation 1, till vilken jag ber, herr talman, att härmed få yrka bifall.

I detta anförande instämde Anna Wohlin-Andersson (c), Ewy Möller (m), Bertil Danielsson (m), Hans Wachtmeister (m), Arne Svensson (m), Anders Andersson (m), Blenda Littmarck (m) och Ulla Ekelund (c).

Anf. 7 ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Propositionen angående lagreglering om artificiella inseminationer, som vi nu behandlar, är ett mycket angeläget ärende. Det är angeläget därför att det, om det fullföljs, tillförsäkrar varje barn rätten till en far, oberoende av om det kommit till genom insemination eller på naturlig väg. Det sker genom dels en ändring i föräldrabalken, dels en ny lag om insemination, och propositionen innehåller också förslag om ett tillägg i sekretesslagen att också omfatta inseminationer.

Den nuvarande lagstiftningen har inte varit heltäckande då det gällt att tillförsäkra varje barn en far, utan en man kan, oavsett om han har samtyckt till insemination eller ej, utan begränsning i tiden, hos domstol begära faderskapsutredning och därmed få förklarat att han inte är biologisk far till barnet. Därmed blir barnet i avsaknad av såväl biologisk som rättslig och social fader. Det finns t. ex. ett uppmärksammat rättsfall om detta – det s. k. Haparandafallet.

I och med den nu föreslagna lagen blir den man som bodde tillsammans med kvinnan under äktenskapsliknande förhållanden vid den tidpunkt då inseminationen ägt rumt och som gett sitt samtycke därtill, automatiskt barnets rättslige fader, på samma sätt som han blivit om barnet tillkommit på naturlig väg.

Propositionen, som utskottsmajoriteten följer med några smärre ändringar, bygger på den s. k. inseminationsutredningen, och ett antal motioner har avlämnats med anledning av förslagen. Vid behandlingen i utskottet har de flesta av motionerna följts upp i reservationer som är bifogade betänkandet, och jag skall redan nu – för att vara rationell – å utskottsmajoritetens vägnar yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och avslag på samtliga reservationer.

Jag kommer därefter att strukturera mitt anförande så, att jag först gör en redovisning av bakgrunden till propositionen samt till propositionens huvudsakliga innehåll, varefter jag kommer att kommentera en del av reservationerna.

Låt mig bara tillägga att detta ämne är mycket känsligt. Det rör den mänskliga integriteten mycket djupt, och de delade meningar som speglas i de olika reservationerna, liksom i debatten i övrigt, skär i många fall tvärs igenom partierna. Det är också min förhoppning att debatten här i kammaren skall återspegla respekt för olika värderingar.

Herr talman! Fall av ofrivillig barnlöshet upplevs av många som mänskliga tragedier; det har inte minst den omfattande brevskörd som kommit såväl till oss i lagutskottet som till enskilda riksdagsmän vältaligt vittnat om. Sedan lång tid finns möjlighet att avhjälpa detta genom artificiell insemination, dvs. genom att införa sperma i kvinnan på konstlad väg. I flertalet fall sker detta med sperma från en anonym givare, s. k. givarinsemination, men det förekommer också att sperma från kvinnans make överförs till henne genom insemination, s. k. makeinsemination, vilket används i fall då exempelvis kvinnans ägglädare varit defekta och omöjliggör befruktning på naturlig väg.

Givarinsemination har förekommit i Sverige sedan i varje fall 1920-talet. Den var till en början av mycket liten omfattning men har ökat efter hand. Man räknar nu med att det varje år föds minst 230 barn i Sverige efter givarinsemination och omkring 40 barn efter makeinsemination.

Även i utlandet har givarinsemination stor utbredning, men trots detta är lagstiftning om den sällsynt, och i Sverige – liksom i hela Västeuropa – saknas f. n. lagstiftning på området. Efter motioner i riksdagen om bl. a. översyn av faderskapsreglerna, i syfte att trygga barnets rätt till en far, och om barnets rätt att få kunskap om det biologiska faderskapet, tillsattes en särskild utredning – inseminationsutredningen – med uppdrag att utreda frågan om artificiella inseminationer. Det är betänkandet från denna utredning – Barn genom insemination (SOU 1983:42) – som ligger till grund för förslagen i den nu aktuella propositionen.

Som jag redan antytt, innehåller propositionen förslag till dels en ändring i 1 kap. föräldrabalken om faderskapet till barn som har kommit till genom insemination, dels en ny lag om inseminationsverksamheten som sådan och dessutom en ändring av sekretesslagen.

Den föreslagna nya bestämmelsen i 1 kap. föräldrabalken innebär att ett barn som har kommit till genom insemination med samtycke av moderns make eller av en man som bodde tillsammans med henne under äktenskapsliknande förhållanden får samma rättsliga ställning i förhållande till denne

som om barnet hade kommit till på naturlig väg. Denne man skall alltså anses som barnets rättslige far.

Enligt förslaget i den nya lagen om insemination skall inseminationsbehandling i fortsättningen utföras bara på kvinnor som är gifta eller bor tillsammans med en man under äktenskapsliknande förhållanden. En förutsättning skall dessutom vara att mannen har skriftligen samtyckt till inseminationen.

Givarinsemination skall bara få utföras på allmänna sjukhus under överinseende av en gynekolog. I detta fall skall det också krävas att det med hänsyn till makarnas eller de samboendes medicinska, psykologiska och sociala förhållanden är lämpligt att inseminationen äger rum. Bedömningen av detta skall ytterst göras av den ansvarige läkaren, som också har att välja lämplig spermagivare. Vid detta val får inte några mer speciella önskemål om givarens egenskaper eller kvaliteter i övrigt tillgodoses. Endast utseendemässiga hänsyn – dvs. att spermagivaren så långt möjligt liknar föräldrarna vad gäller storlek, hårfärg o. d. – skall tas vid bedömningen.

Ett barn som har kommit till genom insemination bör, enligt propositionen, normalt upplysas om detta av föräldrarna, när det är lämpligt. Då barnet har uppnått tillräcklig mognad skall det också ha rätt att få veta vem spermagivaren är. Barnet kan vända sig till socialnämnden på orten eller till det sjukhus som har utfört inseminationen för att få del av uppgifter om givaren. I övrigt skall alla uppgifter om denne i princip vara sekretessbelagda.

Det är endast i en av de reservationer som har fogats till betänkandet, i reservation nr 1 av moderaten Allan Ekström, som det yrkas avslag på hela propositionen – med undantag för, som vi hörde nyss, den del som gäller makeinsemination. Allan Ekström anser att det underlag som är oundgängligen nödvändigt för att i *ett* sammanhang kunna ta ställning till frågan om det manipulerande med livet som artificiell insemination i själva verket utgör saknas, och han begär ett helt nytt lagförslag.

Samma yrkande har dock även framförts i en motion av centerpartisterna Anna Wohlin-Andersson och Ivar Franzén.

De övriga moderaterna i utskottet godtar i reservation nr 2 förslaget om ändring av föräldrabalken, dock med den ändringen att ett faderskapsgodkännande bör vara skriftligt, medan de i reservation nr 3 yrkar avslag på förslaget om lagreglering av inseminationsverksamheten.

Herr talman! Jag vill här upprepa vad jag tidigare anfört: Artificiell insemination är en sedan länge väl etablerad medicinsk metod för att avhjälpa barnlöshet hos makar eller samboende par som inte kan få barn på naturlig väg. Både i Sverige och utomlands har inseminationsverksamheten tilldragit sig ett successivt ökande intresse, och verksamheten har numera fått en inte obetydlig omfattning.

Det är därför angeläget, inte minst med tanke på barnets bästa, att verksamheten med givarinsemination sker under från samhällets synpunkt sett godtagbara former.

Nya utredningar och därefter nytt förslag från regeringen, som föreslås i

reservation nr 1, skulle innebära att ytterligare ett stort antal barn – som jag tidigare anfört ca 230 om året – kommer till världen utan att ha den rättsliga ställning som garanteras andra barn.

De argument om den gen-etiska utvecklingen som Allan Ekström nyss anförde understryker bara att det är motiverat att vi nu börjar lagreglera inseminationsverksamheten.

Förslaget i reservation nr 2, som gäller föräldrabalken, innebär att ett faderskapsgodkännande, i enlighet med bestämmelserna i den föreslagna inseminationslagen, bör vara skriftligt. Här vill jag endast upprepa att reglerna i föräldrabalken har en vidare räckvidd än reglerna i inseminationslagen. För att ett faderskap skall kunna fastställas krävs nämligen inte att inseminationerna har utförts enligt den nya inseminationslagen. Bestämmelsen kan sålunda bli tillämplig även om barnet exempelvis har avlats genom insemination som har ägt rum utomlands. Att inseminationsbarn skulle kunna berövas möjligheten att få faderskapet fastställt enbart på den formella grunden att mannens samtycke inte är skriftligt skulle upplevas som i hög grad stötande.

Jag yrkar därför avslag på de aktuella reservationerna.

Reservation nr 5 från vpk innehåller förslag om att insemination skall tillåtas även på ensamstående kvinnor och att man inte bör göra någon skillnad mellan olika grupper av kvinnor med hänsyn till den samlevnadsform som de har valt.

Som vi anför i lagutskottets betänkande kan det inte anses som en allmän mänsklig rättighet att under *alla* förhållanden få tillgång till insemination. Verksamheten bör begränsas till de fall som har medfört att metoden har börjat användas, nämligen till att avhjälpa ofrivillig barnlöshet hos makar eller samboende. En strävan måste också vara att så långt möjligt se till det blivande barnets bästa. Det måste även beaktas att det bland barnpsykiatrer och barnpsykologer betonas som särskilt viktigt för barnets utveckling att det har både en mor och en far. Vi avstyrker därför förslaget i vpk-reservationen.

I reservationerna nr 7 av centerpartisten Kersti Johansson och nr 9 av Per-Olof Strindberg m. fl. hävdas bl. a. att givarinseminationsverksamhet bör få bedrivas av läkare med specialistkompetens i gynekologi och obstetrik som är verksamma i privat vård eller i offentlig öppen vård och inte bara, som föreslås i propositionen, vid allmänna sjukhus.

Lagutskottet hävdar – i likhet med socialutskottet, som har yttrat sig över förslaget – att verksamheten med givarinsemination omfattar såväl medicinska som etiska, psykologiska och sociala frågor. Verksamheten bör därför få utövas endast vid sådana inrättningar som har tillgång till – förutom erfarna gynekologer – psykologer, kuratorer eller motsvarande personal som vid behov kan biträda läkaren. Sjukhusen måste vidare kunna erbjuda god rådgivning också i övrigt.

Givarinsemination bör med hänvisning till dessa förhållanden endast få utföras vid allmänna sjukhus. Socialutskottet understryker i sitt yttrande att verksamheten i praktiken kommer att begränsas till vissa större och resursstarka sjukhus. Först om verksamheten koncentreras blir det, enligt

socialutskottet, möjligt att få en sådan överblick över verksamheten som erfordras för den forskning och uppföljning som utskottet anser önskvärd.

Lagutskottets majoritet delar socialutskottets uppfattning på denna punkt och yrkar alltså avslag på reservationerna.

Herr talman! Jag skall nu övergå till att behandla den fråga i propositionen som rönt den allra största uppmärksamheten och som föranlett motioner från samtliga riksdagspartier utom vpk, nämligen spermagivarnas anonymitet och barnets rätt att få veta sitt ursprung.

I reservation nr 14 av moderaterna Per-Olof Strindberg, Margit Gennser och Sten Andersson i Malmö samt centerpartisten Kersti Johansson argumenteras för ett bibehållande av spermagivarens anonymitet, och reservanterna yrkar att förslaget till 4 § i lagen om insemination skall avslås. Man anför i reservationen bl. a. att ett barn som föds efter insemination har de bästa förutsättningar att få växa upp under goda förhållanden, då ett sådant barn är planerat, efterlängtat och välkommet. Föräldrarnas förhållanden är mer stabila än hos genomsnittet sammanlevande, och skilsmässor är sällsynta.

Den i propositionen föreslagna ordningen att föräldrarna vid lämplig tidpunkt skall berätta för barnet att det tillkommit genom insemination kommer enligt reservanterna sannolikt inte att fungera, eftersom föräldrarna vill att barnen i alla avseenden skall betraktas som deras egna – något som för föräldrarna framstår som en grundläggande förutsättning för inseminationen. Därmed blir också bestämmelserna om att barnet skall ha tillgång till uppgifter om spermagivaren av ringa värde, eftersom förutsättningen för ett utnyttjande av denna möjlighet är att barnet vet om att den biologiske fadern är en annan än den rättslige och sociale.

Förslaget kan också medföra störningar och konflikter i familjen. Även givaren och hans familj kan hamna i ett utsatt läge om barnet tar kontakt med givaren, sägs det bl. a. i reservationen.

Andra argument som i reservationen anförs mot ett borttagande av anonymitetsskyddet för spermagivaren är att antalet givare kan komma att minska kraftigt. Verksamheten kan också ta andra vägar och bedrivas illegalt, och de som har råd kan åka utomlands för att få inseminationsbehandling. Det pekars också på att risken för spridning av uppgifterna i sjukhusjournalerna är mycket stor, trots sekretessen.

Herr talman! I 4 § i lagen om insemination regleras frågan om barnets rätt att få veta sitt ursprung. Ett barn som kommit till genom givarinsemination skall, enligt den föreslagna bestämmelsen, ha rätt att få del av de uppgifter om spermagivaren som har antecknats i sjukhusets journal. En förutsättning härför är att barnet har uppnått tillräcklig mognad. Frågan om hur barnet över huvud taget skall få reda på att det har kommit till genom givarinsemination regleras inte i lagen. Det bör vara föräldrarnas sak att, när det är möjligt och lämpligt, berätta för barnet hur det har kommit till, anför departementschefen bl. a., och i propositionen betonas vikten av öppenhet från föräldrarnas sida gentemot barnet i denna fråga. Mot den bakgrunden talar övervägande skäl för att barnet inte rimligen bör utestängas från uppgifter

om vem som varit givare. Det är med andra ord inte rimligt att omöjliggöra för barnet att söka sitt biologiska ursprung.

Liksom vid all lagstiftning som rör barn måste utgångspunkten alltid vara att så långt som möjligt tillvarata barnets intressen. I flera av de motioner som väckts med anledning av frågan har dock hävdats att det saknas tillräckligt underlag för bedömningen av vad som är bäst för barnet. Jag vill därför här redovisa några av de överväganden som utskottet har gjort.

Föräldrar som av olika anledningar väljer att *inte* berätta för barnet att det kommit till genom givarinsemination kan, liksom andra föräldrar, ställas inför barnets frågor och tvivel om sin härkomst. Barn som då möts av svar som inte är sanningsenliga har ofta förmågan att känna detta, vilket kan leda till att tvivlen växer sig starkare och relationen till föräldrarna försämras. Frånsett detta är risken ändå stor att barnet förr eller senare får vetskap om hur det har kommit till. Det kan vid en skilsmässa mellan föräldrarna, vid ett gräl mellan dem eller genom ett förflutet ord från någon släkting, som känner till förhållandena, avslöjas. Att barnet på det sättet, i stället för genom föräldrarnas försorg, får vetskap om sitt ursprung kan, enligt utskottets mening, aldrig vara bra för barnet och kan ohjälpligt skada förhållandet till föräldrarna.

Mot den bakgrunden bör det vara i både barnets och föräldrarnas intresse att föräldrarna berättar för barnet hur det har kommit till. När barnet skall få reda på detta är inte möjligt att generellt ange. Det är dock viktigt att barnet har tillräcklig mognad för att kunna ta emot ett budskap som i förstone kan upplevas som svårt och chockerande av barnet och medföra känslomässiga problem. Det kan, som socialstyrelsen uttalat i sitt yttrande över utredningens betänkande, inte heller uteslutas att det kan förekomma fall där det inte skulle vara förenligt med barnets bästa att lämna barnet upplysning om insemination. Det måste alltid till sist vara föräldrarna ensamma som kan besluta huruvida och när barnet bör underrättas om hur det har kommit till, och det är mot den bakgrunden inte möjligt att i lag reglera denna fråga.

Vi vill emellertid understryka angelägenheten av att frågan redan vid den information och utredning som enligt förslaget skall föregå inseminationsbehandlingen ingående diskuteras med föräldrarna och att vikten av öppenhet mot barnet därvid betonas.

En sak är att barnet sålunda bör få veta att det har kommit till genom insemination, en annan är om barnet därmed också skall få rätt att veta vem som är dess biologiske far. Med utgångspunkt i vad jag här har redovisat är det rimligt att barnet, om det har uttryckt ett bestämt önskemål om att få reda på vem som är dess biologiske far, också skall ha möjlighet att skaffa sig kännedom om detta. Att nu medvetet medverka till att utestänga vissa barn från möjligheten att få vetskap om sitt ursprung kan inte vara godtagbart.

Det finns inte några möjligheter att nu ha någon uppfattning om i vilken utsträckning barn kommer att efterforska sin bakgrund, och om detta kommer att leda till att barnet vill ta kontakt med sin biologiske far. Det är dock nödvändigt att understryka angelägenheten av att också givaren informeras om vad hans medverkan kan få för följder.

*Artificiella
inseminationer*

Även om det inte kan uteslutas att genomförandet av detta lagförslag, åtminstone till en början, kan medföra en viss minskning av verksamheten, bör den debatt som förs i massmedia och på andra håll på sikt kunna leda till en mer naturlig inställning till dessa frågor och därmed bidra till en eftersträvarvärd öppenhet mellan föräldrar och barn. Och även om vissa svårigheter uppstår övergångsvis måste dessa rimligen kunna bemästras. Jag yrkar alltså avslag även på reservation nr 14.

Övriga reservationer gäller olika enskildheter i ärendet, som är utförligt redovisade i betänkandet. Jag tar därför inte upp kammarens tid med att ytterligare kommentera dessa, utan yrkar än en gång avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Det lagförslag som vi inom kort skall ta ställning till är till stora delar nytt, och vi saknar erfarenheter av hur det kommer att fungera. Det är därför angeläget att det följs upp och att erfarenheterna av lagstiftningen utvärderas. Lagutskottet delar därvid socialutskottets uppfattning att denna utvärdering lämpligen torde kunna anförtros åt det medicinsk-etiska organ som socialutskottet föreslagit regeringen att tillsätta.

Propositionen föreslår att lagändringarna skall träda i kraft den 1 januari 1985. Eftersom vi nu när beslutet skall fattas i riksdagen är inne i andra halvan av december, hinner de nya författningarna inte komma ut i SFS före årsskiftet. Redan av detta skäl måste ikraftträdandet senareläggas. Socialstyrelsen skall dessutom utfärda råd och anvisningar. Även i övrigt kan det krävas visst förberedelsearbete, bl. a. då det gäller information om riksdagens beslut. Med tanke på barnens bästa är det dock angeläget att bestämmelserna träder i kraft så snart som möjligt, och mot denna bakgrund föreslår vi från lagutskottet att ikraftträdandetidpunkten bestäms till den 1 mars 1985.

Till sist, herr talman, vill jag bara tillägga att jag i mycket delar de uppfattningar som Inga Lantz och Allan Ekström gett uttryck för när det gäller utvecklingen mot genmanipulerande med själva livet, som förekommer eller i varje fall förbereds i andra länder. Men det understryker bara vikten av att vi tar tag i de här frågorna, och den lagstiftning som vi står beredda att anta i dag är första steget på detta område.

Anf. 8 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! I reservation 5 föreslås att rätten till insemination utvidgas till att omfatta även ensamstående kvinnor. Jörn Svensson kommer att argumentera för den reservationen. Jag kommer personligen inte att rösta med den, utan jag röstar med utskottets skrivning i det fallet. Precis som i andra partier finns det delade meningar i enskildheter när det gäller de här frågorna.

Elvy Nilsson sade att föräldrarna ensamma kan bestämma om och när de skall berätta för barnet hur det har kommit till. Jag skulle önska att det fanns en mycket stor öppenhet i den här frågan, så att föräldrarna förstår att det är viktigt att barnet på ett mycket tidigt stadium får reda på hur det har kommit till. Det får inte, som någon talare tidigare sade, dröja till tonåren, utan det

måste ske på ett mycket tidigare stadium och på ett naturligt sätt. Sedan måste man förstås också förena denna vetskap med en rättighet för barnet att få reda på sitt biologiska ursprung, dvs. donator det är fråga om.

En nära vän till mig träffade en kvinna som redan hade ett barn, och det barnet var mycket litet. De beslöt att inte tala om för det barn som kvinnan hade att den här mannen inte var pappa till det. Jag berättar detta för att understryker vikten av öppenheten. Jag tror dessutom att pappan hade adopterat barnet som han inte var biologisk far till. Efter några år blev det skilsmässa i familjen. Vid skilsmässan fick barnet reda på att det inte var biologiskt barn till pappan. Det blev en mycket stor tragedi. Barnet var då vuxet, i tonåren, men det hade undanhållits det verkliga förhållandet. Det blev en väldigt stor tragedi. Vad barnet då sade var att han inte kunde förstå hur föräldrarna kunnat ljuga för honom, att de hade byggt hela hans barndom på en lögn, att de hade kunnat ljuga om hans ursprung.

Han var inte direkt arg på mamman eller den sociale fadern, men han kunde inte förstå att de hade ljugit för honom i denna viktiga fråga. Jag tycker att detta ännu mer understryker vikten av öppenhet i dessa frågor, och att alla har rätt att få reda på sitt verkliga ursprung.

Anf. 9 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Elvy Nilsson sade i sitt anförande att vi skall ha respekt för varandras ställningstaganden och de åsikter som framförs. Det tycker jag också, och inte heller jag vill packa på någon mina åsikter.

Jag redogjorde själv för huvudinnehållet i reservationen om anonymitets-skyddet, och Elvy Nilsson tog upp våra tankegångar i den reservationen. Jag vill än en gång här slå fast min åsikt: det kan ifrågasättas om det är bra för barnet att, någon gång i tonåren kanske, få veta att den som barnet under barndoms- och ungdomsåren reservationslöst uppfattat som sin far inte är den biologiske fadern. Jag är, som jag sade i mitt tidigare anförande, rädd för att sådana kunskaper kan komma att leda till störningar i familjen och i familjegemenskapen.

Vid en enkätundersökning som genomförts vid fertilitetslaboratoriet i Malmö uppgav 95 % av föräldrarna att de inte tänkte berätta något för barnet om inseminationen. Det är föräldrar som önskar att barnen i alla avseenden skall betraktas som deras egna. Jag menar att anonymitets-skyddet också innebär att man slår vakt om familjen för dem som vill betrakta sitt inseminationsbarn som sitt absolut egna.

Man lägger ett stort ansvar på föräldrarna, när man förordrar att de skall berätta att barnet har en annan far – den biologiske fadern.

Jag vill också något referera en artikel som var införd i Dagens Nyheter den 14 november i år. Den artikeln grep mig mycket. Den handlade om ett par som var ofrivilligt barnlöst, de kallas i artikeln för Nils och Elisabet. De var ofrivilligt barnlösa ett par år innan Elisabet gick till läkaren och undrade om det var något fel på henne. Då hon fick veta att det inte fanns något fel på henne blev det makens tur att undersökas. Hans spermprov visade att det var liten eller ingen chans att han skulle kunna bli far. Detta hade troligtvis

samband med att han hade påssjuka i 20-årsåldern. Nu tyckte de båda att livets mening var att ha barn, och de bestämde sig för insemination och fick på detta sätt ett litet barn. Makarna säger i artikeln: "I vardagslag tänker vi aldrig på hur Annika kom till ---." Fadern menar att han har varit med ända från början, och han tycker att det är oändligt viktigt att få ha kvar hemligheten om spermagivaren och få betrakta barnet som sitt eget.

Anf. 10 ELVY NILSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till Inga Lantz att jag delar hennes uppfattning även på det här området. Jag understryker dock att det måste vara föräldrarnas sak att bedöma när de skall informera barnet om dess ursprung. I den information som skall föregå varje insemination kommer just öppenheten att understrykas för föräldrarna. Sedan är det deras sak att hantera den informationen.

Det är väl riktigt, Kersti Johansson, att vi inga nämnvärda informationer har att grunda våra ställningstaganden på när det gäller givarens anonymitet. Ingen kan med säkerhet säga vad som är bäst för barnet, men vi i utskottet har tagit intryck av vittnesmål från människor som har lång erfarenhet av den verksamhet som ligger närmast till, nämligen adoptioner. Därifrån har vi fått omvitnat vilka tragedier det kan bli när barn av någon anledning får reda på att föräldrarna inte är deras riktiga mamma och pappa, liksom deras längtan senare att försöka spåra de biologiska föräldrarna. Jag är medveten om att detta inte är helt jämförbart med inseminationsbarn, men det är det närmaste vi kan komma.

Det är framför allt dessa vittnesmål som har fått i varje fall mig att ställa upp bakom propositionens förslag på denna punkt. Riskerna i relationen barn-föräldrar är för stora, om denna byggs upp på en lögn, som i sin tur kanske föder nya lögnen och som inte håller därför att det finns sprickor i lögnerna.

När det gäller anonymitetsskyddet som förutsättning för att få donatorer är det klart att man inte kan komma ifrån att det kan inträffa en nedgång. Men den information som föregår inseminationen skall ju även gälla donatorerna. Därmed kan vi också avföra den risk som man kanske har befarat, att donatorerna i en framtid skulle kunna bli underhållsskyldiga för de barn som de har satt till livet.

Anf. 11 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det är synnerligen svåra och känsliga frågor som riksdagen i dag har att ta ställning till. Det är dessutom frågor som det råder mycket delade meningar om, såväl utanför som i detta hus, och inom flertalet riksdagsgrupper. De 12 motioner som väckts i anledning av regeringsförslaget och de 23 reservationer som fogats till lagutskottets betänkande är bevis härpå.

Inför ställningstagande till en lagreglering av inseminationsverksamheten och inseminationsbarnens rättsliga status måste man allra först fråga sig om systemet med givarinsemination – alltså användande av sperma från annan

man än maken eller sambon – skall få förekomma i vårt land. Faktum är att det f. n. föds minst 240 barn per år i Sverige som tillkommit genom givarinsemination och att detta är en verksamhet som det knappast går att sätta stopp för, även om det finns de som så önskar.

Vi vet att barnlöshet kan upplevas som mycket pressande för många par som önskar barn. Att dessa par genom givarinsemination får hjälp att försöka få barn måste ses som helt acceptabelt ur samhällets synpunkt. Sedan vi accepterat detta är det följdriktigt att verksamheten lagregleras, framför allt för att skydda dessa barns ställning.

Det var därför positivt att inseminationsutredningen tillsattes 1981 för att utreda frågan om artificiell insemination och att denna utredning framlade ett förslag till lagreglering. Det var likaså positivt att regeringen lade fram förslag grundat på utredningsförslaget trots delade meningar bland remissinstanserna.

Nu har både lagutskottet och socialutskottet behandlat propositionen och de många väckta motionerna, och jag vill uttala min tillfredsställelse över att en någorlunda bred majoritet i båda utskotten stöder huvudlinjerna i lagförslaget och att det finns en klar majoritet i lagutskottet för bifall till förslagen i alla delar – med undantag av några detaljer, där vi föreslår förtydliganden och förbättringar i lagtexten.

Samhället har en skyldighet att garantera att inseminationsbarnens rättsliga ställning inte blir svagare än andra barns. Det är därför värdefullt att föräldrabalken nu föreslås kompletterad, så att barn som tillkommit genom artificiell insemination, som rättslig och juridisk far får mammans make eller sambo om denne lämnat sitt samtycke till inseminationen. Vi undviker härigenom att inseminationsbarn i framtiden skall bli formellt faderlösa. I reservation nr 1 motsätter man sig tyvärr även detta lagförslag, som är avsett att skydda dessa barn.

Att barn som tillkommit genom insemination kan bli formellt faderlösa visar det s. k. Haparandafallet, där ett sådant barn efter en skilsmässa förklarats faderlöst.

Bland kritikerna talas det nu om att de par som försöker få barn genom givarinsemination har så stabila förhållanden, men Haparandafallet är ett exempel på att även sådana förhållanden kan leda till skilsmässa. I reservation 2 krävs det att mannens samtycke skall vara skriftligt, men eftersom barnens rätt att få en far gäller oberoende av om inseminationen skett enligt den inseminationslag som vi förhoppningsvis kommer att anta, eller inte, vore det ur barnets synpunkt fel att låta ett sådant formellt krav kunna medföra att barnet kan bli utan rättslig far.

En särskild lag om inseminationsverksamheten föreslås. Anser man att givarinseminationsverksamheten skall vara tillåten – och det gör de flesta – bör det vara ganska naturligt att denna verksamhet lagregleras.

Kritiken kan sägas komma från två håll. Kritiken från det ena hållet framkommer i reservation 1 av Allan Ekström. Denna reservation innebär ett avslagsyrkande av lagförslaget och ett förordande av närmast ett förbud mot givarinsemination i vårt land – en verksamhet som förekommit under många årtionden.

---

*Artificiella
inseminationer*

Kritiken från det andra hållet framkommer i reservation 3, där det yrkas avslag på lagförslaget utifrån synpunkten att denna verksamhet inte skall lagregleras, och man förordar att detta område skall vara mer fritt.

Majoriteten i lagutskottet befinner sig i mittfältet när det gäller denna fråga i och med att kritiken kommer både från den sida som vill förbjuda och från den som vill lämna området mer fritt.

De synpunkter som framförts i reservation 1 och i reservation 3 – båda reservationerna leder till avslag på lagförslaget – kan utskottsmajoriteten inte dela.

Jag vill, herr talman, något kommentera de delar av förslaget till lag om inseminationsverksamhet om vilka oenighet har förelegat i lagutskottet.

Den första frågan gäller vilka kvinnor som skall kunna få givarinsemination. I lagförslaget begränsas det till gifta eller till i övrigt under äktenskapsliknande former med en man samboende kvinnor. Bakgrunden till detta krav är att varje barn både har rätt till och för sin utveckling behöver både en mor och en far. Vpk-kravet i reservation 5 om att även ensamstående kvinnor skall ha denna rättighet måste därför avvisas. Vi ser rätten till givarinsemination som en hjälp för de barnlösa par som misslyckas med att få barn och inte som en metod för ensamstående kvinnor att få barn. Jag är glad över att man i lagutskottet har sagt ett klart nej till vpk-kravet.

Enligt lagförslaget skall givarinsemination endast få utföras vid allmänt sjukhus och av läkare med specialistkompetens i gynekologi. Läkaren skall också pröva om det med hänsyn till makarnas eller de samboendes medicinska, psykologiska och sociala förhållanden är lämpligt att insemination äger rum. Läkaren skall också välja spermagivare. Med hänsyn till verksamhetens art och läkarens roll bör verksamheten endast få ske vid allmänna sjukhus. För detta talar även den sekretess som skall omge verksamheten och att journalerna föreslås bli bevarade i minst 70 år. Även om man kan vara positiv till valfrihet mellan offentlig och privat vård i övrigt finns det inte tillräckliga skäl för att den begränsade och speciella verksamhet det här gäller skall ske utanför de allmänna sjukhusen. Därför avvisar vi kraven i reservationerna 7, 8 och 9. Likaså avvisar vi kraven i reservation 10 på att socialnämnden – och inte läkaren – skall bedöma om det är lämpligt att insemination får utföras.

Herr talman! Barnets rätt att få veta sitt ursprung är den del av utredningsförslaget och regeringsförslaget som tilldragit sig den största uppmärksamheten. Det visas bl. a. av att detta förslag avvisas eller kritiseras i sju motioner från företrädare för fyra olika partier. Men här liksom i andra sammanhang inom familjelagstiftningen måste utgångspunkten vara barnets bästa.

Alla människor har rätt att kunna få kännedom om sitt ursprung. Alla måste ha en chans att kunna söka sina rötter. Det är mot den bakgrunden man har all anledning att stödja förslaget att barnet skall – om det så önskar – kunna få veta vem som är den biologiske fadern.

En första förutsättning för att barnet skall få veta vem som är den biologiske fadern är att det får veta att det tillkommit genom artificiell

insemination. Och en förutsättning härför är att föräldrarna berättar det för barnet så snart barnet uppnått en lämplig mognad. I debatten har tidigare framhållits vikten av att barnet får veta det på ett tidigt stadium. Men man kan knappast lagstifta om att föräldrarna skall ha denna skyldighet. Därför anges det endast i motiveringarna till lagen att föräldrarna bör berätta om det verkliga förhållandet för barnet. När det gäller adoptivföräldrar anses det numera självklart att föräldrarna inte skall försöka undanhålla barnet sanningen om dess bakgrund. Men inte heller härvidlag finns det någon lagregel om föräldrarnas skyldighet.

Ingen kan alltså tvinga föräldrarna till inseminationsbarn till denna öppenhet. Det är i stället fråga om upplysning om vikten både för barn och för föräldrar att så snart det är lämpligt tala om för barnet hur det tillkommit. I vårt betänkande har vi framhållit det angelägna i att frågan om denna information till barnet diskuteras med föräldrarna när läkaren diskuterar inseminationsfrågan med dem. Kritikerna syns anse att det är bäst för barnet att aldrig få veta hur det tillkommit. Jag kan inte dela den uppfattningen. Sanningen skall inte undanhållas. Förr eller senare kan det verkliga förhållandet yppas, kanske vid en konflikt mellan föräldrarna eller genom ett förflutet ord från en nära släkting som känner till förhållandet. Barnet kan också av skilda skäl börja fundera över sitt ursprung. Som vi skriver i utskottsbetänkandet har barn som i sådana fall inte mötts av sanningsenliga svar ofta förmåga att känna detta, vilket kan leda till att tvivlen växer sig starkare och relationen till föräldrarna försämrats. Eller som en som arbetar med adoptionsfrågor i Stockholms kommun sade vid en hearing: "Hur skall ett barn senare kunna lita på sina föräldrar om det får veta att föräldrarna under lång tid undanhållit barnet sanningen, trots att barnet varit moget för att få veta sitt ursprung?"

Det är ett framsteg om lagen nu antas, så att barn som fått veta att de tillkommit genom artificiell insemination en gång skall ha möjlighet att få veta vem som är deras biologiske far, om de så önskar. Det bör betonas att barnet inte får några som helst rättigheter gentemot den biologiske fadern, utan endast rätt att få veta vem han är. Därför är kritikernas synpunkter förvånande. Ingen kan i förväg bedöma hur stor andel av de aktuella barnen som kommer att utnyttja sin rättighet. Men det viktigaste är inte hur många som utnyttjar rätten utan att rätten finns att få veta vem den biologiske fadern är. Med det ökade intresset för att söka sina rötter kan det komma att bli åtskilliga av dessa barn som utnyttjar möjligheten.

Tyvärr har som jag nämnt flera motioner väckts om avslag på denna del av lagen, och dessa krav följs upp bl. a. i reservation 14, vars synpunkter och krav vi inte kan ställa oss bakom. Genomgående för kritikerna är att de ser denna fråga inte utifrån inseminationsbarnets synpunkt utan främst ur påstådd föräldrasynpunkt och ur givarens synpunkt. Men här, liksom i övrigt i denna lagstiftning, måste vi, som jag tidigare nämnt, se till vad som är bäst för barnet. Enligt vår uppfattning vore det helt otillfredsställande – ja, oförsvarligt – att samhället skulle sanktionera och medverka till att barn kommer till genom en metod som inte skulle ge dessa barn ens en teoretisk

möjlighet att någonsin få veta vem som är deras biologiske far.

Om riksdagen i dag godkänner lagförslaget kan de barn som tillkommer genom artificiell insemination efter lagens ikraftträdande när de blir i 18-årsåldern få veta sitt ursprung. Men om mot förmodan någon av reservationerna 1, 3 eller 14 skulle bifallas av kammaren får dessa barn inte denna rätt. Jag undrar vad vi, om vi då lever, skall svara dessa barn när de liksom andra barn vill få veta vem som är deras far. Vi måste då ge dem svaret att riksdagen 1984 bestämde att uppgifter om spermagivare inte skall bevaras och att barnen följaktligen inte har någon som helst möjlighet att spåra sin biologiske far.

Herr talman! Jag vill uppmana reservanter och övriga kammarledamöter som funderar på att stödja dessa reservationer att noga tänka över situationen, ta sitt ansvar för dessa barns rättigheter och alltså stödja lagutskottets majoritetsförslag.

Vi stöder lagförslaget för att vi ser mycket positivt på det.

- Inseminationsbarnen tillförsäkras en rättslig ställning.
- Inseminationsverksamheten blir lagreglerad.
- Verksamheten begränsas dels till de allmänna sjukhusen, dels till att endast gälla fasta parförhållanden mellan män och kvinnor.
- Barnet får möjlighet att veta sitt ursprung.

Öppenhet och ärlighet mellan föräldrar och barn måste prägla förhållandet även i familjer med barn tillkomna genom artificiell insemination. Samhället kan inte, som reservanterna tyvärr eftersträvar, uppmuntra till ett undanhållande av sanningen. Samhället skall inte förorda att man försöker leva med en livslögn vad gäller barnens ursprung.

Herr talman! Det är en grundläggande mänsklig rättighet att kunna få veta vilka som är ens biologiska föräldrar. Det är på grund av detta och för att lagförslagen även i övrigt präglas av hänsyn till barnens bästa som jag ber att få yrka bifall till lagutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 12 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag skall hålla mig till frågan om insemination. Det har ju talats om mycket annat här i kammaren, men jag tycker att detta är en tillräckligt svår fråga.

Att få barn, att få se sina barn växa upp, att leva tillsammans med dem, att lära dem det roliga, det nyttiga, det spännande i livet, det är för många – kanske för de flesta människor – livets mening.

När vi i dag skall fatta beslut om en helt ny lag – en inseminationslag – så kan detta innebära att vi hindrar människor att bilda familj. Visserligen är det kanske ganska få människor som berörs – men spelar egentligen antalet någon roll?

För en del barnlösa par, där barnlösheten berott på mannens sterilitet, har givarinsemination varit en god utväg. Inseminationer har skett vid ett antal kvinnokliniker sedan 1950-talet, utan lagreglering. "Samhället" – staten – ansågs inte ha något med inseminationsbesluten att göra. Patienter och

läkare talade ut före inseminationen. De visste vad beslutet innebar. De hade tänkt igenom det noga. De hade gjort sina etiska värderingar. När väl barnets fötts fick föräldrarna, liksom alla andra föräldrar, handla efter eget omdöme.

Professor Per Bergman, först i Malmö och sedan i Göteborg, har varit den svenske pionjären på detta område. Han har sysslat med inseminationer under 25–30 år, och han har yttrat att inte några av de föräldrar han har kommit i kontakt med och hjälpt har tänkt berätta om inseminationen för barnet. Är det rätt eller fel? Absoluta svar finns inte. Men ett är säkert; de direkt berörda kan lättast finna det handlingsmönster som bäst passar dem och det barn de älskar.

I propositionen anges för det första – dock, det vill jag betona, med mycket stor försiktighet, och det finns inte med i lagen – att barn bör upplysas om att det tillkommit genom insemination. Det står på s. 15 i tredje och fjärde styckena. För det andra anges att givaren inte skall vara anonym, och att barnet, när det nått tillräckligt mognad skall få uppgifter om spermagivaren. För det tredje skall läkaren – som samhällets, statens representant – bedöma om de blivande föräldrarna är, med beaktande av deras medicinska, psykologiska och sociala förhållanden, lämpliga för insemination.

Mycket har talats om barnets bästa. Hur mycket vet vi egentligen om detta bästa? Vi har mycket vaga kunskaper. Detta står klart för alla som läst utredningen Barn och insemination, dvs. den utredning som legat till grund för lagförslaget.

I utredningen utgår man från förhållanden som gäller adoptivbarn. Det finns här en likhet: dessa barn är mycket efterlängtade. Olikheterna är emellertid betydande. I det ena fallet föder kvinnan själv barnet. Mannen är med under graviditet och förlossning. Detta par blir barnets *riktiga* föräldrar. Är verkligen det här med blodsband någonting väsentligt i dagens Sverige? Hör någonting sådant hemma i vår upplysta tid? Kanske. Eller är det så att vi kanske inte är särskilt upplysta? I dagens debatt har man talat mycket om behovet av att "söka sina rötter". Vidare har här talats om att föräldrarna inte skall "leva på en livslögn". Vad är rätt och vad är fel? Samma parter som i dag hävdar rätten för människor att få veta var de har sina rötter brukar i andra sammanhang hävda att arvet är en ganska oviktig faktor i fråga om barns utveckling.

Utredningen hänvisar till viss forskning vad gäller adoptionsförhållanden. På s. 111 i utredningens betänkande hänvisas till en skotsk undersökning av Mc Winner. Vad kom då denne fram till? Jo, har barnet anpassat sig bra, klaras också vetenskapen om adoptionen bra. Kort sagt: barnet är ganska ointresserat av det hela – man har de föräldrar man har. Adoptionsföräldrarna uppfattas även av barn som anpassat sig relativt dåligt som de verkliga föräldrarna. Utredningen konstaterar att endast 5 av 58 barn försökt spåra sin moder. I samtliga dessa fall hade adoptionen utvecklats mycket dåligt.

Om inseminationsbarn finns det inga undersökningar. På s. 114 i utredningens betänkande citeras vissa uttalanden om inseminationsbarns behov av kunskaper på detta område. Mc Winner och Brandon, båda från Storbritannien, står för dessa uttalanden. Men deras uttalanden bygger på svaga och,

skulle jag vilja säga, klart subjektiva fakta. Bl. a. sägs där: "Det finns stor risk att inseminationsbarn vid ett familjebråk få reda på sanningen." Vidare kan man läsa: "Det är skadligt för föräldrarna att leva på en livslögn."

Det är att märka att den brittiska Warnock-kommittén kommit fram till helt andra ståndpunkter än dem vi intagit och utredningen kommit fram till. Warnock-kommittén hade en mycket bredare sammansättning än den svenska utredningen. Jag skulle vilja påstå att kommittén både vetenskapligt och humanistiskt hade en bredare sammansättning. Precis som vi förespråkar förändringar i föräldrabalken, förespråkar den brittiska kommittén motsvarande förändringar i den egna lagstiftningen. Man framhåller att givarens anonymitet skall värnas. Men man kommer inte med något förslag över huvud taget till en inseminationslag.

Vi vet att 7-13 % av alla barn i Sverige växer upp med en far som inte är deras biologiske far, på grund av att modern har haft sexuell förbindelse med en annan man. Detta berör årligen ca 9 000 barn – att jämföras med ca 230 barn som kommit till genom givarinsemination.

Men vad händer nu om vi inför en lag om insemination? Jag tänker då särskilt på innehållet i slutet 3 § och i hela 4 §. Jo, antalet givarinseminationer kommer att minska drastiskt. Man räknar med – det är en optimistisk bedömning – att drygt tre fjärdedelar av all verksamhet med insemination i Sverige kommer att upphöra. Vi vet också att av de 60 inseminationer som kan tänkas bli genomförda, kommer endast knappt hälften att avslöjas för barnet. Det framgår av de siffror över adoptionsförhållanden som finns. Av de 30 barn som fått vetskap om att de är inseminationsbarn kommer kanske, drygt räknat, 5 barn att leta "efter sina rötter" – enligt statistiken över adoptionsförhållanden. För att hjälpa 5 barn åstadkommer vi således en lag som kan få utomordentligt allvarliga verkningar för enskilda människor och för framtiden. På vilket sätt?

Jo, staten skall avgöra om ett par är lämpligt som föräldrar. Staten får rätt att kontrollera människors allra intimaste förhållanden. Att märka är att den föreslagna lagstiftningen med allra största sannolikhet strider mot Europakonventionens 8 och, framförallt, 12 artikel som handlar om människors rätt att fritt få bilda familj. Detta är Warnock-kommitténs uppfattning. Även framstående svenska jurister har samma uppfattning. Lagutskottet har inte kommenterat dessa synpunkter i sitt yttrande.

Vidare har det sagts att eftersom inseminationer sker på sjukhus drivna av det offentliga har samhället rätt att bestämma. Denna typ av synpunkter bådär illa för framtiden. I dag gäller det inseminationer – i morgon kan det gälla operationer. Läkaren skall – det är min absoluta övertygelse – inte vara myndighetsutövare. Läkaren skall vara patientens förtroendeman. Detta gäller i alla civiliserade samhällen.

Till detta kommer att den nu föreslagna lagstiftningen inte finns i andra länder och inte kommer att införas där heller. De som kan komma att resa till utlandet och klara av det som de inte kan göra i Sverige.

Ett fall, det s. k. Haparandafallet, har varit den utlösande orsaken till utredningen och lagstiftningen om insemination. Det är riktigt att föräldra-

balken behöver ge förstärkt skydd för den sociala fadern och barnet. Detta sker genom propositionen. I två hänseenden bör dock reglerna ändras. Enligt 6 § krävs samtycke vid insemination. Vi anser att det skall stadgas om skriftligt samtycke. Då undgår man besvärande bevisprövningsproblem. Nu hänger detta ihop med vårt yrkande om avslag på förslaget till lag om insemination. Vi får inte de problem som utskottet har skrivit om med många utlandsinsemineringar och liknande.

Vi har också angett andra regler för ikraftträdandet av lagen. Vi avvisar en retroaktiv lagstiftning, vilket blir fallet även om man har tagit hänsyn till lagrådets synpunkter i detta ärende.

Till slut yrkar jag bifall till de reservationer som Per-Olof Strindberg redan har yrkat bifall till.

I detta anförande instämde Sten Andersson i Malmö, Inger Wickzén, Lars Ahlström, Erik Olsson och Barbro Nilsson i Visby (alla m).

Anf. 13 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill kommentera det som Margit Gennser tog upp om att mellan 7 och 13 % av barnen inte har vetskap om sin biologiske fader – att kvinnorna döljer det förhållandet. Jag tycker inte att detta är ett argument för att samhället skall medverka till fler lögner. Tvärtom bör lagstiftningen bygga på sanningen – det har ju också framkommit av vad många sagt.

Sedan skulle jag vilja fråga Margit Gennser om hon anser att vi skall se barnlöshet som en sjukdom. I ett samhälle där mycket handlar om individualism och konsumism kan man nu ganska lättfärdigt också köpa sig barn. Det lär kosta 20 000 kr. att köpa sig en insemination på Sofiahemmet med 30-procentig garanti för att bli med barn. Man kan alltså köpa sig ett eget barn.

Samtidigt – här vill jag vidga diskussionen litet – finns det miljoner barn som behöver tas om hand, miljontals föräldralösa barn som ropar efter föräldrar. Jag tycker att vi borde underlätta möjligheterna för de barnen att få föräldrar, underlätta förhållandena vid adoption. En adoption kostar i dag för enskilda föräldrar 30 000–35 000 kr. Jag tycker att riksdagen borde ta ett ansvar för att underlätta adoption. Det vore bättre att ta hand om de barn som redan finns än att i stället genom konstgjorda befruktningsmetoder tillfredsställa vuxna människors behov av ett eget barn.

Det finns andra dimensioner i den här frågan som är viktiga att ta upp i denna diskussion.

Anf. 14 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Inga Lantz hade egentligen inte behövt ställa den fråga som redan är besvarad i min motion. Där nämns just det argument som Inga Lantz tog upp, nämligen att miljontals människor svälter, och det står:

”Mot de nu angivna synpunkterna kan följande hävdas: Ställningstagande gällande enskildas rätt kan och bör aldrig diskuteras mot bakgrund av världens ekonomiska situation i stort. En sådan diskussion kommer att brista

i rationell klarhet, därför att frågeställningarna avser vitt skilda förstoringsnivåer och därför måste behandlas var för sig.”

Det är alltså mitt svar på frågan. Det är sannolikt också svar på frågan om sjukdom och fertilitetshjälp. För att spara tid kan jag hänvisa till tredje stycket på s. 36 i motionshäftet.

En annan fråga gällde livslögn. Samhället, ett kollektiv, kan aldrig avgöra om en människa bär på en livslögn, utan det måste varje individ avgöra genom introspektion. Jag kan alltså inte svara för andra människor. Jag tror att enskilda ofta med god vilja kan avgöra detta själva mycket bättre.

Anf. 15 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Tidigare talare i denna debatt har utförligt analyserat de mycket betydelsefulla och komplicerade frågor som vi nu behandlar, och för att förhindra upprepning skall jag mycket kraftigt skära ned mitt inlägg.

Jag vill emellertid inledningsvis klart säga att jag helt instämmer i de motiveringar som justitieministern och Elvy Nilsson i sina anföranden har givit för behovet av lagstiftning nu på detta område.

Det är vidare min uppfattning att den nu aktuella propositionen är första steget i en kommande mycket aktiv lagstiftningsperiod, när de svåra frågorna som rör befruktning utanför kroppen, fosterdiagnostik och hela det gentekniska området skall behandlas. Såväl regeringen som riksdagen och dess olika utskott måste under de närmaste åren ägna stort intresse åt nämnda frågor. Det gäller nämligen, som Inga Lantz sammanfattningsvis försökte säga i sitt inlägg, vilket samhälle vi skall ha i framtiden, vilket samhälle vi är beredda att arbeta för.

När man nu, med utgångspunkt i lagutskottets betänkande och den hittillsvarande debatten, bedömer situationen vågar jag påstå att riksdagen troligen med stor majoritet i dag kommer att bifalla lagutskottets förslag. Detta faktum har en mycket stor betydelse för behandlingen av de kommande frågorna, som jag nyss nämnde. Vidare har det en stor betydelse för det nordiska samarbetet i dessa viktiga frågor. Det har redan inom Nordiska rådet väckts medlemsförslag, där det krävs att de nordiska länderna skall intensifiera sitt arbete på dessa områden för att uppnå en så likvärdig lagstiftning som möjligt.

Trots alla olika uppfattningar som har kommit till uttryck i motioner och reservationer har ändå denna debatt hittills präglats dels av en mycket stor förståelse för de andras uppfattningar, dels av en ärlig strävan att komma fram till bästa tänkbara beslut. Man kan konstatera att det inom den socialdemokratiska gruppen råder enighet om förslaget i dess helhet med undantag av en punkt, nämligen 4 § om givarens anonymitet.

Centerpartigruppen har i viss mån olika uppfattningar. Majoriteten av centerpartisterna i lagutskottet stödjer propositionens förslag. Andra ledamöter i centerpartigruppen vill i dag ha ett mycket begränsat lagförslag när det gäller insemination – man vill endast acceptera makeinsemination, och man vill utesluta lagreglering vid givarinsemination och lämna hela det området oreglerat i framtiden. Det är en uppfattning som vi i lagutskottet inte kan dela.

Riksdagens folkpartigrupp stödjer propositionen i allt väsentligt. Med ett par undantag stöds den även av företrädarna för vpk-gruppen. Flera personer i vpk-gruppen vill att insemination även skall tillåtas för ensamstående kvinnor och att socialnämnden skall medverka vid psyko-sociala utredningar.

Vi kan konstatera att den moderata riksdagsgruppen är mest splittrad i denna fråga. Allan Ekström har utförligt redogjort för sin uppfattning, och han yrkar avslag på propositionen i dess helhet, såväl när det gäller förändringarna i föräldrabalken som när det gäller den särskilda lagen om insemination. Den andra huvudlinjen inom moderaterna, vilken företräds av Per-Olof Strindberg, Margit Gennser och Sten Andersson i Malmö, accepterar i princip en ändring av föräldrabalken, men man vill göra den på ett något annorlunda sätt än vad propositionen föreslår. Dessa personer yrkar avslag på förslaget om insemination med en rad motiveringar, och de hänvisar bl. a. till den 12:e artikeln i Europakonventionen, m. m.

Det finns en tredje linje bland moderaterna. Den är företrädd av moderaternas två läkare i riksdagsgruppen, Anita Bråkenhielm och Gunnar Biörck i Värmdö. Deras motion överensstämmer med majoritetens uppfattning i lagutskottet. Det är med stor tillfredsställelse jag läser deras motion, och det är befriande att konstatera att två läkare har stått emot alla påtryckningar och verkligen står för sin egen uppfattning. Här är det läkarnas erfarenhet, läkarnas sociala ansvar som talar. De har också barnets bästa som utgångspunkt.

Om man försöker bedöma utvecklingen i framtiden tror jag att den fortsatta debatten inom moderaterna kommer att leda till att Anita Bråkenhielm och Gunnar Biörck får allt fler anhängare av sin uppfattning i denna fråga. Jag kommer att hälsa en sådan utveckling med stor tillfredsställelse.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 16 PER-OLOF STRINDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag skall inte gå in i sakdebatten. Jag reagerade mot ett uttryck som Lennart Andersson använde, nämligen att vissa representanter av den moderata gruppen hade "stått emot alla påtryckningar".

Jag vill understryka att det mig veterligt inte har förekommit några påtryckningar inom den moderata gruppen. Var och en tar ställning efter sitt eget omdöme.

Anf. 17 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Den fråga som vi har att ta ställning till i dag har tidigare behandlats av en utredning. Den direkta anledningen till utredningen var att man i något fall hade konstaterat att ett barn som tillkommit genom insemination saknade en rättslig far. En sådan situation är naturligtvis inte godtagbar. Det är därför enligt min och de flestas uppfattning helt riktigt att införa de nya bestämmelser i föräldrabalken som nu föreslås.

Däremot finns det andra delar av lagförslaget som inte ter sig lika

självlara. Jag befarar att effekten i en del fall blir den rakt motsatta mot vad som avsetts. Som flera har sagt är det utomordentligt svåra frågor som här aktualiseras. Det är frågor som rör människors allra innersta privatliv och som vi därför måste behandla med stor varsamhet. Det finns inte några samlade erfarenheter på området. Det handlar till stor del om helt nya frågeställningar för oss beslutsfattare.

Den osäkerhet som utredningen känt är uppenbar. Man har där valt att utgå från att det går att dra en parallell mellan adoption och insemination. Man säger där att föräldrar till ett barn som avlats genom givarinsemination befinner sig i ungefär samma situation som adoptivföräldrar. Om man har den uppfattningen som utgångspunkt för sitt resonemang, måste det vara svårt att hamna rätt. En adoption sker så gott som alltid helt öppet för omgivningen, medan givarinsemination är en metod man väljer därför att man vill hålla det hela inom familjen och vill ha ett barn på ett sätt som så mycket som möjligt liknar det naturliga. Den fullständiga sekretessen, skyddet mot insyn, är själva förutsättningen för verksamheten.

Nu har regeringen bestämt sig för att vi måste ha en lag som i varje fall ger ett intryck av att samhället skaffar sig insyn i verksamheten. Genom lagen vill man också ge inseminationsbarnen möjlighet att få uppgifter om sitt biologiska ursprung. Jag har förståelse för dessa ambitioner, men jag anser alltså inte att man lyckats särskilt bra med sina föresatser. Det behövs inte mycket fantasi för att föreställa sig en situation som ger upphov till givarinsemination. Det är ett par som hoppats på och längtat efter att få ett barn tillsammans men som upplevt besvikelsen över att inte kunna få det på det naturliga sättet. De kommer fram till att insemination är den metod som passar dem bäst. Man kan nog utgå från att detta sker efter ett moget övervägande. Mannen blir genom sitt medgivande till inseminationen barnets rättslige far. Det bör finnas goda förutsättningar för att det här barnet skall få växa upp i ett tryggt familjeförhållande.

Med en lag som anger att spermagivarens identitet skall kunna röjas förändras förutsättningarna på ett negativt sätt. Nog måste den man som är barnets far rättsligt, socialt och känslomässigt känna sin situation hotad av tanken på att en för familjen helt främmande person kan komma in i bilden efter en tid. Nog måste det finnas risk för att hans fadersroll påverkas av detta. Barnet, som under hela sin uppväxttid känt *en* far, skall plötsligt vid låt oss säga 18 års ålder få reda på att en helt annan person är den "riktige" fadern. En del klarar det säkert, men jag är rädd för att vetskapen för många kan vara mer grym än human.

Även om man nu bestämmer sig för att det alltid är bäst för barnet att få veta sitt biologiska ursprung, garanterar inte lagförslaget på något sätt att det blir så. Samhället tar alltså inte det ansvar som flera talare anser helt nödvändigt. Ingen myndighet åläggs att berätta för barnet att det är ett inseminationsbarn, och dess bättre kan man inte heller begära att föräldrarna skall göra det.

En ännu större lucka i lagen i detta avseende blir det i de fall där barnet kommit till genom att det använts importerad fryst sperma. Hur skall det

barnet få reda på sitt ursprung? Andra länder har ju, som påpekas i propositionen, inte några lagbestämmelser på detta område. Att införa en lag som är så ofullständig borde inte vara godtagbart ur lagteknisk synpunkt.

För egen del anser jag att mänskliga och sociala skäl talar för att spermagivarens anonymitetsskydd bevaras i sin helhet.

Herr talman! Jag är dessutom ganska övertygad om att den föreslagna lagen, om den genomförs i sin helhet, kommer att leda till att samhället får ännu mindre kontroll över verksamheten än vad som är fallet i dag. Intresset för att anlita svensk sjukvård för insemination kommer att minska radikalt. Det finns alltså en påtaglig risk för att stora delar av verksamheten kommer att flyttas utanför vårt lands gränser.

Med stöd av vad jag här har anfört yrkar jag bifall till reservationerna 7, 8, 9, 12, 14, 15, 17, 20 och 21, och i övrigt till lagutskottets hemställan.

Anf. 18 LILLY BERGANDER (s):

Herr talman! Nej, Rosa Östh, utredningen har inte varit osäker på de här punkterna, det kan jag lova. Eftersom jag själv har följt – och sitter i – utredningen vet jag detta.

Rosa Östh säger att det är litet skillnad mellan adoptioner och inseminationer. Ja, självfallet. Tidigare försökte man också hemlighålla adoptionerna inom familjen. Det finns fortfarande människor som i 70-årsåldern gör allt vad de kan för att söka sitt biologiska ursprung.

Men det var inte det jag tänkte tala om. Jag vill säga, herr talman, att det är med en känsla av stor tillfredsställelse som jag konstaterar att vi i dag kommer att fatta ett beslut som innebär att inga fler barn som kommer till genom insemination skall kunna dömas som faderlösa.

Samtidigt vill jag peka på det förhållandet att efter detta beslut ingen kvinna i en skilsmässosituation kan hävda ensamrätt till barnet. Det är någonting som helt har kommit bort i den diskussion som förevarit i det här ärendet.

Betänkandet innehåller rätt många reservationer på olika avsnitt, och det är i och för sig inte förvånande; jag har stor förståelse för att så är fallet. Även i socialutskottets remissyttrande till lagutskottet var meningarna delade – från att helt avstyrka propositionens förslag att genom en lagreglering tillåta inseminationer till att förorda att vi skall fortsätta med att ha ett oregerat tillstånd. Men en majoritet inom socialutskottet har ställt sig bakom propositionens förslag, och det är med tillfredsställelse som vi kan konstatera att lagutskottet, som realbehandlat propositionen, har gjort detsamma.

Även om stor förståelse bör finnas när det gäller de ofrivilligt barnlösa längtan efter barn, måste det ofödda barnets rätt vara det primära. Ett barn får aldrig vara ett medel när man t. ex. vill försöka rädda ett äktenskap eller ett samboförhållande.

Majoriteten i både socialutskottet och lagutskottet anser att det är helt orimligt med en lagstiftning i vårt land som skulle göra det omöjligt för ett barn som kommit till vuxen ålder att forska efter sitt biologiska ursprung på faderns sida – om vederbörande av olika skäl finner det angeläget. I alla

andra sammanhang verkar våra lagar inom familjerättens område för öppenhet och ärlighet. Och jag skulle, herr talman, vilja säga att de föräldrar som får barn genom insemination bör på ett mycket tidigt stadium på ett naturligt sätt berätta för barnet hur efterlängtad det var och att det fanns vissa skäl som gjorde det omöjligt att få barnet på så att säga naturligt sätt. Men längtan efter barnet gjorde ändå att man försökte få en insemination, och den har lyckats. Jag tror att det barn som får klart för sig hur älskat och efterlängtad det var, i ett senare skede av livet då det kan uppstå bekymmer och föräldrarna kanske skiljs – alla förhållanden håller ju inte – kommer att klara den psykiska påfrestning som det innebär i och med att det har funnits en öppenhet och ärlighet mellan föräldrarna och barnet. Det finns ingenting som kan göra ett barn så illa som att man ljuger för det. Jag har arbetat med sociala frågor i så många år att jag tror mig kunna påstå att det är så.

Vi är säkert alla besjälade av en önskan att de par som får barn genom insemination skall ha den mognaden att de kan tala om för dem hur det ligger till. Då kanske behovet hos dessa barn att forska i sitt ursprung inte kommer att kännas så angeläget. Men om det så skulle komma att gälla ett enda barn skall denna möjlighet att forska efter sitt ursprung finnas.

I dagens debatt har somliga talare mer eller mindre uttryckt saken så att det kommer ett brev på posten som talar om för barnet att det har tillkommit genom insemination. Det är ju inte det frågan gäller. Vad den gäller är att vi inte skall förstöra möjligheterna till efterforskning, vilket har skett under den tid då den här frågan inte varit reglerad i lag.

Herr talman! Låt oss visa att Sverige även på detta område, som rymmer så många etiska och sociala frågor, är ett föregångsland. Med det yrkar jag bifall till lagutskottets betänkande på alla punkter.

Anf. 19 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Lilly Bergander och jag har båda arbetat med sociala frågor i många år och ändå kommit fram till olika uppfattningar i delar av det föreliggande förslaget. Det oroar snarare än lugnar mig att Lilly Bergander inte har varit osäker under detta arbete. Jag tror att nästan alla andra talare har deklarerat sin tvekan och ödmjukhet inför dessa stora och svåra frågor.

Vad som har avgjort mitt ställningstagande är övertygelsen att barnens möjlighet att få växa upp i en harmonisk familjemiljö är det mest avgörande för deras utveckling. Jag tror nämligen att de bästa förutsättningarna för en trygg familj uppfylls genom nuvarande förhållanden, inte genom att man slår in en sprängkil i familjen, som lagförslaget om att slopa spermagivarens identitetsskydd innebär. Något behov av en sådan lag har inte heller påkallats vare sig i Sverige eller i något annat europeiskt land. Jag anser alltså att de starkaste skälen sett ur barnets synpunkt talar för att nuvarande förhållanden bibehålls.

Anf. 20 LILLY BERGANDER (s) replik:

Herr talman! Till skillnad från Rosa Östh har jag i över ett år arbetat med dessa frågor i utredningen. Där har vi haft tillgång till många människors

kunskaper av olika dignitet. Vi har också getts tillfälle att verkligen tränga in i frågorna på ett riktigt sätt. Utredningen består faktiskt av både läkare, psykologer, gynekologer och inte minst etiker. Självklart har också mitt 30-åriga engagemang på det sociala området spelat stor roll för mitt ställningstagande. Jag ser hur mönstren går igen.

Jag är helt på det klara med att det framlagda lagförslaget är väldigt nödvändigt. Att påstå att det inte skulle föreligga något behov av det är märkligt. Inte enbart Haparandafallet finns i bakgrunden. Vi har minst fyra fem sådana fall, fastän det inte har blivit samma öppenhet omkring dem.

Det finns också många andra saker att diskutera. Men jag har inte tänkt att gå in på sådana detaljer här i dag. Få saker har emellertid gjort mig så glad som när jag förstod att vi i detta läge kommer att få en majoritet i riksdagen för hela propositionen. Därmed är inte sagt att jag inte har förståelse för och accepterar att andra människor kan komma fram till ett annat ställningstagande. Men jag förbehåller mig rätten att kräva respekt för min absoluta övertygelse i denna fråga.

Anf. 21 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag respekterar till fullo Lilly Berganders stora kunskaper och även hennes ställningstagande. Det är inte detta det handlar om. Jag vill påminna Lilly Bergander om att vi inte har gjort någon erinran mot förslaget om ändring i föräldrabalken.

Jag ställde emellertid en fråga till Lilly Bergander i mitt anförande som jag inte har fått svar på och som bevisar att lagförslaget inte på något sätt är fullständigt: Hur vill man ge det barn rätt som har avlats genom sperma som importerats? Den frågan skulle jag gärna vilja ha ett svar på från Lilly Bergander, om det finns ett svar att ge.

Anf. 22 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Det har väckts tre socialdemokratiska motioner med anledning av regeringens förslag till lagstiftning om inseminationsverksamheten. Det är relativt ovanligt, men det visar att det är viktiga frågor som tas upp i regeringens lagförslag. Jag kommer upp i denna debatt såsom förste socialdemokratisk motionär som har haft invändningar på en bestämd punkt i regeringsförslaget.

Jag hälsar med tillfredsställelse förslaget att i lag reglera det ovillkorliga föräldraansvar som skall gälla för föräldrar som skaffar sig barn genom insemination. Det är en angelägen och viktig korrigering som kommer att göras i och med beslutet i dag. Om denna del av lagstiftningen är enigheten stor. Det kan man däremot inte säga om regeringens förslag att anonymitetsskyddet för spermadonatorer skall slopas. Det är något som den svenska regeringen internationellt sett är ensam om att föreslå och som dessutom har kritiserats häftigt.

Det är ingen överdrift att säga att förslaget om att slopa anonymitetsskyddet har väckt mycket starka negativa känslor hos de närmast berörda. Läkarna befarar en dramatisk nedgång i antalet spermagivare, vilket starkt

kommer att försvåra verksamheten. De spermadonatorer som ställer upp riskerar att 20 år senare konfronteras med okända barn, som de inte kan ha någon personlig känsla för. Ofrivilligt barnlösa föräldrar som överväger insemination är förtvivlade, därför att regeringsförslaget enligt deras uppfattning klassar ned dem såsom fullvärdiga föräldrar och dessutom riskerar att bygga in helt omöjliga konflikter i förhållandet mellan barnet och dess föräldrar. Regeringsförslaget innebär därmed en kallsinnighet mot de sociala föräldrarnas situation och känslor.

Positionen har heller inte kunnat visa att ett upphävande av anonymitetsskyddet för spermadonatorer skulle vara till fördel för de berörda barnen. I själva verket riskerar det att bli alldeles tvärtom. Man vill tvinga de sociala föräldrarna att tala om för barnet, att det är ett inseminationsbarn, och att det har rätt att få reda vem spermagivaren är. Det är förvisso att spela ett högt spel med såväl föräldrarnas som barnens känslor endast för att kunna tillämpa en viss princip.

Det borde ha varit uppenbart för justitieministern att det han vill lagstifta om tillhör en ofrivilligt barnlös familjs allra mest privata och känsliga angelägenheter, och det borde inte ha varit möjligt att klampa in i frågan så som här har skett.

Tyvärr har det inte heller hjälpt att de i detta sammanhang tyngsta remissinstanserna har avrått. Det gäller exempelvis Sveriges Läkarförbund, Psykiatriska föreningen, Svensk Gynekologisk Förening samt socialstyrelsen. Jag skall här inte gå in i detalj på dessa remissyttranden, eftersom tidigare talare har varit inne på saken. Jag kan bara konstatera att Sveriges Läkarförbund anför en rad omständigheter som klara indikationer på hur känsliga dessa frågor enligt de sociala föräldrarnas uppfattning är. Läkarförbundet pekar dessutom på att ett slopande av anonymitetsskyddet för spermagivaren kan leda till att det blir betydligt färre kontrollerade givare, eller att det uppstår en illegal verksamhet på området. Läkarförbundet anser också att det är troligt att de par som har råd kommer att söka sig utomlands för att få denna behandling.

Det är därför ingen tillfällighet att flera socialdemokratiska motioner går emot regeringsförslaget. Det är risk för att en klassklyfta öppnar sig mellan de barnlösa familjer som har råd och de familjer som inte har råd att åka utomlands för behandling för att därmed klara det anonymitetsskydd som de helt uppenbart vill ha. Familjerna med de låga inkomsterna har inte sådana möjligheter.

När det gäller utlandet är det intressant att notera att inget annat land än Sverige är inne på tanken att slopa anonymitetsskyddet för spermadonatorer. Detta är alltså ett rent svenskt påhitt, som uppenbarligen inte ens kommer att följas av övriga nordiska länder. En engelsk regeringskommission som bl. a. sysslar med genteknik hade frågan uppe i sitt betänkande. Där avvisades tanken på att upphäva spermadonatorernas anonymitetsskydd.

Vi talar ofta i lagstiftningsarbetet om nödvändigheten av någorlunda gemensamma internationella lagregler för att den nationella lagstiftningen skall fungera bra. Så har exempelvis den tilltänkta svenska lagstiftningen om

att ta bort bly ur bensinen tidigare stoppats med hänvisning till att viktiga västeuropiska länder inte ännu var redo att slopa blyet härvidlag. Det är bara att konstatera att när det gäller lagstiftning som rör människor är det uppenbarligen inte lika viktigt med samordning och samarbete som när det gäller bilar.

Justitieministern har ju bl. a. motiverat den linje, enligt vilken han kommit i motsatsställning till de sociala föräldrarna i anonymitetsskyddsfrågan, med att han vill främja en större öppenhet i frågor som gäller insemination och barn som tillkommit på detta sätt. Till det är bara att säga, att genom att föräldraopinionen är så starkt och entydigt emot ett slopande, så riskerar den föreslagna lagstiftningen faktiskt att motverka sig själv. Eftersom barnet har enligt lag tvingande rätt att få reda på namnet på spermadonatorn, kommer föräldrarna att bli ännu mera obenägna att över huvud taget nämna för barnet att det tillkommit genom insemination, för att inte riskera att spermagivaren på ett senare stadium kommer in i bilden. Ni tror att ni skapar en lag som leder till större öppenhet. Vad det kommer att bli är en lag som leder till större hemlighetsmakeri i den här frågan, dvs. frågan om hur barnet har tillkommit, jämfört med vad som nu är fallet. Det är också något som exempelvis engelsmännen klart har insett. Den engelska regeringskommission som jag tidigare hänvisade till, den s. k. Warner-kommissionen, har i sitt i juli i år avlämnande betänkande rekommenderat att föräldrarna inte skall hemlighålla för barnet att modern befruktats genom insemination. På den punkten är vi förvisso överens. Men kommissionen rekommenderar också att spermadonatorn samtidigt skall åtnjuta anonymitet. Några uppgifter om namnet på denne skall ej sparas eller lämnas ut.

På det viset får man en öppenhet. Det blir naturligt och riktigt och utan större komplikationer för föräldrarna att tala om för barnet att det tillkom genom insemination. Föräldrarna behöver inte riskera att detta skall leda till stora problem i relationerna med barnet. Den grundläggande öppenheten kan föras fram.

Jag menar att en svensk lagstiftning som gått på den linjen också hade reducerat spermadonationen till dess rätta proportioner, utan att riskera att därmed slå sönder andra viktiga värden.

En sådan lagstiftning skulle ha tagit fasta på det sociala föräldraskapet, som vi hyllar i andra sammanhang, och det skulle ha avvisat ett förlegat blodsbandstänkande, vilket åtminstone jag trodde var något som inte skulle tas upp i lagstiftningen. Det är beklagligt att regeringen inte har haft samma uppfattning, utan har velat fullfölja tankegången om inseminationsbarnens ovillkorliga rätt att få reda på namnet på spermadonatorn. Det är beklagligt därför att man inte heller har kunnat redovisa någon forskning som klargör att barnen lider av sin okunnighet i denna fråga.

I varje fall har regeringen inte kunnat redovisa att de problemen är större än de problem som kan uppkomma både för barnen och framför allt de sociala föräldrarna genom den här lagstadgade rätten för barnen att häva anonymitetsskyddet för spermadonatorn.

Herr talman! Låt mig sluta med att konstatera att slopandet av anonymi-

tetsskyddet för spermadonatorn kommer vara till skada för den fortsatta inseminationsverksamheten. Slopandet kommer att åsamka eventuella blivande föräldrar till inseminationsbarn onödigt ångslan och onödigt lidande, utan att man vinner något positivt för barnens del.

Föräldrar till inseminationsbarn är tyvärr en liten grupp, men det borde inte hindra riksdagen att ta hänsyn till deras starka känslor när det gäller anonymitetsskyddet.

Herr talman! Avslag på slopandet av anonymitetsskyddet yrkas i reservation 14 i betänkandet, som också hänvisar till de socialdemokratiska motioner som har väckts i frågan. Vi ställer oss bakom reservationens kläm, men vi är inte nöjda med motiveringen i reservationen. Jag hemställer därför att talmannen måtte ställa under proposition dels reservationens kläm, som jag yrkar bifall till, dels själva texten i reservationen. I stället för reservationens motivering yrkar jag att den i motion 16 redovisade motiveringen måtte godkännas.

I detta anförande instämde Birger Rosqvist (s).

Anf. 23 ELVY NILSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig först säga att jag respekterar Lennart Petterssons argumentering i denna fråga, även om jag inte delar hans slutsatser.

Jag vill bara på en punkt argumentera emot honom, och det är när han säger att lagen tvingar föräldrarna att tala om för barnet att det har tillkommit genom insemination. Denna lagstiftning tvingar inga föräldrar att berätta det rätta förhållandet för sina barn. Men det har sagts flera gånger härifrån talarstolen att riskerna är stora för att barnet genom ett förfluget ord kan få reda på det rätta förhållandet, och då är detta ett sämre alternativ, då skapar det ötrygghet. Om barnen får reda på detta – om det så bara skulle vara ett enda barn – är det väl rimligt att de, när de har nått vuxen ålder, om de så önskar skall kunna få möjlighet att efterforska sitt biologiska ursprung?

Med den föreslagna lagstiftningen åläggs dessutom läkaren att, med bistånd från kuratorer och psykologer, informera de blivande föräldrarna om inseminationen med särskild hänsyn till det blivande barnets situation. Man skall alltså inte, som man i dag utgår från, i huvudsak se barnlösheten som ett medicinskt problem. I hänsynen till barnets bästa ingår att föräldrarna tar ställning till om och när de skall berätta för barnet om dess ursprung. Om föräldrarna finner att det inte är lämpligt att tala om detta för barnet, har de också full rätt att avstå från att göra det. I så fall blir det heller inga problem med efterforskning av den biologiske pappan.

Anf. 24 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag hoppas verkligen att föräldrar till inseminationsbarn förstår vikten av att vara öppna i denna fråga och tala om för barnet hur det har kommit till och vilket ursprung det har.

Sedan har jag ett förslag till Lennart Pettersson. Han säger att donatorerna riskerar att konfronteras med sina okända barn. Lennart Pettersson kanske

skulle överväga att rösta för reservation 11 från vpk, där vi har föreslagit att en donator skall få producera högst fyra barn och att han under tidens gång skall få reda på hur många barn han har medverkat till med sin sperma, så att han efter hand och mellan de fyra barnens tillblivelse kan ompröva sitt beslut och välja om han vill fortsätta med verksamheten. Jag skulle vilja föreslå Lennart Pettersson att titta nogsamt på reservation 11, om han nu värnar så mycket om donatorerna. Vårt förslag innebär ju ett sätt att åtminstone begränsa antalet barn och ett sätt att dra sig ur verksamheten, om man finner att man inte vill vara med längre.

Anf. 25 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Till Elvy Nilsson vill jag säga att också jag tycker det är viktigt med öppenhet i denna fråga från de sociala föräldrarnas sida. Då är frågan: Vilken typ av lagstiftning åstadkommer bäst denna öppenhet? Jag hävdar att just den lagstiftning som nu föreslås av regeringen och som lagutskottet har ställt upp bakom minskar öppenheten.

Vi känner ju till de sociala föräldrarnas oerhörda oro på den här punkten. Det naturliga för dem hade varit öppenhet, att tala om på vilket sätt barnet har kommit till, men nu tvingas de till tystnad därför att de är rädda för att löpa hela linan ut och komma i kontakt med spermadonatoren. Detta är verkligen att pressa de sociala föräldrarna – som jag hävdar är de riktiga föräldrarna – till tystlåtenhet. Det viktiga för barnet är enligt min bestämda uppfattning – i varje fall så länge inte forskningen säger annat – att på ett tidigt stadium få reda på hur det har kommit till, så att den frågan är utagerad. Det viktiga är inte vem den speciella person är som har råkat lämna ifrån sig litet av sin sperma till kliniken.

Jag hävdar att lagförslaget är direkt negativt för öppenheten:

Anf. 26 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum har uppsatts.

Anf. 27 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag ber först att få tala om att jag med hänsyn till allt som redan sagts i den här debatten ganska radikalt har kortat ned det anförande som jag hade tänkt hålla. Innehållet i den utförliga motion som jag står som första namn på har refererats i reservationerna och i anföranden här i dag. Jag ber att få hänvisa till de anföranden som har hållits av Kersti Johansson och Rosa Östh. De har uttryckt åsikter som jag helt delar när det gäller den fråga som vi nu debatterar. Några ord vill jag ändå säga.

För mig bestäms den rätta lödigheten och moraliska kvaliteten hos demokratin av hur minoriteten, särskilt små och avvikande minoriteter, behandlas. Det är alltid lätt för stora majoriteter, som företräds av mäktiga organisationer och som representerar en stor röststyrka, att få gehör för sina ståndpunkter.

Det är också lätt, särskilt i moraliska frågor, att få gehör för uppfattningar, föreställningar och fördomar som företräds av den övervägande majoriteten i

---

*Artificiella
inseminationer*

samhället. Alla beslutande församlingar har en benägenhet att stryka det som uppfattas som eller är vanligt medhårs. Att försöka sätta sig in i undantagens situation är för majoriteten ofta en prövning som man inte består.

Det är en sådan fråga som riksdagen nu har att behandla. Det gäller en liten grupp människor som av naturens slump inte utrustats på samma sätt som vi som tillhör den vanliga majoriteten. Vi som tillhör denna majoritet utsätts inte för någon prövning från samhällets sida. Vår lämplighet som barnalstrare testas inte. Vi förs inte in i några kvalifikationsregister. Vi kan vara hur olämpliga som helst som föräldrar.

Det finns emellertid en grupp människor – äkta par eller samboende – som inte kan få barn tillsammans på vanligt sätt. 10–15 % befinner sig i denna situation. Jag bortser från den grupp som av olika skäl inte vill ha barn. Det är deras sak, och deras skäl är naturligtvis väl värda att respekteras. Men väldigt många av de par som inte kan få barn vill ha barn. Detta är en stor fråga för många av dessa människor. De gör allt de kan för att få barn. De underkastar sig de mest ingående undersökningar och provtagningar för att finna ut hur de skall kunna få barn. Ibland lyckas de med hjälp av olika medicinska landvinningar att skaffa sig barn. Det tycks inte som om någon har några invändningar mot detta så länge det sker med hjälp av samlag eller makeinsemination.

Men så finns det en liten grupp, som trots all medicinsk hjälp av detta slag inte får barn. En del av dessa accepterar sin barnlöshet – om detta finns det naturligtvis ingenting att säga, det är deras sak. Men så finns det ytterligare en liten grupp som framhärdar i önskan att få barn och som vill ta ansvar för barn. De kräver inga som helst bidrag från samhällets sida. De är beredda till vilka ekonomiska uppoffringar som helst för att få ta hand om ett barn. En del av dessa får adoptivbarn och är tillfreds med detta – och det är ju bra.

Då är jag nu framme vid den lilla grupp som dagens beslut gäller. Det är en mycket liten grupp människor som vill ha ett eget barn och som efter många bekymmer och moget övervägande bestämt sig för s. k. givarinsemination.

Ingen har kunnat leda i bevis – vilket mått man än använder – att denna lilla grupp människor skulle vara sämre kvalificerade än den stora majoriteten i samhället att skaffa sig och ta hand om barn. Tvärtom tyder allt material som finns tillgängligt på att människorna just i denna grupp är särskilt lämpliga att ta hand om barn. De önskar barn. Barnet är välkommet. De har tvingats att noga överväga om de, trots alla hinder som de haft att övervinna, skall skaffa sig barn. De vill ha ett barn som de helt och fullt kan betrakta som sitt eget. Det är detta som utskottsmajoriteten och troligen riksdagsmajoriteten vill försöka förhindra. Majoriteten gillar uppenbarligen inte givarinsemination – av skäl som jag inte här skall närmare analysera. Men man vill inte rakt upp och ner förbjuda den. Det hade varit hederligare om man föreslagit just detta, men man viker undan och låtsas som om man tänker på barnets bästa, och med detta som ursäkt inför man regler som i realiteten innebär att samhället som sådant försöker förhindra givarinsemination. Ingen skall inbilla sig att givarinseminationen kan komma att fortsätta i de reglerade

former som hittills gällt om man tar bort givaranonymiteten. Vem kommer att acceptera att bli givare, och vilka föräldrar kommer att utsätta sig för de extra prövningar och risker som den föreslagna lagen innebär för dem och för deras barn?

Utskottsmajoriteterna – det är två sådana – och den förväntade riksdagsmajoriteten vill helt enkelt ha bort samhällets medverkan vid givarinsemination. Man tar sin hand ifrån de människor det gäller, och genom det sätt på vilket man utformat lagen tycker man sig ha gott samvete.

Men detta innebär inte att givarinseminationen kommer att upphöra. Den är tillåten utomlands, tekniken är enkel och inseminationen kan utföras utan tillgång till några medicinska kliniker. De människor det gäller har en mycket stark längtan efter barn, och de kommer naturligtvis att försöka övervinna de nya hinder som samhället nu vill resa i deras väg.

Vad man möjligen åstadkommer med lagen är att man jagar ut de blivande föräldrarna i en grå marknad. Därmed har således de som vill driva igenom lagen inte på något sätt tillgodosett det som sägs vara själva huvudsyftet med lagen, nämligen att barnet skall ha ovillkorlig rätt att kunna få veta vem som är den biologiske fadern. Man gör tillvaron svårare för en liten grupp människor som redan har det svårt. Det är vad som i realiteten åstadkommes. Man uppnår genom lagen inte det syfte man anger, och om man skulle göra det vore det olyckligt för samtliga inblandade.

I en motion som jag lämnat tillsammans med ett antal andra centerpartister har vi utförligt analyserat bristerna i den lag som riksdagen nu tydligen skall anta. Jag skall inte upprepa alla de invändningar som framgår av motionens analys. Jag vill bara konstatera att ingen av de invändningar som redovisas i motionen har på ett begripligt sätt tillbakavisats av utskottsmajoriteterna. Många av inläggen i dag har handlat om helt andra ting än vad riksdagen nu har att besluta om, och dessutom har man talat mera om hur man vill att människor skall vara än om hur de i realiteten är.

Fru talman! Jag ber att få biträda de yrkanden som framställts av Kersti Johansson i hennes huvudanförande.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 28 ULLA-BRITT ÅBARK (s):

Fru talman! I mitt anförande kommer jag att beröra 4 § i lagförslaget om artificiella inseminationer, som Lennart Pettersson och flera med honom varit inne på.

Någon reglering av verksamheten med insemination har inte funnits tidigare i svensk lagstiftning. När vi nu skall ta ställning till det aktuella lagförslaget, tycker jag personligen att detta är mycket tillfredsställande. Det gäller dock inte 4 §, som jag inte delar utskottets uppfattning om. Det är också denna paragraf som vållat mest debatt. Den innehåller frågan om anonymitet för spermadonatorer.

Jag delar inte utskottets majoritetsuppfattning om att vi skall upphäva

sekretessen för spermagivare. Tvärtom anser jag att denna är en förutsättning för att vi skall kunna behålla verksamheten och få den att fungera.

Det har gjorts undersökningar bland blivande inseminationsföräldrar och bland föräldrar som fått och som väntar barn genom insemination. Det har då framkommit att de inte tänker tala om för barnet att det tillkommit genom insemination. Att stifta en lag som inte kommer att efterlevas vore mycket olyckligt.

I debatten har gjorts jämförelser mellan adoptivbarn och inseminationsbarn. Jag anser att man inte kan jämställa dessa. Det saknas forskning kring inseminationsbarnens villkor och upplevelser. Föräldrar till dessa barn vill uppenbarligen att barnen i alla avseenden skall betraktas som deras egna. Att anonymitet funnits har i de flesta fall varit avgörande för att man valt denna väg att få barn. Även för donatorerna spelar sekretessen en stor roll.

I bl. a. Göteborg har flera donatorer redan lämnat verksamheten på grund av det liggande förslaget. Detta har inneburit att väntetiden fördubblats för kvinnorna från ett till två år. Fortsätter den utvecklingen kan det bli stora svårigheter för kvinnor att bli inseminerade i Sverige.

Alternativet för dessa kvinnor är att åka utomlands och "köpa" en insemination, vilket kan medföra stora kostnader för familjen. Det leder i sin tur till att endast familjer med god ekonomi kan göra detta – och då har riksdagen instiftat en klasslag. Vad händer med barn som tillkommer under dessa förhållanden? Vad jag förstår kan de inte få det rättsskydd som är avsikten med förslaget.

Fru talman! Talare före mig har pekat på olika aspekter när det gäller detta förslag, och jag vill ansluta mig till det som Lennart Pettersson anförde.

Jag vill till sist yrka bifall till Lennart Petterssons yrkande – alltså bifall till reservation 14 med dess hemställan och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 29 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Fru talman! Någon filosof har när det gäller konflikter i etiska sammanhang sagt att konflikten mellan gott och ont inte är särskilt svår. Den verkliga svårigheten hamnar vi i när vi kommer till konflikten mellan gott och gott – och det gör vi ofta till följd av modern forskning och vetenskapens framsteg.

Alltsedan Eva bjöd Adam att äta av frukterna på kunskapens träd har mänskligheten hamnat i sådana här situationer – och svårare kommer det att bli. Flera ledamöter har i dag talat om annat än insemination, om mycket svårare frågor, som vi har framför oss. Men i dag skall vi väl hålla oss till frågan om insemination. När det gäller teknik, forskning och vetenskapliga framsteg är insemination inte någon särskilt sofistikerad eller kvalificerad verksamhet. Det är tvärtom så enkelt att några händigare personer utan vidare kan klara av detta hemma i vardagsrummet. Det är bl. a. mot den bakgrunden som det kanske behövs någon form av reglering av denna verksamhet.

Den här riksdagsdebatten har varit ovanlig så till vida att det har visats en ovanlig respekt för andra åsikter än de egna. Detta hänger tydligen samman

med att frågan saknar traditionella politiska dimensioner och att de flesta partigrupper på ett eller annat sätt är splittrade. Jag måste nog ändå tillstå att det känns litet egendomligt att stå här och tala för en uppfattning som framförts av en socialdemokratisk regering och som huvudsakligen stöds av en socialdemokratisk riksdagsmajoritet och mot en moderat reservation som bygger på socialdemokratiska motioner. Bakom lagförslaget finns dock en enhällig parlamentarisk utredning. De förändringar i utredningens förslag som regeringen gjort är små.

Jag kan inte låta bli att påpeka att här hållits ett par litet egendomliga anföranden. Mest egendomligt tycker jag att det anförande var som Lennart Andersson höll. Han ägnade sig åt att tala om vad andra tyckte. Han gjorde en antydning om att det skulle ha varit möjligt att Gunnar Biörck i Värmdö och jag skulle ha utsatts för någon sorts påtryckning. Om fler moderater hade varit närvarande i kammaren och hört detta tror jag att ett stilla sus av löje skulle ha gått genom salen inför tanken att någon skulle kunna utöva påtryckning på Gunnar Biörck och mig. Några sådana försök har givetvis inte förekommit. På det sättet arbetar inte vi i vårt parti.

Sedan tycker jag att Bertil Fiskesjö använde en viss insinuant och hånfull ton gentemot dem som företräder en annan uppfattning än han själv. Man bör ha respekt för att detta är svåra frågor och för att människor kan komma att följa olika linjer.

Varför är det viktigt att vi får en lagstiftning på det här området? Den allra viktigaste anledningen berörde justitieministern inledningsvis i debatten, och den är att inseminationsbarnet får en juridisk far. Såvitt jag förstår kommer det att gälla även de inseminationsbarn som till äventyrs kommer till utanför den reglerade verksamheten. Det blir alltså svårt för en gift man eller en man i ett samboendeförhållande av stadigvarande karaktär att komma undan när det gäller fastställandet av faderskapet, om barnet har tillkommit genom insemination. Detta är den utan jämförelse viktigaste följden av en lagstiftning på detta område. Samhälleliga institutioner får inte medverka till att barn föds utan juridisk far. Det sociala faderskapet är kanske bättre tillgodosett i de här fallen än i många andra. Här rör det sig ju om varmt efterlängtade barn. Det sociala faderskapet kan dock ingen någonsin för alltid garantera. Död, skilsmässa etc. kan leda till att det sociala faderskapet upplöses. Det juridiska faderskapet däremot garanteras nu även dessa barn.

Behöver då själva inseminationsverksamheten regleras för att detta syfte skall uppnås? Ja, i viss utsträckning. Det kan vara förenat med vissa fördelar att i någon mån reglera denna verksamhet. Men de regleringar för själva verksamheten som regeringen föreslår är inte särskilt vittgående och stämmer egentligen överens med vad som händer i dag. Det sägs att sjukhusets resurser skall beaktas, att läkare, psykologer, kuratorer osv. skall göra någon form av bedömning huruvida det är lämpligt med insemination i det aktuella fallet. Här har regeringen frångått utredningens förslag. Utredningen föreslog nämligen att detta skulle vara en uppgift för socialnämnden. På den punkten följer propositionen enligt min uppfattning en riktig linje. Förhoppningsvis fattar riksdagen beslut i samma riktning. Det är

ju inte fråga om att bedöma om någon är socialt lämplig för föräldraskap eller inte. Det är inte det det handlar om. En sådan bedömning vore djupt kränkande framför allt mot den kvinna som både biologiskt och socialt, men även på alla andra sätt, blir mor till det barn som hon föder. I så fall skulle ju alla mödrar underkastas en sådan här bedömning.

Det rör sig om något helt annat, något som har andra dimensioner och kanske är mycket svårare, nämligen att försöka hjälpa framför allt mannen men också paret som sådant att komma fram till ett avgörande i det mycket svåra ställningstagande som detta innebär. Detta kräver utan tvivel mycket stor mognad av den sociale fadern. Det gäller först att han skall klara av det grundskott mot hans manlighet som det innebär att han blir förklarad infertil – att han inte kan göra barn. Det känns svårt för en man att få veta det. Det är svårt för kvinnor också, men kvinnor är på något sätt litet mer beredda på att det kan vara fel på dem i detta avseende. Dessutom skall mannen klara av den ojämlikhet i förhållande till barnet som uppstår genom att modern också blir den biologiska modern.

Samtidigt är insemination i många fall ett mycket fint sätt att hjälpa människor att få barn. Dessa föräldrar får som andra föräldrar vara med från början, följa havandeskapet och förlösningen och känna sig växa samman med barnet, och de kan säkert i de allra flesta fall utan vidare bortse ifrån genernas betydelse. Det är utan tvivel den sociale och juridiske fadern som är den viktige fadern.

Däremot har regeringen inte kunnat undgå en litet onödig kläfingrighet. Man föreslår att insemination skall få utföras endast på allmänna sjukhus. Det sägs i propositionen och i utskottsmajoritetens text att insemination kommer att ske på "resursstarka sjukhus". Som jag sagt behövs det inga kvalificerade tekniska resurser för denna verksamhet – det räcker med en plastkondom, en spruta och en kanyl – men det behövs andra kvalifikationer.

Det behövs omfattande erfarenhet av arbete med fertilitetsproblematik, med barnlöshetsproblem. Det behövs en ingående och långvarig kännedom inte bara om kvinnan utan också om mannen, om paret tillsammans. Det behövs en grundlig genomgång och ett uteslutande av andra orsaker till infertilitet. Det behövs erfarenhet av hur barnlösa par reagerar när de sedan får barn, de komplikationer som kan upplevas under havandeskapet och vad som händer sedan.

Den erfarenheten garanteras inte av någon viss arbetsgivare. Den garanteras inte av att man arbetar på ett stort och resursstarkt sjukhus. Dessutom är det, som Gunnar Biörck i Värmdö och jag påpekat i vår motion, en orimlighet att hela utredningsarbetet, som kanske tar inemot ett år i anspråk, skall göras på dessa "resursstarka sjukhus". Då skulle köerna bli oändliga, och svårigheterna för dem som bor illa till skulle, som det ofta är i vårt samhälle, bli mycket större än för dem som bor i närheten av stora och resursstarka sjukhus.

Det finns alltså ingen som helst anledning att erfarna offentligt anställda gynekologer i öppenvården eller erfarna gynekologer som arbetat med detta i många år vid privata inrättningar skall uteslutas från denna verksamhet.

Socialstyrelsen skulle naturligtvis vara den myndighet som hade kompetensen att avgöra vilka personer som är lämpliga för verksamheten.

Jag vill alltså, fru talman, yrka bifall till reservation 9.

Slutligen vill jag ta upp ett annat viktigt skäl för att över huvud taget ha en lagstiftning på detta område – det gäller anonymiteten för givaren. Det är utan tvivel den svåraste frågan.

Jag vill gärna vittna om att jag under det sistlidna året tillsammans med moderata samlingspartiets representant i utredningen, Siri Häggmark, många gånger har dryftat den frågan fram och tillbaka. Till slut har jag hamnat på samma ställningstagande som utredningen och utskottsmajoriteten: Det måste finnas en möjlighet för de inseminationsbarn som så önskar att vid vuxen ålder kunna efterforska sin biologiska identitet.

Vad kan det finnas för skäl emot detta? De olika inblandade parterna har naturligtvis sina olika skäl. Läkarna kan vi lätt avfärda. Det är alltid underbart att kunna hjälpa människor, och medicinsk verksamhet är mycket individinriktad. Det är naturligtvis härligt att känna sig som Gud Fader och kunna hjälpa folk att få barn. De är naturligtvis rädda för att verksamheten skall minska i omfattning och att det skall bli svårt att få tag i donatorer osv. Det är klart att det är så, men jag tror att detta är ett övergångsfenomen.

Bara den debatt som detta lagförslag har givit upphov till i samhället har bidragit till en ökad medvetenhet och ökad öppenhet i dessa frågor. Jag tror att vi så småningom kan komma därefter att det är lika naturligt att vara inseminationsbarn som att vara adoptivbarn. Ingen av oss är yngre än att vi kommer ihåg den tid då det smusslades med att vissa inte var föräldrarnas "riktiga" barn. Det gör man inte i dag.

I reservation nr 14 befarar reservanterna att upphävandet av anonymiteten skulle ha svåra effekter för de sociala föräldrarna. Reservanterna säger: "Vilken effekt kommer detta t. ex. att ha för den rättslige faderns helhjärtade engagemang för barnet?" Jag tycker att föräldrarna skall tänka på detta innan de ger sig in på en insemination – vilken effekt kommer det att ha?

Över huvud taget måste fadern och modern, paret tillsammans, få ordentliga möjligheter att tänka igenom vad det innebär att gå in i ett sådant här förhållande, vad det innebär för deras ansvar inför sitt barn och vad det innebär den dag barnet, som alla andra barn, kommer att ställa frågor om sitt ursprung. Kommer de då att vilja smussla, eller kommer de att ha lust att tala om att "vi längtade så mycket efter dig att vi gjorde så här"?

Föräldrarna går in i detta förhållande fullt frivilligt, med öppna ögon och förhoppningsvis med det stöd som de är berättigade till. Men barnet går inte in i detta frivilligt.

När det gäller barnens situation vill jag citera ett litet stycke ur ett remissyttrande till utredningen som är skrivet av Svenska kyrkans centralstyrelse: "Om barnlöshet betraktas som en sjukdom och givarinseminationen som en medicinsk metod att häva barnlösheten, blir barnet ett botemedel. Ett barn får emellertid – – aldrig betraktas som ett medel. Därför måste de blivande föräldrarnas önskan att få barn underordnas sådana rättsliga, psyko-sociala, etiska och ekonomiska faktorer som vill sätta barnets rätt främst."

Det kan inte vara så att en tonåring plötsligt får veta att han är ett inseminationsbarn. Det måste barnet naturligtvis få veta från början, när diskussionen kommer upp. Det skall vara någonting som är naturligt från första början, någonting som man inte så småningom skall behöva smussla med. Om man talar om att barnet är ett inseminationsbarn följer enligt min uppfattning ovillkorligt att det måste finnas en möjlighet för barnet att, om det så önskar, efterforska sin genetiska identitet.

Det finns en viss erfarenhet på detta område. Det är relativt få som vill veta det, men för dem som vill veta och upptäcker att det är omöjligt kan det bli till en grundläggande, svår identitetskris att inte finna någon teoretisk möjlighet på jorden att efterforska sina rötter.

Att tänka sig att ha öppenhet i det ena avscendet och inte i det andra är orimligt.

Man överlämnar i alla fall med lagförslaget åt föräldrarnas omdöme och goda minne att tala om det. Om föräldrarna inte talar om det kommer barnet naturligtvis aldrig att efterfråga sin identitet. Men förr eller senare kommer de flesta barn att få veta det, därför att sådana här saker är mycket svåra att hålla hemliga i släkten och familjen. Bara en sådan sak som att många i omgivningen vet om svårigheterna med barnlösheten. Många vet om att det är mannen det beror på, men vad händer när kvinnan plötsligt blir gravid? Det ter sig då i de flesta familjer naturligt att tala om hur det har gått till. Hur skall man i längden kunna dölja detta för barnet? Är det inte bättre att från början gå in på öppenhetens väg och lämna möjligheten öppen för det barn som så önskar att forska vidare?

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservation nr 9 och i övrigt till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Siri Häggmark (m).

Anf. 30 HELGE HAGBERG (s):

Fru talman! Jag har frågat mig vad som är radikalt resp. konservativt i fråga om anonymitet eller inte anonymitet. På den frågan finns det egentligen inget riktigt svar. Det handlar om människors mest personliga förhållanden, och då måste stor ödmjukhet visas. Tyckanden utan sakkunnig prövning får i sådana situationer bli det utslagsgivande.

För egen del har jag i mycket vänt mig till sakkunskapen för att se om man där kan ge en orientering och ge underlag för ett ställningstagande i frågan. Jag har funnit att sakkunskapen är mycket splittrad, och att den egentligen inte ger något enhetligt underlag för att man skall kunna göra en riktig bedömning. Ett konstaterande som ofta återkommer i remissyttrandena, men också i expertisens rekommendationer, är att vi behöver mer forskning och mer kunskap på den här punkten – alltså den som gäller anonymitet eller inte anonymitet.

För egen del håller jag med dem som säger att varje människa skall ha rätt att få veta sitt ursprung. Man kan inte protestera mot den synpunkten. Flera aspekter kommer emellertid här in i sammanhanget. Det handlar inte bara

om rätten att få veta sin identitet och sitt biologiska ursprung. Man måste ta åtskilliga hänsyn och pröva hur andra människor påverkas av ställningstagandet i den fråga det gäller.

Jag har kommit till slutsatsen att jag f. n. inte kan instämma i vare sig propositionens eller utskottsmajoritetens ställningstagande på den här punkten. Det är möjligt att jag kommer att kunna göra det i framtiden när expertisen har studerat saken närmare och när mer kunskap har vunnits. Då kommer det att bli lättare att ta ställning.

Jag är litet avundsjuk på dem som har kunnat ta ställning på grundval av hittills vunna erfarenheter. Jag hoppas att de som säger att tiden nu är inne att fatta ett avgörande har rätt. Jag hoppas att det är ett riktigt beslut när man bestämmer att anonymiteten blir undanröjd – som jag förmodar kommer att ske – och när det blir möjligt för de kommande barnen att få veta sitt biologiska ursprung. Men jag är inte säker på det nu. Jag vill vänta med mitt ställningstagande.

Det handlar i detta fall om färre än 300 barn. Jag vill nämna att det är många flera barn än så som inte har kännedom om sitt biologiska ursprung. De kanske inte har en aning om sitt ursprung, eller de kanske går och undrar över det. Det finns alltså mångdubbelt – ja, kanske tiodubbelt – fler barn som inte har kunskap om sitt biologiska ursprung. Forskningen på detta område har stora uppgifter att fylla, och jag hoppas – hur ställningstagandet än blir – att den forskningen skall gå vidare och att vi ur den skall kunna vinna erfarenheter, som gör det möjligt för oss att bli klokare än vi är i dag.

Jag instämmer i Lennart Petterssons yrkande och i hans motiveringar för det ställningstagandet.

Anf. 31 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Att det ämne vi nu diskuterar är svårt och mångfasetterat har debattinläggen här i dag visat. Ju mer de utskott som haft att sätta sig in i frågan har gjort det, desto mer har det komplexa i problemet framträtt.

Att de etiska frågeställningarna fått ökad aktualitet och i fortsättningen kommer att få ökad brännbarhet är ställt utom allt tvivel. En renodlat naturvetenskaplig biologisk syn på människan är inte tillräcklig. För människan själv och för hela samhället måste man enas kring gemensamma etiska principer.

När man utifrån en humanistisk människosyn betraktar det problemområde som vi nu diskuterar stöter man redan i portgången på intressekonflikter. De tre parter som primärt är berörda är inseminationsbarnet, föräldrarna och spermagivaren. Att prioritera de intressen det här är fråga om vid en konflikt dem emellan är utifrån socialutskottets sätt att se – vilket överensstämmer med mitt sätt att se – inte svårt. Det måste vara det blivande barnets liv och framtid som ställs i centrum. Att detta inte är oproblemiskt visar diskussionen hittills.

För en del framstår barnlösheten som det stora problemet för den ensamstående kvinnan eller för det barnlösa paret. Ett sådant synsätt måste avvisas. Det blivande barnet får inte ses som ett medel att lösa problem som

vuxna människor kan ha – i detta fall barnlöshetens problem – hur behjärtansvärt detta än kan vara, om man ser deras problem isolerat.

Ett nytt inslag är att vi i etiska sammanhang måste ta hänsyn till det icke födda barnets rättigheter. Det antyder ett annat behov i våra diskussioner om etiska frågor, som i en snar framtid kommer att bli brännande. Det är behovet av en helhetssyn, som alltså överblickar ett vidare område och som tar sikte på de mer långsiktiga verkningarna av våra beslut.

Väljer man metoden att lösa delproblemen ett i taget, steg för steg, så grumlans ansvaret för summan av oväntade verkningar av besluten.

Jag vill i detta sammanhang citera Erwin Bischofberger från den hearing som socialutskottet hade med anledning av frågor som rör fosterdiagnostik, då även frågan om insemination kom upp: "Förr var det nuets etik, en lokal etik. Dagens ansvarsetik måste bli global och syfta till hela mänsklighetens väl. Man får inte köpa kortsiktiga vinster på bekostnad av långsiktiga förluster".

Han nämner DDT och dess biverkningar som ett exempel på kortsiktiga vinster med just långsiktiga förluster.

Flera remissyttranden har efterlyst en utredning eller ett etiskt råd, som tar fasta på en helhetssyn. Det är också något som riksdagen har beslutat att ställa sig bakom i anslutning till debatten om fosterdiagnostik. Ett medicinskt-etiskt råd kommer förhoppningsvis att aktualisera de grundläggande humanistiska värderingar som är gemensamma och hålla dem levande, så att de får både långsiktiga och konsekventa verkningar.

Som ett ytterligare exempel på behovet av en sådan här övergripande syn kan man hänvisa till det remissyttrande som Synskadades riksförbund har avgivit över inseminationsutredningens betänkande. Där säger man:

"SRF kräver att samhället tar sitt ansvar och utformar etiska normer för verksamheten, normer som grundar sig på allas lika värde.

Ungefär samtidigt som inseminationsutredningens betänkande remissbehandlades arbetar gen-etikkommittén och abortkommittén. Socialstyrelsen arbetar med frågor kring provrörsbarn samt förslag till författning rörande fosterdiagnostiken och ytterligare en utredning arbetar med frågan om barnens rätt.

Alla dessa utredningar och arbeten berör grundläggande existentiella frågor om människosyn, allas lika värde och etiska frågor förknippade därmed. Vi bedömer det som angeläget att man tar ett samlat grepp i dessa frågor."

Den linje som propositionen företräder och som också majoriteten i både lagutskottet och socialutskottet har ställt sig bakom har dikterats av insikten om att det område som man beträder här är mycket svårbedömbart ur etisk synpunkt. Därför kan den ståndpunkt man intagit beskrivas som restriktiv och försiktig.

När det egentligen är så att alla lösningar är famlande i viss mening och eftersom "etik är problemämne och inte ett snabbresultatämne", för att åter citera Erwin Bischofberger, så finns det all anledning att här och var lägga in bromsklossar för en alltför oförvågen reformiver. När isen är inte bara hal

utan därtill svag – och det gäller egentligen alla – så bjuder försiktigheten att man går varsamt fram och känner sig för.

Men är då inte barnets rätt att få veta sitt ursprung ett exempel just på att man rusar i väg?

Bortsett från att barnen måste ha rätt att få veta sitt ursprung – varför skulle inte de ha rätt att gräva där de står i släktforskningens tidevarv? – så innebär denna rätt till kännedom om sitt ursprung att antalet inseminationer minskar. Poängen är att det blir ett kvantitativt mindre ont än om man tar bort en sådan hämmande faktor. Det innebär alltså en försiktigare väg.

Ett framtidsperspektiv som inte behöver vara speciellt avlägset – och som förhoppningsvis aldrig blir verklighet utan kan förhindras genom sin egen avskräckande verkan – det är kombinationen av två medicinska möjligheter. Den ena består i att någon väljer en givare med tanke på önskemålet om vissa egenskaper hos avkomman, den andra är att man med fosterdiagnostik kan utradera ett försök som man anser vara misslyckat. Det är inte underligt att stora grupper har reagerat starkt mot en utveckling i den riktningen, vilket man kan utläsa av remissyttrandena till inseminationsutredningens betänkande.

En människosyn som medvetet eller omedvetet bara accepterar psykiskt och fysiskt perfekta människor som givare – och som en förutsättning för att förtjäna att födas – är inte bara ett slag i ansiktet på handikappade utan innebär också att synen på sjukdom och lidande som en väsentlig del i livet undergrävs.

Jag vill till slut också konstatera att man både i propositionen och i utskottsbetänkandet har strukit under det värde som två föräldrar har för det blivande barnet. Det är i och för sig ingenting annat än en tillämpning av de forskningsresultat som föreligger och som styrkts av mycken erfarenhet, nämligen att barn har behov av både far och mor, att den sociala anpassningen och den ekonomiska tryggheten främjas på det sättet.

Fru talman! Det är värt att notera att propositionen uttrycker sig i den andan.

Jag yrkar bifall till lagutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 32 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag ber till att börja med att få yrka bifall till Lennart Petterssons här från talarstolen framställda förslag. När vi har kommit så här långt ned på talarlistan är det mesta egentligen sagt. Alla argument är framförda. Men jag vill ändå helt kort deklarerera några av motiven för mitt ställningstagande.

Justitieministern sade i morse, när vi började debatten, att vi måste ha barnens bästa för ögonen och att det är därför som vi nu, som första land i Europa, lagstiftar i dessa frågor. Det är riktigt att den sociale faderns ansvar är fastslagen genom lagstiftning i USA och Canada, men en lag som går så långt som vår finns mig veterligen ingen annanstans i världen. Det är bra att vi återigen vågar gå i första ledet.

Enligt min uppfattning är det dock att gå litet för långt, när man också vill

slopa spermadonatorns anonymitet. Ett par som bestämmer sig för insemination måste ha ett alldeles speciellt förhållande, ett alldeles särskilt kärleksfullt förhållande. Jag är nämligen övertygad om att inte alla män accepterar ett ingrepp där en annan mans sperma införs i hustruns eller sambons kropp för att utvecklas till ett barn. Den kärleksfullheten måste vi vara rädda om.

Det är viktigt att göra helt klart för oss att mannens fadersroll accepteras och stärks så långt möjligt och att det även för barnens bästa är det allra viktigaste. Att slopa anonymitetsskyddet för donatorn skulle på många sätt kunna motverka detta. Denna min uppfattning betyder inte att jag menar att man skall hemlighålla hur befruktningen gått till. Men jag har under dagen inte blivit övertygad om att det finns något behov av att spåra donatorn.

Vi har inför behandlingen av detta ärende fått många brev. Det är brev från föräldrar till inseminationsbarn och brev från par som står i kö för att få bli inseminationsföräldrar. Men jag har inte hört – och det skulle vara intressant att veta om någon enda ledamot i kammaren har gjort det – något från de flera tusen inseminationsbarn som finns och som skulle ha velat finna sin biologiske far. Hela tiden har det varit så att föräldrar har varit ärliga och berättat för barnen hur befruktningen har gått till. Det är alltså ingenting som kommer att ta sin början bara för att man skriver om nödvändigheten av det i en proposition. Om denna anonymitet har varit ett problem, borde det rimligtvis ha framförts från dem som har upplevt den som ett sådant.

Jag är övertygad om att vi med det föreliggande förslaget i stället bygger in en risk för att föräldrar, som annars skulle ha varit ärliga, nu i stället kommer att hemlighålla inseminationen för att inte riskera att en utomstående kommer in i familjens mest intima förhållanden efter ett antal år.

Hur reglerar man egentligen sekretessfrågan sedan barnet väl fått vetskap om spermadonatorn? Hur skyddas andra människor som har samma rätt till integritet? Hur skyddas donatorns övriga barn? Är det inte oklokt och grymt att utsätta de barnen för en chock när de nya syskonen dyker upp. När barnet väl har fått reda på vem som är donatorn är fältet fritt för vilka kontakter som helst.

Jag tror att ärendet på just den här punkten hade mått bra av att få ligga till sig i väntan på ytterligare forskning och analys. Hur än voteringen går i den här frågan anser jag det viktigt att övriga delar av propositionen genomförs. Därför yrkar jag helhjärtat bifall till utskottsmajoritetens förslag i övrigt.

Anf. 33 OWE ANDRÉASSON (s):

Fru talman! Förslagen till nya bestämmelser i föräldrabalken, vilka reglerar faderskapet till barn som kommer till genom insemination, samt till ny lag som reglerar inseminationsverksamheten är förslag som är välkomna. Bara på en enda punkt kan jag inte dela utskottsmajoritetens mening, nämligen vad det gäller anonymitetsskyddet. Det är framför allt denna fråga om just anonymiteten som har blivit det stora diskussionsämnet.

Inte bara i riksdagen har anonymiteten blivit en stor fråga utan framför allt ute bland folk på möten och sammankomster av olika slag. Vi vill slå vakt om barnets bästa, säger de som vill häva anonymiteten genom att tillåta att

barnet när det uppnått, som det står i propositionen, mogen ålder, skall kunna få uppgift om vem som är den biologiske fadern. Flertalet av dem som jag har kommit i kontakt med anser att man genom det förslag som i dag ligger på riksdagens bord kan splittra en familj genom att avslöja spermagivaren.

De allra flesta vill säkert se familjen som en helhet. Man kan då verkligen ifrågasätta det lämpliga i att först juridiskt binda den sociale fadern för att senare, när barnet uppnått mogen ålder, formligen byta ut honom mot en för barnet främmande man. Att, som man nu föreslår, upphäva anonymiteten kan bli den kil som kan bryta ner ett väl fungerande familjeliv. En tonårsfamilj kan ju även normalt ha konflikter, när barnet skall börja pröva sin självständighet gentemot de vuxnas ideal. Varför skall man lägga ytterligare bördor på familjen? Min uppfattning är – och jag vet att den delas av många – att problemen i tonårsfamiljen blir större om man häver anonymiteten än om man behåller den. Vi skall väl inte här i riksdagen medverka till att splittra goda familjeförhållanden genom att ta bort anonymitetsskyddet.

Fru talman! Jag stöder de s-motioner som överensstämmer med reservation nr 14.

Anf. 34 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Vpk intar en mycket restriktiv hållning till givarinsemination. Skall den förekomma, skall den inte vara ett reservat för medicinsk teknik. Spermadonation skall inte nedsjunka till extraknäck för studenter eller värnpliktiga. Den skall inte vara ett ansvarslost hemlighetsmakeri, där lämpliga delar av sanningen kan döljas för den nya människa som blir till.

Givarinsemination bör tvärtom bygga på ett medvetande om vad man gör. Givaren skall äga en etisk och samhällelig hållning. Och man skall undvika det monstruösa att en man blir biologisk far till hur många barn som helst. Detta är vår inställning i själva huvudaspekten.

Men har man väl etablerat en sådan restriktiv ram, bör det inom den begränsade kretsen tänkbara föräldrar råda likhet inför lagen. Om motivet nu skall vara att hjälpa barnlösa, skall det ske med neutralitet i förhållande till samlevnadsform och hushållsbildning. Man skall inte skilja en kategori barnlösa från en annan, i den principiella hållningen. 1970-talets familjerättsliga reformer har hela tiden tagit sikte på utjämning av rättsförhållanden mellan olika samlevnadsformer. Det ter sig då fel att på ett nytt område återgå till föråldrade och redan övervunna ståndpunkter. Det är inkonsekvent att ha ett synsätt då det gäller adoptionsbarn och ett annat när det gäller inseminationsbarn. Därför är det ett något egendomligt synsätt, som utskottsmajoriteten redovisar på denna punkt i sitt f.ö. mycket seriösa betänkande. Med en enda – icke närmare motiverad – bisats påstår man att det är viktigt att ett barn har både en far och en mor. Bakom detta dunkla uttryck kan spåras en ännu dunklare tanke, nämligen att det existerar från varandra skilda faders- och modersroller.

Sådana föreställningar är inte vetenskapligt underbyggda. De är också rent

allmänt, socialt sett, snarast ägnade att belasta ensamföräldrar med skuld och otillräcklighet.

Teorier om faders- och modersroller är närmast en rest från det patriarkaliska tänkandet. Det finns i relation till barn människoroller och föräldraroller. Det är innehållet och ärligheten i dessa relationer som är det för barnet helt avgörande. Huruvida föräldrarollen utövas av en, av två eller av tre personer och huruvida det handlar om män eller kvinnor, det saknar i sig all betydelse. Det vi med ett ålderdomligt uttryck alltjämt kallar faders- och modersroller är egentligen olikartade fragment i barnets relationssystem, fragment vilka kan representeras lika väl av män som av kvinnor och som *en* kvinna eller *en* man kan förena i sin person. Dessutom kräver en sund utveckling hos barnet att det inte blir fixerat till föräldrarelationen utan upprättar relationssystem utanför denna. Den omständigheten, att en manlig fadersgestalt inte är närvarande i många barns liv leder normalt till att barnet fyller sitt behov på detta livsavschnitt på annat sätt. Modern, en annan man, en annan kvinna, flera personer eller hos fantasibegåvade barn en sorts mer allmän anknytning till världen och mänskligheten kommer då att stå för behovet. Barn har inga konstitutionella behov av att uppleva den speciella dualism mellan *en* man och *en* kvinna som finns i traditionell, patriarkalisk samlevnadsform. Denna familjeform har sina fördelar och brister, den har sin harmoni, sina spänningar och sina konflikter, lika väl som andra former av hushållsbildningar.

En logisk slutsats av detta bör bli att vi i lagstiftningen skall eftersträva likställdhet och neutralitet. Det bör gälla även inom ramen för den mycket vaksamma och kritiska hållning som majoriteten här är överens om skall prägla grundinställningen till givarinsemination i det svenska samhället.

Med dessa synpunkter, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 5 och 6.

Anf. 35 MARGARETA PERSSON (s):

Fru talman! Jag sitter inte i utskottet och jag är inte motionär, men jag har ändå begärt ordet därför att jag har engagerat mig djupt i den här frågan. Jag har gjort det särskilt när det gäller anonymiteten.

Det har väldigt stor betydelse, anser jag, att man sparar namnet på spermagivaren, och jag instämmer därför till fullo med propositionen. Men framför allt anser jag det fullkomligt uteslutet att jag som vald till ledamot av Sveriges riksdag skulle kunna vara med och stifta en lag som delvis bygger på en lögn. Det vore väl förfärligt om Sveriges riksdag beslöt att vissa barns biologiska ursprung är ointressant och att vi därför skulle lagstifta om att deras biologiska fäder skulle låt mig säga kastas i papperskorgen.

Vem har gett oss den rätten, vem har gett oss rätten att stifta lagar som bygger på livslögner? Nog kan vi stifta felaktiga lagar ibland, okloka lagar. Men aldrig har vi väl försökt stifta en lag som går ut på att göra lögnen till sanning.

Jag undrar hur ni som förespråkar spermagivarens anonymitet ställer er, ifall ett barn om 20 år kommer till er och säger: Jag har nu genom

tillfälligheter fått reda på att min pappa inte är min biologiska pappa, och nu känner jag mig lurad. Jag älskar honom, men jag kan inte förlåta att jag blivit lurad på detta sätt. Jag vill veta vem som är min biologiska pappa. Kan jag få det?

Då skall ni svara: Nej, det går inte, för Sveriges riksdag beslöt måndagen den 17 december 1984 att din biologiska pappa skulle kastas i papperskorgen.

Vi tyckte inte att det var viktigt för dig att veta det här, säger man till barnet. Beslöt ni att kasta det? Jag tycker att det är viktigt, kanske barnet säger. Jag undrar vad man då svarar.

Vi måste närma oss de här frågorna med största varsamhet, och jag har all respekt för de ledamöter som tror att det blir bäst för familjen om man bevarar anonymiteten. Men ändå upprör det mig att de som tycker så alltså egentligen tycker att vi skall avgöra vad som är bäst, för det är det vi gör om vi beslutar att för all framtid kasta bort namnet.

Så länge namnet finns kvar, så länge har vi inte stiftat någon lag som bygger på en lögn och så länge har vi lagstiftningsvägen åtminstone givit varje barn i det här landet samma chans att få veta sitt ursprung. Men den dagen vi beslutar att kasta namnet, då sätter vi oss över enskilda människors livsöden på ett sätt som jag inte anser att vi har befogenhet att göra.

För mig är den här debatten väldigt tillkrånglad. All erfarenhet från adoptivbarn visar ju att sanningen från första stund skapar inga kriser men att lögnen ger upphov till kriser när den avslöjas eller när barnet känner att det är någonting som inte stämmer.

Det är väldigt optimistiskt att tro att just familjer med inseminationsbarn skulle gå fria från alla kriser. Att i tonåren få sanningen kastad i ansiktet är något som jag inte unnar någon, för det är den dagen inseminationen blir ett problem. Att skydda ett barn från att den dagen aldrig skall komma kan aldrig någon förälder göra.

Jag undrar därför: Varför säger man inte som det är från början? Om barnet alltid har vetat det, kommer förmodligen aldrig några kriser.

Även utskottets skrivning tycker jag trots allt tyder på en något gammaldags syn på sexualitet. Man säger t. ex. på s. 22 att barnet måste ha en tillräcklig mognad för att kunna ta emot ett budskap som kan upplevas som chockerande. Jag tycker inte alls att barnet skall vara "tillräckligt moget", för då kanske det blir en kris. Det skall över huvud taget aldrig upplevas som chockerande. Barnet skall veta det från först stund.

Som mor till tre småbarn som går på dagis vet jag att frågor om hur man kommer till faktiskt inte är något problem längre. Sådant pratar man om långt innan barnet har ett språk, långt innan det förstår, dvs. det finns aldrig någon dag då de får veta det, som det var förr. Nu vet de det så att säga jämt. Det är väl inte heller särskilt svårt att berätta att sperman kommer från en annan farbror från början.

Jag har själv bekanta med inseminationsbarn, och det har inte varit svårt eller konstigt att berätta för dem, just därför att de är små. Övriga barn i omgivningen känner också till det och tycker inte det är ett dugg underligt.

Hyssjhyssjet i den här debatten tycker jag är obehagligt. Om vi nu tillåter

insemination måste vi också stå för det. Kan vi inte stå för det, är motiven grumliga och vi borde inte alls tillåta det. Jag menar alltså att öppenheten måste finnas från början, långt innan barnet har en tanke på att fråga. Då kommer förmodligen heller aldrig några kriser att uppstå.

Troligen kommer mycket få av dessa barn att efterfråga sin biologiska pappa. Men om de gör det, kan ju inte vi förhindra dem. Om vi skulle stifta en lag som förhindrade barnen att söka sitt ursprung, tror jag att vi tagit oss befogenheter som ingen har givit oss.

Bifall till utskottets förslag!

Anf. 36 PER-OLOF STRINDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag sade inledningsvis att jag inte avsåg att begära replik i denna debatt, men jag vill nu göra ett tillrättaläggande. Margareta Persson måste ha missförstått förslaget.

Det är från vår sida inte fråga om att lagstifta om en lögn. Vi har sagt – och det framgår också av reservation nr 3 – att vi över huvud taget icke vill ha någon lagstiftning på detta område. Vi anser att det gäller en lagreglering av en viss medicinsk behandling. Vi är inte alls, Margareta Persson, ute efter att lagstifta om en lögn.

Anf. 37 MARGARETA PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vet att man inte vill lagstifta om en lögn. Men det har verkat som om många av de talare som har hävdat anonymiteten och som har framhållit hur svårt det skulle bli för de sociala föräldrarna om man röjde anonymiteten faktiskt tycker att man skall hålla inseminationen fördold. Jag har fått intrycket att de inte vill vara öppna. Konsekvensen av en lagstiftning med det innehållet skulle i realiteten bli en livslögn.

Anf. 38 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Fru talman! Förberedelsearbetet inför det beslut som vi strax skall fatta har vållat mycken vända och krävt svåra personliga ställningstaganden av oss som enskilda ledamöter. Plötsligt finns det inga sakliga, rationella grunder att vila sig emot, inga siffror att bolla i luften och inga fakta att kasta mot debattmotståndaren.

Jag vill nu, som debattens förmodligen sista talare, göra konstaterandet att debatten i hög grad – möjligtvis med undantag av Bertil Fiskesjös inlägg – har präglats av respekt för olika åsikter i en etisk fråga. Alla vet vi att detta bara är den första i en låg rad frågor kring sexualitet och barnafödande som kommer att uppstå vartefter forskningen går framåt. Det kommer då att handla om de mycket svårare problem som Anita Bråkenhielm och Inga Lantz redan har berört. Men det är skönt att för framtiden veta att vi på detta område kan föra en så här fin och ömsint debatt.

Fru talman! Det mesta är redan sagt, men en liten reflexion måste jag få kosta på mig efter att ha hört 22 talare.

Det har i denna debatt förekommit många spekulationer om vad som kommer att hända om anonymiteten för spermatorerna hävs. Jag skall ge ett par exempel.

Vi kommer inte att få några spermadonatorer i framtiden, säger anonymitetstalsförespråkarna. Det är fullt möjligt att antalet spermagivare blir färre, men jag tror att vi får givare som inser vad de gör när de medverkar till uppkomsten av liv.

Inga par kommer i framtiden att vilja skaffa sig barn genom insemination, sägs det också. Det är fullt möjligt att antalet barnlösa par som är beredda att genomgå insemination blir färre, men vi får föräldrar som är medvetna om konsekvenserna av att på detta sätt komma till rätta med sin barnlöshet.

Det är också möjligt, som en del har sagt, att några kommer att söka sig utomlands för att genomgå insemination. Men att vi är först med en lagstiftning betyder faktiskt inte att den inte kan få efterföljare runt om i världen.

Lennart Pettersson trodde att en lagstiftning kommer att leda till mindre öppenhet – till tystlåtenhet – gentemot barnen. Jag tror inte det.

Om alla dessa gissningar är bara att säga att vi faktiskt vet mycket litet om vilka effekterna i själva verket blir av den föreslagna lagstiftningen. Det är enbart spekulationer och gissningar, både i den ena och i den andra riktningen.

Jag vill varna för att dramatisera alltför mycket. För de allra flesta – speciellt då för de inseminationsbarn som har fått möjligheten att växa upp i en harmonisk miljö, som Rosa Östh här talade om – kommer vetskapen att de är ett inseminationsbarn att betyda mycket litet. Jag tror, i likhet med Anita Bråkenhielm, att det i framtiden faktiskt kan bli lika naturligt att vara inseminationsbarn som att vara adoptivbarn. Över huvud taget har det slagit mig under den här debatten att de som förespråkar fortsatt anonymitet för spermadonatorn har talat väldigt mycket om alla bekymmer som skulle drabba barn och sociala föräldrar i de harmoniska familjeförhållandena. Enligt min åsikt är det de som borde ha den allra största möjligheten att klara öppenheten på ett bra sätt och löpa minsta risken att splittras, som någon har sagt. De skulle löpa mycket liten risk att splittras av öppenhet och ärlighet.

Däremot har bara ett fåtal av dem som är motståndare till propositionens förslag på den här punkten tagit upp det faktum att det faktiskt aldrig går att garantera hemlighetsmakeriet kring hur barnet har kommit till. De få av motståndarna, om jag får kalla dem så, som insett det tycker att man skall vara ärlig om inseminationen. Men trots det tycker de inte att man skall bevara möjligheten att söka donatorn. Då vill jag bara hänvisa till vad Margareta Persson sade om att i framtiden stå till svars inför de här barnen för att man har kastat deras biologiska pappa i papperskorgen.

Inga-Britt Johansson tog i slutet av debatten upp frågan om donatorns egna barn. Det är ingen som har berört det förut. Jag tror att hon använde uttrycket chock när hon talade om hur det skulle kunna bli för donatorns barn och hans omgivning när ett inseminationsbarn dyker upp efter så där 20 år i livet. För mig är det också självklart att en donator måste vara öppen och ärlig emot sin kommande livspartner och mot sina egna barn. Han måste kunna tala om att han faktiskt har ställt upp som spermadonator och även på ett fint sätt kunna berätta om sina bevekelsegrunder för det.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 39 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! En av de människor i vårt land som genom sin vishet och rättrådighet gjort det starkaste intrycket på mig hade som levnadsregel och råd: "Säg som det är." Jag hörde i förmiddags Inga Lantz läsa upp ett brev, där just de orden också förekom. Ett långt livs erfarenhet har lärt mig att det är bäst så.

Jag har varit beredd att acceptera den möjlighet för en kvinna att uppleva glädjen att få bära fram ett eget barn som inseminationstekniken innebär, men jag har samtidigt – redan för fyra år sedan i motion 1980/81:1189 – ansett det ofrånkomligt att detta barn måste ha en möjlighet att känna till, inte blott vem som är dess mor, utan också sin härstamning på fädernet. Det har sagts att en viss procent av alla barn i själva verket har en annan far än de tro. Detta må vara sant, men det är inte något som samhället gillar. Somliga av dem kanske undrar, men de kan inte få något svar. Om samhället skall ansvara för inseminationsverksamheten – genom riksdagens beslut i dag – måste denna bygga på sanning och ärlighet. Samhället kan inte gärna medverka till att sanningen aktivt döljs och spåren sopas igen. Barnet måste – kanske framför allt i vuxen ålder – ha möjlighet att söka och finna sitt ursprung, sina "rötter". För mig må den uppgiften gärna finnas, förseglad, i riksarkivets djupaste källarvalv – det är kanske bättre än i en sjukjournal – men den skall finnas den dag den efterfrågas av barnet eller, kanske, av dess efterkommande. Detta villkor är för mig så väsentligt att min uppfattning i huvudfrågan, om artificiell insemination skall tillåtas av lagstiftningen eller ej, är helt beroende av hur riksdagen ställer sig till frågan om samhället därvid skall hävda sanningskravet eller legitimera hemlighetsmakeriet.

Fru talman! Så som voteringsordningen blir med hänsyn till hemställans momentindelning, kommer jag att vid mom. 3 och mom. 15 rösta för propositionen. Men om reservationen vid mom. 15 skulle vinna, vill jag ha deklarerat att jag – om så varit möjligt – i stället hade velat biträda ett yrkande om avslag på hela lagförslaget.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (avslag på propositionen och begäran om nytt lagförslag)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 28 för reservation 1 av Allan Ekström. 22 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (ändring i föräldrabalken)

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 47 för reservation 2 av Per-Olof Strindberg m. fl. 21 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (avslag på lagförslaget om insemination)

Utskottets hemställan bifölls med 222 röster mot 38 för reservation 3 av Per-Olof Strindberg m. fl. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (äktenskap eller samboende som förutsättning för insemination)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 15 för reservation 5 av Per Israelsson. 37 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (avslag på förslaget om särskilda regler om givarinsemination)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 28 för reservation 7 av Kersti Johansson. 43 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (insemination vid allmänna sjukhus)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 107 för reservation 9 av Per-Olof Strindberg m. fl. 14 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (socialnämnds medverkan vid psyko-social utredning)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 16 för reservation 10 av Per Israelsson. 48 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (val av spermagivare m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 18 för reservation 11 av Per Israelsson. 55 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (anonymitet för spermagivare)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 184 röster mot 97 för hemställan i reservation 14 av Per-Olof Strindberg m. fl. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 17 (import av fryst sperma)

Utskottets hemställan bifölls med 211 röster mot 67 för reservation 16 av Allan Ekström och Per Israelsson. 22 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 25 (familje- och arvsrättsliga frågor)

Utskottets hemställan bifölls med 222 röster mot 57 för reservation 22 av Per-Olof Strindberg m. fl. 19 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 26 (uppföljning av inseminationsverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 17 för reservation 23 av Per Israelsson. 35 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Måndagen den
17 december 1984

---

*Ytterligare syssel-
sättningsåtgärder
m. m.*

4 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1984/85:7 om ytterligare sysselsättningsåtgärder m. m. (prop. 1984/85:45),
1984/85:9 om ny organisation för den särskilt anordnade arbetsmarknadsut-
bildningen m. m. (prop. 1984/85:59) och
1984/85:8 om jämställdhetsfrågor (prop. 1984/85:60).

Anf. 40 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 7, 9 och 8 kommer att debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså arbetsmarknadsutskottets betänkande 7 om ytterligare sysselsättningsåtgärder m. m.

Ytterligare sysselsättningsåtgärder m. m.

Anf. 41 BENGT WITTBOM (m):

Fru talman! Det är med stor oro vi moderater betraktar regeringens oförmåga att hantera problemen på arbetsmarknaden. Trots devalveringar, högkonjunktur och massor med skryt om hur bra det är, är läget på arbetsmarknaden i stort sett nattsvart. Fler och fler enskilda människor drabbas av arbetslöshet eller har arbetslöshet i sin absoluta närhet. De märker verkligen skillnaden mellan regeringens budskap och den krassa verkligheten. De märker att arbetslösheten ökar och att framtidsutsikterna med fortsatt socialdemokratisk politik är dåliga. De ser att skrytet är luftballonger och dagsländor och att vardagen innehåller någonting helt annat.

Fru talman! För att inte låta den mycket hårda kritiken mot regeringens politik hänga i luften som fritt utslungade anklagelser, kan vi titta närmare på de siffror och den statistik som finns och som visar den verkliga utvecklingen på arbetsmarknaden – utvecklingen sedan den nuvarande regeringen tillträdde efter valet 1982. För att få en korrekt analys utgår vi från statistiska centralbyråns statistik, som den redovisats i den kontinuerligt utkommande SCB-Indikatorer. Den visar att de riktiga jobben på den reguljära arbetsmarknaden har minskat med 6 000 sedan 1982. Enligt SCB-Indikatorer var antalet sysselsatta det tredje kvartalet 1982 4 206 000, vilket skall jämföras med samma kvartal 1984, då den redovisade siffran var 4 200 000. Den konstlade sysselsättningen ökade i omfattning under samma period – från 74 000 arbetstillfällen under tredje kvartalet 1982 till 140 000 under tredje kvartalet 1984. Det är en ökning med netto 66 000 arbetstillfällen. Under samma tid har den öppna arbetslösheten ökat, från att ha gällt 134 000 personer under tredje kvartalet 1982 till att gälla 147 000 under tredje kvartalet 1984. Det är en ökning med netto 13 000 personer. Tydligare än så kan inte socialdemokraternas arbetsmarknadspolitiska misslyckanden redovisas.

Arbetsmarknadsministrernas återkommande allmänna, hurtiga uttalanden om en förbättring på arbetsmarknaden, vilka har sin grund i den minskning av den totala arbetslösheten med 0,1 % som skett under den senaste månaden, är som synes ingenting annat än retorik. Det är inte att undra på att människorna är betydligt mera oroliga för framtiden än vad regeringen tycks vara och inte heller att människornas förtroende för den socialdemokratiska politiken blir mindre och mindre. Det finns helt enkelt inget samband mellan vad socialdemokraterna påstått sig kunna åstadkomma, vad de säger sig ha åstadkommit och vad de i realiteten har åstadkommit.

Det finns dock inga skäl för någon att göra sig "bred" över den för många människor besvärliga situationen på arbetsmarknaden. Men det finns all anledning i världen att kritisera regeringen för dess metoder när det gäller att försöka klara problemen. Vi moderater har, alltsedan valet 1982, gång på gång framfört hård kritik. Vi har även lagt fram konkreta förslag till hur politiken kan ändras, i rätt riktning. Men, Anna-Greta Leijon, ni socialdemokrater har inte lyssnat! Anna-Greta Leijon har i stället, vid åtskilliga tillfällen, gått upp i riksdagens talarstol och hållit allmänna anföranden om hur bra allting är. Sällan, eller aldrig, har hon försökt försvara regeringens politik. Än mindre har hon gått in i en saktidiskussion beträffande de konkreta förslag från oppositionen som lagts på riksdagens bord. Den känsla som man allmänt har, att arbetsmarknadsministern försöker tuga ihjäl sitt och regeringens misslyckande, sprider sig.

Det mest förvånande, fru talman, är dock att regeringen inte ens i dag, när det står klart vad som är resultatet av den förda politiken, är beredd att dra de riktiga slutsatserna. I stället fortsätter man att föra den politik som de facto medför att riktiga jobb slås ut.

Det betänkande som riksdagen behandlar i dag innehåller inga som helst nyheter. Det är fråga om gammal känd socialdemokratisk politik: ännu mer av skattehöjningar, ännu fler som slås ut från riktiga jobb, ännu fler människor i AMS-åtgärder och – långsiktigt – ännu högre arbetslöshet. Och inte ser det bättre ut för det närmaste året.

I tidningen *Veckans Affärer* konstaterar man t. ex. på grundval av en enkät till 200 svenska företag att vi, enligt vad man inom näringslivet anser, kan se fram emot en snabb och stark nedgång av industrikonjunkturen under 1985 och att denna nedgång, vilken man känner av ute i företagen, är fullt jämförbar med vad som inträffade 1980. Läget i november 1984 var enligt dem som representerade de tillfrågade företagen nästan identiskt med läget i början av 1980. Om det är så, finns det en risk för att industriproduktionen kommer att minska med 3–4 % under den kommande tolv månadersperioden. Industrisysselsättningen skulle, Anna-Greta Leijon, enligt den prognosen t. o. m. minska. Fler än de 17 000–18 000 personer som tack vare hygglig konjunktur och devalveringar hittills fått nya jobb i industrin skulle då drabbas. Resultatet skulle bli en ny, snabb stegring av arbetslösheten, vilken kommer att inträffa strax före nästa val.

Det är inte att undra på att människorna är oroliga, och inte heller att undra på att vi i moderata samlingspartiet är djupt bekymrade när det gäller

Måndagen den
17 december 1984

---

*Ytterligare sysselsättningsåtgärder
m. m.*

möjligheterna att snabbt få till stånd positiva ändringar för framtiden. Sådana ter sig nästan omöjliga. Socialdemokraterna har ju försuttit de chanser som devalveringar och högkonjunktur gett.

Fru talman! Det finns mycket som pekar på att kommande lågkonjunktur och konjunkturedgång leder landet in i en mycket hög arbetslöshet. Det är det ni bäddar för, Anna-Greta Leijon! Det är dessa problem som ni med er politik bygger in för framtiden. Det är därför som fler och fler, enligt min mening med gott fog, börjat tala om den socialdemokratiska sysselsättningsbluffen. Det är också därför som enskilda människor höjer på ögonbrynen när de ser sig om och märker hur vardagen ser ut. De undrar om de lever i uppochnedvända världen. De gör det när de ser den socialdemokratiska propagandan, era annonser och affischer med kurvor som pekar uppåt, åt rätt håll, på rätt väg. De upplever att den enda kurva som stadigt tycks peka uppåt i verkligheten – men då åt fel håll – gäller arbetslösheten.

Men, fru talman, för oss moderater är det inte särskilt underligt att den socialdemokratiska sysselsättnings- och arbetsmarknadspolitiken havererat. Om vi ser tillbaka på vad socialdemokratin har gjort på det här området under sina år i regeringsställning kan vi konstatera att det mesta av sysselsättningsökningarna beror på politiska beslut som är skattefinansierade. Det är politiska beslut som på mer eller mindre konstlat sätt har skapat en arbetsmarknad som ligger utanför marknadsekonomins sätt att fungera.

Så är det med den snabba sysselsättningsökningen inom den offentliga sektorn. Den beror helt och fullt på politiska beslut och ökad beskattning och har skapat en arbetsmarknad med dålig uthållighet och ingen expansionsförmåga alls, när nu samhällsekonomin sviktar. Därför är den offentliga sektorn i dag tyvärr en arbetsmarknad på undantag som inte har förutsättningar att hjälpa till att ge nya jobb som kan hjälpa oss politiker att ta ner arbetslösheten.

Så är det också med de äldre, där den socialdemokratiska politiken har inneburit att fler och fler människor pensionerats ut från jobben på grund av arbetsmarknadsskäl. Så är det också när det gäller de handikappade, som genom socialdemokratiska regleringar har fått en egen undantagsarbetsmarknad, som också den nu riskerar att svikta under tyngden av den ekonomiska krisen.

Så är det också med en växande undantagsarbetsmarknad som socialdemokraterna har skapat och skapar i kommunerna. I dag är, enligt vissa uppgifter, upp till 10% av den kommunala verksamheten beroende av statligt betalda beredskapsarbeten.

Och så har vi, fru talman, naturligtvis ungdomarnas arbetsmarknad, där socialdemokratin har skapat en jättelik undantagsarbetsmarknad i den offentliga sektorn. Det är ungdomar som vad vi kan förstå enligt socialdemokraternas sätt att se på saken inte har någon plats på arbetsmarknaden. Det har de inte därför att den socialdemokratiska politiken helt enkelt inte förmår undanröja de hinder som finns för ungdomar att komma ut på arbetsmarknaden, så att det skapas utrymme för dem. De är hänvisade till terapikedjans undantagsarbetsmarknad.

Slutligen, fru talman, är nu nästa grupp på arbetsmarknaden färdig för undantagslagstiftning. Det är de långtidsarbetslösa, som också kommer att få sin egen undantagsarbetsmarknad.

Detta är, fru talman, något av undantagsarbetsmarknadernas paradys, där de mest signifikanta inslagen är brist på tillväxtskapande politik, brist på jobb men ett överflöd av AMS-pengar till konstlad sysselsättning.

Fru talman! De borgerliga partierna redovisar alternativet till den socialdemokratiska undantagspolitiken. Vi förordar en politik som är tillväxtskapande, som innebär att människor ges möjlighet att vara med och med full kraft skapa nya resurser som leder till efterfrågan på arbetskraft och nya, riktiga arbetstillfällen. Det är en radikal politik jämfört med den som socialdemokraterna driver. Det är, fru talman, bara människornas möjligheter att göra insatser och arbeta som kan hjälpa oss politiker att få ordning på den höga arbetslösheten. Och det är därför som regeringens ekonomiska politik motverkar sitt eget syfte. Det gör den eftersom skattehöjningarna medför att sysselsättningen inom de privata sektorerna inom ekonomin fortsätter att minska och den reella arbetslösheten därmed ökar. Det kan inga AMS-paket i världen dölja.

Behovet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder blir enligt vårt sätt att se saken mindre om skatterna inte höjs. Chansen för den enskilda människan att få ett nytt jobb eller behålla det som man redan har blir naturligtvis ännu större om skatter och avgifter på arbete och produktion sänks. En sådan politik minskar också långsiktigt behovet av AMS-insats, och efterfrågan på arbetskraft för riktiga jobb stimuleras, i stället för att som nu motarbetas.

Den politik vi gemensamt förordar bygger på följande huvudpunkter:

1. Den offentliga sektorns utgifter måste reduceras så att vi så snabbt som möjligt återvinner balans i ekonomin.
2. Ytterligare skattehöjningar kan inte accepteras. I stället måste skattesänkningar genomföras.
3. De kollektiva löntagarfonderna måste avskaffas.
4. Den offentliga sektorn måste få en sådan organisation och finansiering att det ges utrymme för omprövning av nuvarande verksamhet och för privata initiativ och därmed för nya växande arbetsmarknader, som detta land så väl behöver.
5. Den miljö som näringslivet och företagen arbetar i måste avregleras. Denna avreglering måste ske med tyngdpunkt på åtgärder som förbättrar arbetsmarknadens möjligheter att fungera.

Fru talman! I övrigt innehåller de moderata reservationerna till detta arbetsmarknadspolitiska betänkande en redovisning av en politik som redan är väl känd och som vi tidigare har förordat i riksdagen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som de moderata ledamöterna i arbetsmarknadsutskottet har ställt sig bakom.

*Ytterligare sysselsättningsåtgärder
m. m.*

Måndagen den
17 december 1984

*Ytterligare sysselsättningsåtgärder
m. m.*

Anf. 42 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Den socialdemokratiska regeringen regerar i en tid av internationell högkonjunktur. Regeringen inledde sin regeringsperiod med en uppseendeväckande stor devalvering av den svenska kronan. Socialdemokraterna lovade under våren och hösten 1982 att arbetslösheten skulle minska – ja, i stort sett försvinna. 1983 noterades den största öppna arbetslösheten någonsin.

Med detta som bakgrund måste det kännas besvärande för regeringen att antalet öppet arbetslösa och antalet sysselsatta genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder under regeringstiden har pendlat mellan 300 000 och 400 000 personer. Så många står alltså utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Antalet har ökat med 82 000 mellan oktober 1982 och oktober 1984.

För centern är det en självklarhet att var och en skall arbeta och hjälpa till i samhällsbyggandet – var och en efter sin förmåga. Antalet människor i beredskapsarbeten, ungdomslag, ungdomsplatser, samhällsföretag, förtidspensioneringar av arbetsmarknadsskäl m. fl. åtgärder samt antalet öppet arbetslösa är i dag alldeles för stort med tanke på den internationella konjunkturen. Det finns därför anledning till oro för jobben, när devalveringsfördelarna upphör och när konjunkturerna viker.

Centern måste tyvärr också konstatera att den socialdemokratiska regeringen i oroväckande hög grad är ointresserad av de regionalpolitiska frågorna. De regioner som råkade ut för 1960-talets flyttlasspolitik är nu återigen utsatta för en ny flyttvåg. Större delen av vårt land tål inte, på grund av ålderspyramidens utseende, en ny ungdomsutflyttning. En rätt och riktig politik skulle enligt centerns mening i stället leda till en viss återflyttning till de stora områden av vårt land som råkade ut för 1960-talets flyttlasspolitik.

Jag vill därför råda arbetsmarknadsministern att noga redogöra för hur regeringen i sin helhet ser på arbetslöshetstal, lediga platser samt flyttningsrörelser mellan och inom län. Om de totala talen för arbetsmarknaden är besvärande så är deltalen för många län och flertalet kommuner i många fall direkt skrämmande. Det är inte bara landshövding Bengt Norling som behöver ryta till – till regeringen – om att människor skall ha lika värde, var de än bor.

Med statens nuvarande budgetsituation är det viktigt att det förs en politik i vårt land – samt att arbetsmarknadens parter tar ett ansvar – som gör att antalet AMS-jobb och antalet öppet arbetslösa kan hållas på en låg nivå. Jag vill beröra några viktiga punkter för en sådan politik/utveckling.

Den viktigaste åtgärden är att Sverige inte återigen genom för höga löneavtal prissätter sig ur såväl världsmarknad som hemmamarknad.

Vi måste också våga konstatera att antalet jobb inom den offentliga sektorn inte kan fortsätta att öka annat än marginellt. Omfördelning, effektivisering och avbyråkratisering måste bli viktigare inslag än en ständig påbyggnad med nya tjänster.

Vi måste få ett positivt småföretagsklimat. Tillkomsten av nya småföretagare och en politik som gör att småföretag vågar nyanställa, är ett par av 1980-talets allra viktigaste uppgifter om människor skall ha jobb.

Kommuner, landsting och stat kan aktivt uppmuntra en positiv småföretagsutveckling genom köp av olika tjänster som inte nödvändigtvis behöver utföras i egen regi.

I småföretag bör egenföretagaren och de 15 först anställda i företagen på grund av den låga sjukfrånvaron i sådana företag få en med 5 procentenheter sänkt arbetsgivaravgift. Sjukförsäkringsavgiften blir därmed rättvis. En sådan åtgärd skulle vara ett klart bevis på riksdagens uppskattning av och tro på de små företagens möjligheter.

Det arbetande kapitalet i företagen skulle få vara i fred för beskattning fram till dess att det tas ut för konsumtion. Arvsbeskattningen bör ses över i samma syfte.

Jordbruket med binäringar och förädlingsindustrin måste utvecklas i stället för att utsättas för prispress och arealavveckling. Livsmedelskommitténs förslag, som skulle leda till att 20 000–30 000 arbeten försvinner, måste avvisas. I en situation då vårt land i en högkonjunktur har mer än 300 000 människor utanför den ordinarie arbetsmarknaden är det en direkt dålig affär för landets invånare att följa livsmedelskommitténs förslag och därmed utöka arbetslösheten. Beredskapsjobb kostar 100 000–200 000 kr. per person och år. Därför bör vi utveckla jordbruksnäringen i stället för att destruktivt avveckla den.

Glesbygdspolitiken måste utvecklas i landets alla glesbygder. Glesbygdsmedel kan finansieras genom minskade AMS-anslag. Detta fungerar bra eftersom glesbygdsmedel i det korta perspektivet ger billigare dagsverken. Glesbygdsmedel ger dessutom långsiktigt fasta jobb.

Data- och elektronikverksamhet koncentreras i dag till ca 70 % till Stockholmsregionen. Branschen bidrar till starka koncentrationstendenser. Verksamheten på data- och elektronikområdet är rätt använd ett effektivt medel för en småskalig och decentralistisk utveckling. Starka regionalpolitiska medel måste därför användas för att data- och elektronikverksamheten skall bli ett medel för en småskalig och regionalpolitiskt riktig utveckling. Televerket måste ta regionalpolitiskt ansvar genom en enhetlig taxesättning.

Utveckling av alternativa inhemska energikällor, av ny energibesparande teknik, av en medveten avveckling av kärnkraften och en avveckling av oljeberoendet är ur såväl miljö- som arbetskraftssynpunkt en riktig utveckling.

Teknikerbristen måste åtgärdas. Det råder i dag stor brist på civilingenjörer samt tekniker på mellannivå. Detta är yrkesgrupper som betyder mycket för ny teknik och nya arbetstillfällen. Ytterligare utbildningsinsatser måste göras, och utbildningarna bör förläggas till områden som behöver förstärkas regionalpolitiskt.

Krafttag måste tas för utökad lärlingsutbildning, eftersom den utbildningsvägen i stor utsträckning leder till fasta anställningar samt är till god hjälp för att upprätthålla viktiga "smala" yrken.

Centern har i denna arbetsmarknadspolitiska debatt pekat på några åtgärder som skall bibehålla och utveckla fasta jobb på arbetsmarknaden. Vi är, som jag tidigare har sagt, oroade över att AMS-budgeten under det

---

*Ytterligare syssel-
sättningsåtgärder
m. m.*

senaste budgetåret – som löper under en högkonjunktur – omfattade över 20 miljarder kronor. När det gäller de förslag om ytterligare sysselsättningsåtgärder m. m. (prop. 1984/85:45) som regeringen lagt fram, så har vi tvingats konstatera att arbetsmarknadssituationen tyvärr är sådan att ytterligare medel kommer att behövas. När det gäller delförslagen vill jag beröra några punkter.

Regeringen föreslår att kommuner och landsting skall stimuleras att med statliga subventioner utöka sin personal. I fredagens överläggningar med regeringen fick kommunförbunden bl. a. veta att statliga bidrag till kommunerna skall "frysas" på i stort sett oförändrad nivå. Det innebär i klartext att det blir mindre pengar till att ha folk anställda i kommuner och landsting. Det verkar som om regeringen inte vet vad den ena handen gör i förhållande till den andra handen. Arbetsmarknadsministrarnas förslag innebär byråkrati och annat krångel. Det blir liksom för något år sedan då man skulle locka kommunerna att tidigarelägga anställningar. Resultatet då blev mycket magert. Allt talar för att det blir så även nu. Nettoresultatet av regeringens åtgärder mot eller med kommunerna kommer att bli negativt med hänsyn till antalet arbetstillfällen.

Ur regionalpolitisk synpunkt var signalerna i fredags från regeringens sida allvarliga, eftersom regeringen talade om att inte följa fastställda regler för skatteutjämningsbidragen. Det innebär i klartext att man tänker sig att ge sig på de fattigaste kommunerna och därmed i stort sett de kommuner som har den högsta arbetslösheten.

I stället för att ställa till med bekymmer för kommunerna vill centern hjälpa de långtidsarbetslösa genom att öka rekryteringsstödet till näringslivet genom ett bidrag på 75 % av lönen under sex månader när företagen anställer dem som varit arbetslösa i mer än sex månader. Därefter skall det finnas möjlighet att förlänga anställningen i ytterligare sex månader med ett 50-procentigt stöd. Detta är en klart bättre väg än regeringens kommunala väg.

I reservation 14 tillstyrker centern att 250 milj. kr. används till investeringsberedskapsarbeten i de sex nordligaste länen. Centern understryker dock att objekten måste väljas så att inte nya driftkostnader uppstår.

I reservation 18 anser centern och folkpartiet att det är anmärkningsvärt att inte ärendet om Folkets hus i Kiruna i sedvanlig ordning får handläggas av bostadsstyrelsens samlingslokaldelegation.

I reservation 27 säger centern nej till en medelsreserv för regeringen på 500 milj. kr. Beloppet verkar ha tillkommit för att regeringen tillsammans med vpk skall kunna försvara den stora bensinskattehöjningen.

I propositionen anmäls också utvärderingar av ungdomslagen. Vi i centern anser att arbetslinjen alltid är att föredra framför bidragslinjen. Centern har tidigare redovisat ett antal ändringsförslag, som skulle förbättra ungdomslagen.

Jag vill med några ord beröra utvärderingen av ungdomslagen. Eftersom centern tog initiativ till denna reform genom motion i riksdagen, känner vi självfallet ett ansvar för reformen. Jag måste tyvärr erkänna att jag är orolig.

Kritiken mot ungdomslagens funktion är utbredd och måste tas på allvar. Allvarligast är att ungdomslagen kritiseras för att de inte leder fram till ökade möjligheter att erhålla fast arbete och att ungdomslagen i sig många gånger inte erbjuder ett rejält arbete.

Från centerns sida anser vi det vara bekräftat att det är ett misstag att i stort sett förbehålla ungdomslagen för den offentliga sektorn. Erfarenheterna från ungdomsplatsverksamheten och enskilda beredskapsarbeten visar att ungdomslag i den privata sektorn skulle ha större möjligheter att ge ungdomar en väg till fast arbete. Det skulle göra ungdomslagen mer meningsfyllda och minska risken för att denna del av arbetsmarknadspolitiken hamnar i vanrykte bland folket. Arbetstiden borde dessutom förlängas från fyra till åtta timmars arbetsdag, och ledningen på den arbetsplats där ungdomslagen är verksamma borde ges arbetsgivaransvar.

Den första fronten i kampen mot ungdomsarbetslösheten skall dock inte förläggas i arbetsmarknadspolitiken. Det viktigaste är att undanröja hinder för ungdomars sysselsättning på den ordinarie arbetsmarknaden. Det finns i dag hinder såväl i lagstiftning som i avtal mellan arbetsmarknadens parter. En rundabordskonferens mellan staten, arbetsgivarna samt löntagarnas fackliga organisationer och de politiska partierna borde ordnas i syfte att ta gemensamma tag, så att flera ungdomar kan få jobb på den ordinarie arbetsmarknaden. Det är den viktigaste åtgärden i kampen mot ungdomsarbetslösheten. Förslag från regeringen med denna inriktning är lika angeläget som förslag om en förbättrad situation för ungdomslagen. Från centerns sida kommer vi att noggrant studera regeringens förslag när det gäller ungdoms-sysselsättningen och återkomma med förslag.

Herr talman! Jag yrkar avslutningsvis bifall till reservationerna 2, 4, 14, 18, 21, 22, 27 och 29.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 43 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Vi befinner oss fortfarande i en mycket god konjunktur och i en hygglig situation på exportmarknaden. Trots den kraftiga högkonjunkturren har arbetsmarknadsläget varit sämre under de två senaste åren än under tidigare period. Den öppna arbetslösheten är högre än i någon tidigare högkonjunktur, och dessutom högre än i tidigare lågkonjunkturer.

Särskilt bekymmersamt är det att antalet långtidsarbetslösa tenderar att kraftigt öka. Speciellt kritiskt är läget för byggnadsarbetarkåren. Socialdemokraternas vårdlösa löften och/eller fullständiga missbedömningar av läget under oppositionstiden framstår nu som högst oansvariga.

När arbetsmarknadsministern var i opposition varnade hon för att vi skulle vänja oss vid en hög toleransnivå beträffande antalet arbetslösa. Den toleranströskeln har höjts under medverkan av den socialdemokratiska regeringen och med dess goda minne.

Regeringen säger i proposition 45 att man alltsedan man tillträdde har

*Ytterligare syssel-
sättningsåtgärder
m. m.*

ansträngt sig att med olika medel vända en ogynnsam utveckling och åter hävda "arbetslinjen". Och så säger arbetsmarknadsministern i propositionen att "grunden för detta är tillväxtorienterad politik som ger näringslivet goda utvecklingsmöjligheter". – Så långt propositionen.

Herr talman! Med tanke på utvecklingen beträffande både ekonomi och sysselsättning framstår detta som tomt prat. Att säga att man åter skulle hävda arbetslinjen stämmer knappast, eftersom det är en linje som det har rätt en mycket bred enighet om under mycket lång tid i Sveriges riksdag – detta oavsett regeringens partipolitiska sammansättning.

Beträffande den tillväxtorienterade politik som skulle ge näringslivet goda utvecklingsmöjligheter vill jag säga att ett sådant påstående ju står i bjärt kontrast till det slag man riktat gentemot näringslivet i form av höjda bensinskatter, ökat elpris och en synnerligen orättvis skattepåлага på bostäderna. Till detta kommer de senaste två årens många andra skattehöjningar och likviditetsindragningar från näringslivet. Där handlar det om många tiotals miljarder kronor. Att detta skulle hjälpa upp sysselsättningen är det knappast någon som tror, och för byggsysselsättningen kan sådana skattepåslag bli förödande.

Däremot för arbetsmarknadsministern längre fram i propositionen ett initierat och klokt resonemang beträffande arbetsmarknadspolitiken. Påståendet att arbetsmarknadspolitiken är en integrerad del av den ekonomiska politiken och sysselsättningspolitiken är alldeles riktigt. "Detta innebär att arbetsmarknadspolitik, inte kan föras fristående från den ekonomiska politiken", säger arbetsmarknadsministern i propositionen. Ett sådant konstaterande gör förslagen om de häftiga skattehöjningar som för några dagar sedan beslutades än mer märkliga. Från folkpartiets sida arbetade vi också energiskt för att avstyra skattehöjningarna på såväl bensin och el som på bostäder. Hade vi lyckats, skulle situationen på arbetsmarknaden kunnat få en mycket gynnsammare utveckling.

Skälet till att folkpartiet den här gången inte anvisat ytterligare medel för arbetsmarknadspolitiken är att vi menar att de ökade sysselsättningsproblem som nu kan förutses är självförvållade. De är en följd av regeringens skattehöjningspolitik. Politiken måste bygga på en sammanhängande filosofi om arbetsmarknadspolitik, ekonomisk politik och sysselsättningspolitik. Arbetsmarknadsministern påstår att den, även när det gäller regeringens politik, gör det. Men det är inte sant.

I fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken på medellång sikt, som riksdagen behandlade för en vecka sedan, sade den socialdemokratiska utskottsmajoriteten att en sanering av statsfinanserna måste innehålla både nedskärningar av vissa utgifter och åtgärder för att effektivisera den offentliga sektorn. Vidare uttryckte man att utgiftspolitiken dock bör föras utifrån förutsättningen av ett i stort sett oförändrat skattetryck de närmaste åren. Så långt finansutskottet.

Eftersom man redan tidigare har sagt att den fulla sysselsättningen var ett av de viktigaste målen för den ekonomiska politiken, är det utomordentligt anmärkningsvärt att man handlar stick i stäv med dessa riktlinjer. Vad

regeringen gör är att kraftigt höja skatterna, dra in köpkraften från den privata sektorn och därigenom minska efterfrågan på produktion och sysselsättning redan på kort sikt. Dessutom försämrar man ekonomins förmåga att fungera tillfredsställande på längre sikt. Då anser man sig tvungen – det kan jag i och för sig förstå – att gå in med kompletterande arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att motverka de negativa sysselsättnings effekter som man själv har skapat.

Riksdagsmajoritetens acceptering för en kort tid sedan av det olyckliga regeringsförslaget om höjda bensin-, el- och bostadsskatter, leder till att behovet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan komma att öka dramatiskt. Det är därför som vi från folkpartiet i reservation 9 förordar att regeringen snabbt skall se över åtgärdsbehovet under de nya förutsättningarna – de som på ett så påtagligt sätt försämrar arbetsmarknadssituationen – och sedan återkomma med ett förslag till tilläggsbudget när konsekvenserna av beslutet kan överblickas. Eftersom finansfullmakten, innehållande 2,5 miljarder kronor, ännu inte är använd till någon del, kan den med fördel disponeras under mellantiden. Det innebär att ingen arbetsmarknadspolitisk insats som kan anses nödvändig behöver anstå.

På ett område är emellertid läget akut. Det gäller det särskilda studiestödet för arbetslösa, det s. k. SVUXA. Folkpartiet ser positivt på frågan att vidga studiemöjligheterna för arbetslösa vuxenstudier. Därför har vi sagt att regeringen bör ges till känna att ytterligare resurser måste ställas till förfogande för detta studiesociala stöd. I den mån en resursförstärkning kräver riksdagens medverkan bör detta kunna ske genom förslag från regeringen i samband med tilläggsbudget II, som läggs fram i januari 1985.

I reservation 30 föreslår folkpartiet att riksdagen ger regeringen till känna att det behövs ytterligare medel till det särskilda vuxenstudiestödet för arbetslösa.

Med utgångspunkt i regeringens resonemang i propositionen att arbetsmarknadspolitiken inte kan föras fristående från den ekonomiska politiken, har folkpartiet fört fram en intressant tanke om reformering av finansieringen av arbetslöshetsförsäkringen. Samma tanke om sambandet mellan den ekonomiska politiken och sysselsättningspolitiken finns, som jag redan har sagt, i propositionen. Men regeringen har inget förslag eller har inte dragit några slutsatser av detta resonemang. Vårt förslag syftar till att ge organisationerna, som förhandlar om lönerna, ett ökat ansvar för att avtalen ligger på en sådan nivå att de inte bidrar till ökad arbetslöshet. Utskottsmajoriteten avvisar förslaget med motiveringen att det skulle leda till en negativ fördelning av strukturovandlingens bördor.

I folkpartireservationen nr 7 har vi försökt föra ett resonemang om hur man kan eliminera sådana problem. Där tas bl. a. upp frågan om det övergripande statliga ansvaret för att social rättvisa skall kunna upprätthållas. Detta ansvar skall utformas så att det inte bidrar till att öka den öppna arbetslösheten. Arbetslinjen skall hävdas med full kraft, och de arbetsmarknadspolitiska insatserna skall vara konstruktiva. De bör kunna förstärkas med de nya finansieringsvägar som vi pekar på. Vi har noterat den styrka som

Måndagen den
17 december 1984

*Ytterligare syssel-
sättningsåtgärder
m. m.*

A-kassorna har, bl. a. genom det nära sambandet med de fackliga organisationerna.

Staten och företagen har här ett gemensamt ansvar. Vi förutsätter att de även i fortsättningen skall tillskjuta en betydande del av de medel som behövs i försäkringssystemet och att dessa pengar fördelas på sådant sätt att A-kassor som drabbas särskilt svårt kan bli kompenserade. Förslaget byggs på tanken att det gäller att skapa motiv för att åstadkomma mer realistiska löneförhandlingar än de som nu förs.

Vi står fast vid att staten har ett mycket stort socialt ansvar i sammanhanget. Det har folkpartiet f. ö. dokumenterat under de år man hade ansvar för arbetsmarknadspolitiken: Vår grundinställning är att arbetsmarknaden måste få de medel som behövs för att rädda människor undan sysslolöshet. När den senaste statsbudgeten fastställdes hade f. ö. mittenpartierna och socialdemokraterna anvisat ungefär samma belopp till arbetsmarknadspolitiken. Vi är alltså för vår del beredda att ta ansvar också för framtida utgifter.

Den utredning som vi förordar om en reformering av arbetslöshetsförsäkringen har fått ett intressant mottagande.

För ett par dagar sedan lade några ekonomer, varav flera är engagerade socialdemokratiskt, fram förslag, som ligger mycket nära dem som vi från folkpartiet tidigare har fört fram i vår partimotion. Dessa ryktbara ekonomer säger i korthet att staten inte längre skall garantera den fulla sysselsättningen, om arbetsmarknadens parter gör upp om för höga löneavtal. Och liksom i vårt fall föreslår de att kostnaderna för arbetslöshetsförsäkringen bör läggas mer på arbetsmarknadens parter än f. n. Med tanke på att det gäller att pröva nya vägar kan naturligtvis ingen vara tvärsäker. Men intressant är att se att denna diskussion förs också på socialdemokratiskt håll.

Jag tycker med anledning härav, herr talman, att utskottsmajoriteten borde ha behandlat folkpartiets förslag med större öppenhet och redan nu ha tillstyrkt en utredning i frågan. För min övertygelse är att frågan kommer tillbaka, förmodligen med sådan kraft och intensitet att riksdagen så småningom kommer att se över hela den här problematiken – om nu inte regeringen rent av hinner före. Jag vill särskilt yrka bifall till reservation 7 om ett reformerat system för arbetslöshetsersättning och samtidigt avslag på reservation 6, som har samma rubrik. Till stor del är det en avskrift av folkpartimotionen vad avser arbetslöshetsersättningen. Moderaterna påstår där att folkpartiet nu skulle ha anslutit sig till moderaternas krav från i våras. Detta stämmer inte, och därför vill jag yrka avslag på reservation 6.

Jag har många gånger från denna talarstol påstått att arbetsmarknadspolitiken är särskilt viktig då tiderna är kärva och arbetslösheten hög. Så har varit fallet under de två senaste åren. Arbetsmarknadspolitiken är viktig också därför att vi inte får förledas tro att den ensam leder till målet: full sysselsättning. Den kan aldrig bli annat än ett komplement, låt vara ett viktigt sådant, och i grunden måste ligga en sund näringspolitik och en god samhällsekonomi. På de två punkterna ser det ut som om regeringen har tagit alltför oseriöst på uppgiften. Samhällsekonomi är fortfarande i obalans och näringspolitiken fjättras hårt särskilt av de ekonomiska bojorna och bördor-

na. Löntagarfonderna är i förlängningen ett stort hot.

Men arbetsmarknadspolitiken är viktig också för den enskilde. Att ha ett eget förvärvsarbete betyder mycket för individen. Utöver den rena förvärvsinkomsten har arbetet en social och mänsklig dimension som knappast kan överskattas. Därför är det så angeläget att slå vakt om rätten för alla människor att få ett eget arbete. På den punkten har det oftast gått att samla starka majoriteter i Sveriges riksdag. Min förhoppning är att det skall bli möjligt också fortsättningsvis och att vi på den punkten med fördel kan skilja ut oss från många andra länder, där man enbart har sett det såsom en strikt ekonomisk och teknisk fråga. Det hindrar emellertid inte att det finns anledning att försöka förändra och förbättra de arbetsmarknadspolitiska verktygen.

Den rapport som vi har fått beträffande ungdomslagen ger anledning till en och annan fundering, även om grundtanken i ungdomslagen, dvs. att erbjuda en meningsfull sysselsättning i stället för enbart kontantersättning, är riktig och bärande och även förtjänar att vi håller fast vid den.

Med det anförda, herr talman, vill jag yrka bifall till de reservationer som folkpartiet står bakom i betänkande nr 7 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 44 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! För att det inte skall råda några som helst oklarheter vill jag säga att i flera av moderata samlingspartiets reservationer finns yrkanden om bifall till folkpartiets partimotion. Vi har även den omvända situationen, om vi ser på en del av folkpartiets reservationer, att moderata samlingspartiets motionsyrkanden har blivit tillgodosedda. Jag kan konstatera att det finns väsentliga likheter mellan den politik som vi förordar och den politik som förordas i folkpartiets motion. Därför finns det också all anledning för oss att betona att skattehöjningar för att finansiera ytterligare konstlade arbeten inte är en klok och riktig väg att gå. Också av det skälet är vi nöjda och glada över att det i dag finns en stor minoritet i riksdagen som förordar en omedelbar omläggning.

Anf. 45 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill uttrycka min glädje över att det förslag som folkpartiet presenterade i våras i anslutning till kompletteringspropositionen nu förefaller vara på väg att vinna allt större anslutning. Det ser ut att bli anslutning både från höger och från vänster. Men vad vårt förslag handlar om är ju beskrivet i reservationen 7 – dvs. det gäller att finna en förhandlingsuppläggning som ger arbetsmarknadens parter motiv för att sluta löneavtal som inte skapar arbetslöshet. Detta är förmodligen en av de viktigaste åtgärder som skulle kunna vidtas för att minska arbetslösheten och hävda den fulla sysselsättningen.

Jag vill i stället påstå att i reservationen 6 har moderaterna så långt anslutit sig till dessa tankegångar, att drygt hälften av texten i denna reservation har moderaterna tagit ordagrant från folkpartiets partimotion. Det är naturligt-

*Ytterligare sysselsättningsåtgärder
m. m.*

vis positivt, men det har ingenting att göra med det moderata förslaget om en ny arbetslöshetsförsäkring, som man hänvisar till. Detta handlar om helt andra ting.

Anf. 46 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! När vi läser kloka saker, tar vi gärna till, oss detta.

Jag bara konstaterar att den reservation som Elver Jonsson står för på denna punkt faktiskt också leder fram till ett krav på utredning. Det är självklart, att skall man göra ändringar i arbetslöshetsförsäkringens konstruktion, måste man företa en ganska genomgripande utvärdering. Det vore märkligt om man då inte tittade på förutsättningarna för en mer allmänt gällande arbetslöshetsersättning. En sådan, konstruerad på rätt sätt, behöver inte alls innebära att man missar möjligheten att via arbetslöshetsförsäkringens finansiering lägga ett tryck på parterna att träffa löneöverenskommelser inom rimliga gränser.

Mot denna bakgrund är det enligt min mening, herr talman, litet förvånande att det finns två reservationer på denna punkt, men så är det.

Anf. 47 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att Bengt Wittbom skall vara så väldigt förvånad. Han vill ju hävda att det föreligger så stora likheter mellan folkpartisternas och moderaternas syn på frågan om en reformering av arbetslöshetsförsäringen, att vi borde ha gått samman i en gemensam reservation. Men oavsett upphovsrätten här tycker jag att det ändå förtjänar sägas, att en av skillnaderna i uppfattning mellan moderaterna och oss folkpartister är att moderaterna stannar vid enbart försäringen.

Från folkpartiets sida har vi velat ta ytterligare ett steg och pröva, om inte de nya finansieringsvägarna skulle kunna användas för att också bidra till att bekosta andra åtgärder, t. ex. förmedlings- och flyttningsbidrag. Den som drabbas av arbetslöshet behöver ju inte bara ersättning för förlorade inkomster, utan det erfordras stöd också i andra former.

Det system som vi har skisserat leder till ett ökat ansvar för parterna i fråga om sysselsättningen, så att statsmakterna ändå skall ha kvar det yttersta ansvaret.

Att döma av de olika uppfattningar folkpartiet och moderata samlingspartiet framfört under åren när det gäller hur långt statsmakternas ansvar sträcker sig, kan man inte utesluta att vi även i fortsättningen kommer att ha skilda uppfattningar i det avseendet. Att moderaternas yrkande om utredning sammanfaller med vårt krav på utredning betyder ju inte att vi har samma färdriktning eller ens samma uppfattning om innehållet i de åtgärder som förordas.

Anf. 48 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det måste vara dags att lägga den nuvarande inriktningen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna på historiens skräphög. När det kapitalistiska systemet är i kris, avslöjas dess verkliga innehåll. I stort sett är

det ett underhållssystem för det rådande samhällsskicket, så att detta skall överleva. Någon påtaglig verkan för att skapa arbete åt alla har inte de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna kunnat ge, för de missar målet, nämligen orsaken till arbetslöshet och undersysselsättning.

För att undanröja varje risk för missförstånd vill jag deklarerera, att de enskilda arbetsuppgifterna och utbildningen i AMS-verksamhet i många fall är samhällsnyttiga uppgifter, men de ingår i ett system som djupt föraktar dessa insatser.

I stort fungerar AMS-insatserna mer och mer som oljan i den kapitalistiska strukturomvandlingen. Denna tendens har ökat starkt under det senaste året, samtidigt som allt fler befinner sig i olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En arbetarregering borde göra en utvärdering för att klargöra varför detta sker. Varför behöver allt fler olika former av åtgärder efter varje lågkonjunktur? Svaret måste finnas i den inställning som vägleder regeringspolitiken, nämligen att det inte finns något alternativ till kapitalismen. Då är regeringen systemets fånge, och det är den i särklass största inlåsningseffekten. Därmed undviker man också omsorgsfullt att vidta åtgärder mot dagens maktkoncentration i näringslivet, att skapa alternativ till de kapitalistiska lösningarna och att gå till ideologisk motattack mot den borgerliga ideologins föreställningar. Det är en ideologi där man accepterar arbetslöshet, direkt kopplar ihop lön och arbetslöshet och säger åt den arbetslöse att det är du själv som rår för din arbetslöshetsituation och att du skall sköta dig själv och inte bry dig om andra. Kort sagt: Det är den starkes rätt i samhället som präglar den borgerliga ideologin.

Om målet är arbete åt alla krävs att orsakerna till arbetslösheten undanröjs. Då är det för det första den snäva profitstyrningen i näringslivet som måste bekämpas. För det andra måste samhällets totala resurser fördelas både rättvist och jämlikt. Därmed måste storfinansens och högerpolitiken isoleras. Därför är det viktigt att klargöra att arbete åt alla är en rättighet, för arbetet är grunden för en riklig konsumtion för grundläggande behov. Arbetet skall vara meningsfullt i samhällets mening, för arbetet är en viktig del av människans sociala situation i fråga om identitet och gemenskap i livet.

Från denna utgångspunkt innebär alltså dagens arbetsmarknadspolitiska åtgärder ingen lösning. Möjligen kan de ses som sociala åtgärder i ett samhälle som dömer människor till arbetslöshet, undersysselsättning och utslagning.

Ett bollande med arbetslöshetsstatistik har naturligtvis sitt värde. Men det viktiga vore att klargöra hur många jobb som behövs och inrikta åtgärderna därefter. Det råder inget tvivel om att över en halv miljon människor behöver arbete. Alltså: det behövs en halv miljon arbetstillfällen. Då måste man komma med någon form av program. Ett program som vpk har för arbete och rättvisa kunde vara en utgångspunkt. Programmet innebär ett upprättande av ett nationellt industriprogram med målet att skapa 100 000 arbetstillfällen, en planmässig utbyggnad av den offentliga sektorns socialt och samhällsekonomiskt viktiga delar, en arbetsmarknadspolitik som inriktar sig på att skapa bestående arbeten, åtgärder för att få kapitalistiska maktcentra

*Ytterligare syssel-
sättningsåtgärder
m. m.*

under folkets kontroll och för att garantera att fördelningen sker på ett rättvist och jämlikt sätt. En allmän arbetstidsförkortning måste påbörjas, inte minst ur sysselsättningsynpunkt. Därmed måste också övertiden begränsas. För att klara framtiden måste som alternativ till den exportledda tillväxten ett program för inhemsk produktion tas fram. Det är en början på en väg för att klara arbeten i vårt land och för att skapa arbete åt den halva miljon människor som är utan ett fast arbete i dag.

I stället för detta skryter regeringen med lägre arbetslöshetssiffror. Då måste vi betänka att vi nu är på toppen av en högkonjunktur. Antalet arbetslösa tillsammans med dem som är i olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder var för ett år sedan, alltså i november 1983, enligt den senaste statistik som är tillgänglig 328 000 personer. I november i år var det 328 300 personer som var arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det är de uteblivna effekterna från föregående år som gör att regeringen nu har lagt fram proposition 45 om ytterligare sysselsättningsåtgärder.

Bakgrunden är också att regeringen drog ner på anslagen till AMS i budgetarbetet. Nu, när arbetslösheten är på samma höga nivå som tidigare, innebär det att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skall hamna på samma nivå våren 1985 som under hösten 1984. Därför fylls pengar på till beredskapsarbeten och rekryteringsstöd, närmare bestämt 1 miljard kronor.

Sysselsättningsåtgärderna kopplas ihop med ett åtstramningspaket från finansdepartementet med punktskatter. Det är på sin plats att påpeka att när regeringen prutade på anslagen till AMS i årets budget, fanns samtidigt i budgeten en finansfullmakt för regeringen på 2,5 miljarder kronor till sysselsättningsåtgärder, som inte utnyttjats men som i det här läget väl borde utnyttjas.

Regeringen har i sin presentation av förslaget till extra sysselsättningsåtgärder sagt att detta skulle ge ungefär 30 000 jobb. Då bör det påpekas att detta naturligtvis är halvårsjobb. Beredskapsarbetena svarar för närmare 9 000 och rekryteringsstödet för närmare 20 000 av dessa jobb. Dessutom tillkommer en del sysselsättningsstillfällen genom byggstödet. Av dessa 30 000 jobb är alltså närmare två tredjedelar rena lönesubventionsplatser i det privata näringslivet, dvs. med 50 % lönesubvention i sex månader. Som vi tidigare diskuterat här i kammaren har ju inte detta stöd varit särskilt framgångsrikt i fråga om effekter i form av fasta jobb.

Vi från vpk har i detta läge accepterat beredskapssatsningen och byggsatsningen, men vi har ej accepterat lönesubventionen, alltså rekryteringsstödet. Som alternativ har vi fört fram ett nej till rekryteringsstödet och föreslagit att man äntligen inför en företagsfinansierad ungdomsgaranti, ser till att företagen själva tar ansvar för framtiden genom utbildning av ungdomar och vidare låter 1 miljard av de 1,7 miljarder kronor som det nu är fråga om gå till kommunerna för fasta jobb.

Dessutom finns i förslaget ett kommunalt rekryteringsstöd, som skall komma kanske någon gång under våren. Jag vill peka på de problem som fackföreningarna på den här sidan redan har fört fram. Den här typen av insatser kommer att skapa konkurrens mellan olika människor som är

arbetslösa. Med dessa tillfällighetsåtgärder, när det inte sker något rejält, kommer man på sätt och vis att ställa facken i en mycket svår situation. Man kommer dels att spela ut arbetslösa dels mot varandra, dels mot dem som behöver ett fast jobb även om insatsen naturligtvis i och för sig kan vara lovvärd i social mening.

Byggsatserna ligger vidare på en alltför låg nivå i förhållande till de verkliga behoven. Därför har jag i utskottet reserverat mig för den viljeinriktningen att regeringen måste återkomma med satsningar på byggsidan.

När det gäller ungdomslagen, som också finns med i propositionen, har arbetsmarknadsministern i en kommentar till den utvärdering som har skett sagt att ungdomslagen i stort sett har fungerat bra. Man bör dock komma ihåg att de inte omfattar åtta timmars arbete, att de än så länge inte är någon sluss till fasta jobb och att de hittills över huvud taget mest har varit en förvaring av närmare 40 000 ungdomar. Kvar finns alltså ingenting av den grundtanke man hade ifrån början, att de skulle vara en sluss till fasta jobb. Med denna utgångspunkt kan man väl se framtiden så, att de förslag som kommer från regeringen kommer att vara av mycket begränsad omfattning.

Herr talman! Jag vill bara peka på en sak till, och det är den arbetslöshetssituation vi har. LO-tidningen pekar i sitt senaste nummer på hur svåra utförsäkringstendenserna egentligen är. Nu är det ungdomen som råkar ut för lång arbetslöshet. Det är ungdomen som spår på statistiken bland de utförsäkrade i dag. Detta är en mycket allvarlig situation.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja peka på att det gäller att föra en politik som kan ge arbete åt alla, en politik som även är praktisk och gångbar i det korta perspektivet. Då måste man föra in en ungdomsgaranti och ha en ungdomslag som fungerar som en sluss. Vi måste ha en arbetsmarknadspolitik som ser till att det skapas fasta arbeten, att vi får en planmässig utbyggnad av den offentliga sektorn, att vi får ett industriprogram och att vi får en arbetstidsförkortning. Men det kanske allra viktigaste är att vi får en omfördelning i samhället, en räfst och reduktion så att det skapas medel för att genomföra den här politiken.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer – 3, 15, 25 och 26.

Anf. 49 FRIDA BERGLUND (s):

Herr talman! Arbetslösheten är det största hotet mot varje människas identitet och trygghet. Vi socialdemokrater ser arbetsmarknadspolitik som ett värdefullt komplement till andra politikområden i värdet om människors frihet och välfärd. Det sysselsättningspaket på 1 750 milj. kr. som vi diskuterar i dag är i första hand riktat till de långtidsarbetslösa.

Bengt Wittbom har alldeles rätt när han säger att detta är gammal socialdemokratisk politik. Gammal socialdemokratisk politik innebär att de insatser man föreslår finansieras. Dessa insatser finansieras genom en del skattehöjningar som riksdagen redan har fattat beslut om.

De borgerliga partierna har inte varit med om att ta fram pengar ens till

Måndagen den
17 december 1984

*Ytterligare syssel-
sättningsåtgärder
m. m.*

sina begränsade insatser. Jag kan inte riktigt förstå det som Elver Jonsson sade om att folkpartiet inte föreslog några pengar, eftersom arbetslösheten är självförvårdad. Har man från folkpartiets sida förslag på förbättringar men låter de arbetslösa lida för en politik som man inte kan göra något åt, eller hade folkpartiet inte självt några finansieringskällor och inte heller några förslag?

Herr talman! Det var lättköpta, kortsiktiga politiska vinster som avgjorde de borgerliga regeringsårens ekonomiska politik. Den politiken fortsätter de borgerliga partierna att föra i opposition. Arvet efter de sex borgerliga regeringsåren var 90 000 milj. kr. i budgetunderskott, prisstegringar på 81,8 % och en arbetslöshet som fördubblades mellan 1981 och 1982. Detta är en verklighet som den socialdemokratiska regeringen hade att ta hänsyn till. Detta var utgångsläget för den nuvarande socialdemokratiska regeringen.

Den socialdemokratiska regeringen har vänt på utvecklingen. Vi har balans i utrikeshandeln, lägre budgetunderskott, lägre prisstegringstakt, uppgång i industrin och lägre arbetslöshet. Vi är på rätt väg. Sedan må Bengt Wittbom ha en annan åsikt, men många människor upplever sin vardag betydligt positivare i dag än tidigare.

Den moderata reservationen nr 1 visar att moderaternas intresse för arbetsmarknadspolitiken stannar vid laborerandet med siffror. Moderaterna vill ge sken av att regeringen använder missvisande siffror för att göra situationen på arbetsmarknaden ljusare. Varken regeringen, AMS eller statistiska centralbyrån använder sig av missvisande uppgifter. Tvärtom redovisar de arbetslösheten enligt de rekommendationer som internationella arbetsorganisationen ILO utfärdat. Precis samma redovisning tillämpades också tidigare av de borgerliga regeringarna. Våra arbetslöshetstal anger personer som är öppet arbetslösa och inte kan sysselsättas i vare sig arbete eller utbildning. Dessutom redovisar AMS och SCB i månadsvisa arbeidskraftsundersökningar i detalj hur många personer som finns i beredskapsarbete osv. Vi socialdemokrater skäms inte över att vi satsar på arbetsmarknadspolitiken vid behov, och därför försöker vi inte heller dölja dessa insatser.

Enligt moderaterna har länder i vår omvärld med fri marknadsekonomi en mera positiv utveckling på arbetsmarknaden. Hur stämmer detta med andras upplevelser?

För någon vecka sedan besökte arbetsmarknadsråden bl. a. från London och Washington utskottet och beskrev situationen i resp. länder. Jag kan inte tänka mig att ens Bengt Wittbom innerst inne vill att vi skall ha samma situation på arbetsmarknaden som Storbritannien och USA.

Inom AMS har man gjort en jämförelse när det gäller redovisningen av arbetslösheten i Sverige och Storbritannien som bygger på situationen i april 1984. En officiell redovisning av arbetslösheten var vid den tidpunkten 3,2 % i Sverige och 12,6 % i marknadskrafternas Storbritannien. Det framgår av redovisningen att om vi här i Sverige skulle använda samma definitioner på arbetslöshet som engelsmännen, skulle vi i april månad 1984 ha redovisat en arbetslöshet på 2,1 %. Det skall jämföras med Storbritanniens 12,6 %.

Jag håller med Lars-Ove Hagberg när han säger att arbetslöshet är mycket mer än bollande med statistik, men ibland kan det vara viktigt att ta fram statistiska uppgifter.

Socialdemokraterna har angripit sysselsättningsproblemen med arbetsmarknadspolitiska medel. Behovet av arbetsmarknadspolitiska insatser har varit stort beroende bl. a. på det tillstånd som rådde i landet efter de borgerliga regeringsåren med fria marknadskrafter. Trots moderaternas motstånd har vi fått en sänkning av den öppna arbetslösheten, som på länge inte har legat under 3 % men nu är 2,9 %.

Moderaternas andra drömland USA har fortfarande en arbetslöshet på 7,4 %. Sysselsättningsökningen i USA beror till 7/10 på att de har haft en stor befolkningsökning och till 3/10 på att de har haft en ökad förvärvsfrekvens. Förvärvsfrekvensen i USA är 66,1 % mot Sveriges 78,5 enligt OECD 1984.

I USA har också produktivitetsökningen under en lång följd av år varit lägre än i omvärlden. Framför allt har den svenska industrin haft en högre produktivitet. Skulle vi i Sverige ha samma låga produktivitetsutveckling så hade ytterligare tiotusentals fler människor haft arbete i Sverige.

Moderaterna använder i debatten sysselsättningsutvecklingen i USA mycket okritiskt. Det är mera riktigt att jämföra dem som har sysselsättning i relation till befolkningen, och det är i USA 66,1 % och hos oss 78,5 %.

I stället för att ägna sig åt en sådan sifferexercis som moderaterna i så stor utsträckning gör skulle de redovisa hur de vill tackla arbetslöshetsproblemen. Vad har Bengt Wittbom för nytt att komma med? Den borgerliga politiken, som vi har i gott minne, fungerade inte på den här punkten. Jag skulle vilja fråga: Hur många ungdomar skulle få jobb och hur fort skulle det ske genom det radikala borgerliga alternativet?

I reservation 2 visar de borgerliga partierna att de åter kan enas om en sak, och det gäller kritiken mot den förda socialdemokratiska politiken. När man bedömer socialdemokratisk politik är det obestridligt att arbetslösheten har sjunkit och att sysselsättningen har ökat.

Herr talman! En annan viktig faktor som är en bra värdemätare på hur arbetsmarknaden fungerar är antalet lediga platser. Om man ser på den utveckling som AMS har redovisat, har de lediga platserna under den första tiomånadersperioden ökat med ungefär 25 %. En stor del av de lediga platserna har krävt utbildning eller arbetslivserfarenhet, men det har också tillkommit många platser utan särskilda krav. Också dessa platser har ökat i antal. Efterfrågan inom industrin har ökat. Under oktober månad anmäldes 8 000 lediga platser. Det var dubbelt så mycket som under motsvarande tid förra året.

Herr talman! De borgerliga partierna avser att lösa arbetsmarknadsproblemen genom att reducera de offentliga utgifterna. Men ni kan aldrig blunda för att den kommunala expansionen på 1960- och 1970-talen var nödvändig för industrins utbyggnad. Satsningen på bostäder, utbildning, barnomsorg, hälso- och sjukvård samt kommunikationer var det som banade vägen för industriell utveckling. Ni angriper den offentliga sektorn. Visserligen finns det variationer i angreppen, men ni måste ändå komma ihåg och tänka på att

Måndagen den
17 december 1984

*Ytterligare syssel-
sättningsåtgärder
m. m.*

den offentliga sektorn inte finns för sin egen skull. Det privata näringslivet är starkt beroende av offentliga inköp. Den offentliga sektorn svarar dessutom för en stor del av investeringsverksamheten i landet.

Den offentliga sektorn är också viktig ur sysselsättningsynpunkt. Det finns ett klart samband mellan exempelvis offentlig sektor och kvinnlig sysselsättning. Jag skulle vilja fråga alla företrädare för de borgerliga partierna: Hur kommer ni att kompensera sysselsättningsbortfallet inom den offentliga sektorn? Detta är en fråga som speciellt intresserar många kvinnor i Sverige. De är oroliga i dag, när den offentliga sektorn ifrågasätts av er allihop.

Börje Hörnlund kom in på livsmedelskommitténs betänkande i sitt inlägg. Jag skall inte ta upp den diskussionen, men den beskrivning som Börje Hörnlund gav av kommitténs förslag överensstämmer i varje fall inte med majoritetens förslag – en majoritet där socialdemokraterna ingår. Vi får återkomma till den diskussionen längre fram. Jag vet att Börje Hörnlund och hans partivänner ute i bygderna redovisar livsmedelskommitténs betänkande på det sätt som han här gjorde, men jag hade inte väntat mig att också få höra det refereras på det viset från riksdagens talarstol.

I reservation nr 3 från vpk tar man bl. a. upp frågan om behovet av att skapa bestående arbeten. På den punkten råder det stor samstämmighet. Det är viktigt att det finns bestående arbeten. Socialdemokraternas program och insatser på sysselsättningsområdet har ju inneburit att långsiktiga jobb främjats. Det gäller industriprogram m. m. Även rekryteringsstödet både inom den offentliga och inom den privata sektorn är att se som ett försök att slussa in arbetslösa på arbetsmarknaden och att ge dem varaktiga jobb.

I reservation nr 4 från centerpartiet behandlas frågan om inriktningen av arbetsmarknadspolitiken. Man kräver att sysselsättningspolitiken fullföljs mera aktivt än som nu sker. Man kommer med sådana krav utan att samtidigt redovisa hur alla insatser på detta område skall betalas. Men så länge man inte kan redovisa hur medel kan ställas till förfogande, framstår förslagen som ihåliga och ofullbordade.

Herr talman! Sedan något beträffande folkpartiets motion om ett reformerat system för arbetslöshetsersättningen. Denna motion har i sin tur föranlett två reservationer – en från moderaterna och en från folkpartiet.

Man vill alltså reformera systemet för arbetslöshetsersättningen. Man säger att parterna på arbetsmarknaden skall ta sitt fulla ansvar. Vidare påstår man att det saknas incitament från arbetarnas sida när det gäller att få till stånd ansvarsfulla avtal. Man pekar på att så varit fallet i Sverige. Jag vill dock framhålla att detta är en djupt orättvis beskyllning. Arbetstagarna har faktiskt visat samhällsansvar. De har avstått från löneökningar för att de företag som de arbetar i skall kunna bli mera konkurrenskraftiga.

Från utskottsmajoritetens sida har vi tagit avstånd från detta förslag från folkpartiet. Vi menar att det inte är de som kan roffa åt sig de högsta lönerna som blir arbetslösa. Värst drabbas de som har låga inkomster. Speciellt långtidsarbetslösheten drabbar dessa grupper, som också är svaga på arbetsmarknaden. Genom att vältra över kostnader på facket försvagar man

den fackliga organisationen. Jag vill framhålla att det inte är på det sättet man förbättrar situationen på arbetsmarknaden. Inte heller blir arbetsmarknaden därmed mera flexibel.

Den stabilitet på arbetsmarknaden som vi upplevt under en lång följd av år har sin grund i att vi haft starka fackliga organisationer som varit villiga att ta ett samhällsansvar.

Så något om finansieringen genom utnyttjande av finansfullmakt. Ambitionsnivån i fråga om arbetsmarknadspolitik – det framgår av en jämförelse mellan moderaternas och de andra riksdagspartiernas program – demonstreras allt tydligare. När det gäller resultatet av förra vårens arbete på arbetsmarknadspolitikens område – med undantag av de insatser som gjorts för de handikappade – vill jag således framhålla att moderaternas förslag till medelsanvisning ligger drygt 20 % lägre än övriga partiers förslag.

I det här ärendet följer moderaterna samma linje. De avvisar tanken på att ytterligare medel anvisas för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Moderaternas förslag ligger nu således 35 % under majoritetens förslag. Att hänvisa till finansfullmakten, som moderaterna gör, är bara ett sätt att maskera vad de egentligen är ute efter. Man vill nämligen göra besparingar på arbetsmarknadspolitikens område. Så enkelt är det. Men samtidigt säger ni moderater att ni vill värna om samhällsekonomin. Ni vill dock inte vara med om att finansiera de åtgärder som behövs för att den öppna arbetslösheten skall kunna hållas nere – och det är ju det dyraste alternativet. Det är tydligen så att det är en sak att göra uttalanden och en annan sak att handla i varje konkret situation – det är betydligt svårare.

Herr talman! Beträffande anslagen framhåller utskottet, mot bakgrund av den osäkerhet som råder om behovet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder under första halvåret 1985, att det är motiverat med en reserv. Därför avstyrker vi den borgerliga reservationen 27. Dessutom tillstyrker utskottet 50 milj. kr. till särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa som ett led i de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna – ett led i arbetslinjen. Det är meningen att dessa medel skall avräknas mot den begärda förstärkningen av anslaget Sysselsättningsskapande åtgärder, som utskottet i övrigt tillstyrker.

Med detta vill jag yrka avslag på reservationerna 1–9 och reservationerna 26–30. Min partikamrat Erik Johansson kommer att kommentera de övriga reservationerna.

Utskottet behandlar också regeringens redovisning av verksamheten med ungdomslag. Både Lars-Ove Hagberg och Börje Hörnlund har tagit upp detta. Här skulle jag – för att inte förlänga debatten – vilja hänvisa till den interpellationsdebatt om ungdomslagen som vi hade den 5 november. Där finns argumenten väl redovisade. Dessutom återkommer vi till denna debatt efter jul.

Herr talman! Avslutningsvis skulle jag vilja säga: De erfarenheter som vi gjorde i början av 1980-talet visar att det är viktigt att regeringen har en hög beredskap och att det är mycket viktigt att beslut om arbetsmarknadspolitiska insatser fattas i så god tid att man kan förebygga ökad öppen arbetslöshet.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 50 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Utskottets fru ordförande redovisar den socialdemokratiska arbetsmarknadspolitiken med en sådan förnöjsamhet att jag känner oro – jag måste säga det. Som jag påpekade i mitt anförande har vi en mycket hög arbetslöshet trots att vi haft en mycket stabil högkonjunktur. Och vi skall inte tala om byggarbetslöshetens rekordsiffror, för där handlar det de inte om ensiffriga procenttal. Där kan var tionde, i en del fall var fjärde och i några extremområden var tredje byggnadsarbetare vara arbetslös.

Redan nu kan vi se att genomsnittet för den öppna arbetslösheten under den mandatperiod med socialdemokratiskt styre som vi får vara med om kommer att vara högre än under den tid som vi hade en annan regering än den socialdemokratiska. Detta kan väl ändå inte vara skäl för utskottets ordförande att visa förnöjsamhet med socialdemokratisk arbetsmarknadspolitik. Jag trodde i min enfald att den socialdemokratiska ambitionen var betydligt högre än att åstadkomma en rekordarbetslöshet.

Frida Berglund frågar om folkpartiet vill låta de arbetslösa lida. På det har jag redan svarat att vi i det korta perspektivet behöver en mycket aktiv arbetsmarknadspolitik. När det gäller att satsa har vi i stort sett förordat lika stora medel som regeringen föreslagit där. Men regeringens eget budskap är ju att den ekonomiska politiken hänger i hop med näringslivets möjligheter till god utveckling. Och vad vi från folkpartiets sida ville förhindra var det dråpslag som man faktiskt utdelade beträffande näringslivets utvecklingsmöjligheter genom den kraftiga ökningen av bensinskatten, som försvårar transporterna, genom höjningen av elskatten och också genom införandet av den djupt orättvisa fastighetsskatten. I det långa perspektivet kommer det att vara mycket bekymmersamt för arbetsmarknadspolitiken med denna barlast.

Frida Berglund säger också att hon inte skäms för den socialdemokratiska arbetsmarknadspolitiken och att regeringen nu gör en satsning. Men borde det inte stämma socialdemokraterna till eftertanke att vi i en högkonjunktur har mycket svåra problem? Vilka åtgärder skall vi då ta till långsiktigt? Vi får naturligtvis inte utesluta att en lågkonjunktur kan vara förestående.

Anf. 51 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Frida Berglund kan i rimlighetens namn inte tro på vad hon säger i denna talarstol. Balans i ekonomin – med ett budgetunderskott på 70–75 miljarder. Låg inflation – med en regering som har lyckats skala av två års inflationsmål på kortare tid än ett år. Balans mot omvärlden – när vi vet att bytesbalanssituationen ständigt försämras. Lägre arbetslöshet – när vi har 13 000 fler öppett arbetslösa och över 60 000 fler i åtgärder utanför den reguljära arbetsmarknaden.

Min och andra människors verklighetsuppfattning är inte densamma som Frida Berglunds.

Om man har grunduppfattningen att ingenting annat än den offentliga sektorn kan klara service och tjänsteefterfrågan från människor, ställer man sådana frågor som Frida Berglund gör. Om det i sinnevärlden inte finns

någoting annat än politiska beslut, högre skatter, större offentlig sektor och mer politisering uppkommer sådana här frågor.

Det är knappast någon idé att försöka svara på dessa frågor och förklara för Frida Berglund hur vi moderater ser på detta. Vi har vunnit insikt och har den absoluta tron att det kommer att produceras tjänster och service som aldrig förr i Sverige om vi bryter upp de offentliga monopolen. Så är det i länder som inte har offentliga monopol. De har därvid också haft en tillväxt i antal arbetstillfällen som *de facto* har varit mycket kraftigare än hos oss. Där har man inte behövt skapa undantagsarbetsmarknader för större och större grupper. Därför förordar vi en sådan politik.

Frida Berglund frågar hur många fler ungdomar som kommer att få jobb. Det är en naturlig fråga för en socialdemokrat. Om socialdemokraterna själva vågade lova full sysselsättning för att vinna valet, måste de fråga vad vi kommer att åstadkomma och vad vi som nu påstår oss vilja ha regeringsmakten vågar lova. Vi lovar inte, Frida Berglund, vare sig full sysselsättning eller något exakt antal sysselsatta ungdomar. Men vi är beredda att angripa grundorsakerna till ungdomsarbetslösheten, vilket ni inte kan göra, eftersom LO:s Stig Malm sitter på Norra Bantorget och förhindrar er att göra det. Därför kan en sådan politik inte komma till stånd förrän vi har bytt regering i detta land. Vad den politiken innehåller har vi redovisat vid åtskilliga tillfällen, så det behöver vi inte ta upp tid med här.

Herr talman! Vi kan konstatera att det inte bara är moderata samlingspartiet som mäter arbetslösheten på det sätt som vi har redovisat i reservation 1. Det gör t. ex. också LO och många ekonomer i vårt land. Vill socialdemokratin inte acceptera det är det upp till er. Vi ser problemen som de är och talar om dem i termer som de enskilda människorna förstår. Det kanske är därför som vår kontakt med verkligheten är större än er.

Anf. 52 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Den här veckan i fjol umgicks Frida Berglund, jag och några till mycket intensivt och diskuterade den s. k. ungdomslagen. Tillsammans baxade vi regeringsförslaget något mot mitten – och det blev ett bättre förslag. Till slut var vi emellertid i den situationen att vi hade att välja mellan att samsas och att fälla hela förslaget, vilket innebar att ett stort antal ungdomar skulle få följa bidragslinjen i stället för arbetslinjen.

Ungdomslagen fick dock två verkliga skönhetsfläckar. Först och främst var det det faktum att 40 000 18–19-åringar skall arbeta halvtid, medan t. ex. 16–17-åringarna på ungdomsplats arbetar heltid – det är inte rimligt. Det är inte heller rimligt att mer än 99 % av ungdomarna skall arbeta inom den offentliga sektorn. Den privata arbetsmarknaden är faktiskt den större arbetsmarknaden. Om vi skall ha balans i vår ekonomi behövs en viss ökning av den privata arbetsmarknaden. Det är orätt mot de 40 000 ungdomarna i åldern 18–19 år att deras inskolning skall ske helt och hållet inom den offentliga sektorn.

Vi beställde ett nytt förslag från regeringen. Vi pekade på dessa båda frågor. Jag vill nu fråga utskottets ordförande Frida Berglund, om hon står

fast vid synpunkterna att det är önskvärt att vi får fram ett förslag om åtta timmars arbetsdag och att det sker en fördelning över hela arbetsmarknaden.

Sedan resonemanget om den offentliga sektorn och kvinnor. Jag måste tyvärr säga att Frida Berglund i dag har en litet omodern kvinnosyn. Kvinnor behövs lika mycket på alla arbetsmarknader och inte bara i vissa sektorer – det måste vara den moderna och riktiga synen.

Livsmedelskommitténs förslag leder tyvärr till att det försvinner 20 000–30 000 arbetstillfällen. Därför är det väldigt viktigt att man diskuterar positivt utvecklande förslag i samband med remissomgången och att man utnyttjar den tid som ges, så att inte dessa arbeten försvinner.

Anf. 53 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det enda som är på rätt väg är väl statistiken, Frida Berglund. Bakom statistiken döljer sig en hel del politiska och verkliga orsaker. Det finns ett stort behov av fasta arbeten, och vi har egentligen inte förbättrat situationen under det senaste året. Jag förutsätter att de som sysselsätts genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder skall ha ett fast arbete så småningom.

När rekryteringen till de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna är så stor att det nu läggs fram en särskild proposition om den saken visar det hur läget egentligen är. Man klarar inte av situationen. Det är inte många fler som får ett fast arbete i det här läget.

Vi borde i stället diskutera hur många som skall ha arbete i dag och vilka verkligt stora insatser som behövs. Men regeringen vill inte diskutera det. Den hänvisar bara till de som är arbetslösa enligt statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar, och det antalet minskar något litet. Samtidigt späder man på med de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Socialdemokraterna påstår sig vilja ha bestående arbeten. Vad då för bestående arbeten, Frida Berglund?

Vi har den kanske gynnsammaste högkonjunkturen för företagen på mången god dag. Vinsterna har väl aldrig varit så stora som i dag i industrin. Vi har genomgått en strukturomvandling under vilken många industriarbeten har förlorats. Nu ökar antalet sysselsatta något, kanske med 30 000–35 000 personer. I det läget klappar regeringen sig för bröstet och säger att det är bra. Detta antal är ju en försvinnande liten del av det behov som finns. Man säger att rekryteringsstödet syftar till dessa jobb. Fanns det behov av arbetskraft på den privata sidan, skulle man naturligtvis anställa folk där. Men det visade sig i en tidigare debatt att det inte är någon större del av dem som anställs genom rekryteringsstöd som får fasta jobb. Det visar också situationen på arbetsmarknaden i dag.

Den fråga som Frida Berglund ställde till de borgerliga skulle jag vilja ställa till socialdemokraterna. Den är mycket intressant, eftersom man för en väldig åstrammingspolitik och motsätter sig varje utbyggnad av den offentliga sektorn till att motsvara de verkliga behoven. Hur skall ni tillgodose de verkliga behov som finns på den offentliga sektorn? Är det fråga om kommunalt rekryteringsstöd? Skall det enligt socialdemokratisk politik svara för den stora ökningen av sysselsättningen inom den kommunala sektorn?

Anf. 54 FRIDA BERGLUND (s) replik:

Herr talman! Ett tecken på att vi tar arbetsmarknadsläget på allvar är just att vi i dag diskuterar ett åtgärdsprogram.

Elver Jonsson säger att vi har en hög arbetslöshet. Det är klart att insatserna är dimensionerade efter behoven. Elver Jonsson är alltså medveten om att arbetslösheten är hög och att insatser behövs, men ändå säger han att man inte tagit fram pengar, eftersom arbetslösheten är självförvållad.

Byggarbetslösheten är f. n. lägre än förra året. Men det som vi diskuterar i dag är insatserna för våren, eftersom prognoserna visar att arbetslösheten kommer att öka just under våren.

Bengt Wittbom redovisade det radikala borgerliga alternativet till ungdomsarbetsplatser. Han sade: Vi lovar ingenting. Har man den inställningen till politiken att det får bli som det blir och inte känner något större ansvar, kan man ju kosta på sig att fara fram som Bengt Wittbom gör i debatten.

Vad jag frågade var hur snabbt ni kommer att kunna anställa ungdomar, om vi inte har några ungdomslag. Vad är alternativet för de 40 000 som Bengt Wittbom ondgör sig över?

När det gäller redovisningen av arbetslösheten har jag inte sett att LO någonsin redovisat arbetslösheten på samma sätt som Bengt Wittbom gör. Det kanske här finns någon hemlig kanal.

Jag skall inte närmare gå in på vad Börje Hörnlund sade om ungdomslagen. Jag skulle bara vilja nämna att jag i många sammanhang sagt att jag tycker att det var väldigt fint att Börje Hörnlund tog sitt förnuft till fånga och gick med på ungdomslag. Han har sagt att det kan finnas en del som man behöver korrigera, och till den saken får vi återkomma.

Min repliktid är nu slut, och jag hinner därför inte replikera Lars-Ove Hagberg denna gång. Jag återkommer till honom.

Anf. 55 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Fru ordföranden i arbetsmarknadsutskottet säger att de åtgärder som nu sätts in är dimensionerade efter behovet. Det är naturligtvis alldeles riktigt. Vad jag sade var att vi försökte medverka till att förhindra den skattehöjning på 4 miljarder som nu så hårt kommer att slå mot sysselsättningen, mot transportkostnaderna, mot industriverksamheten och mot de anställdas boende. Detta gäller både höjningen av bensinskatten, de ökade elpriserna och den nya och orättvisa fastighetsskatten. När nu riksdagen genomdrivit dessa förslag genom samverkan mellan socialdemokrater och kommunister är det klart att det vill till nya ökade insatser. När detta nu är ett olyckligt faktum kräver vi i reservation att regeringen snabbt skall se över vilka insatser som kommer att krävas i den nya situationen. Vi tror för vår del att det behövs ganska rejäla och betydande belopp för att klara de svårigheter som *nu* kommer att uppstå.

När jag använde ordet självförvållat avsåg jag inte de arbetslösas problem utan regeringens; regeringen har genom att driva den här ekonomiska politiken medverkat till sysselsättningsproblemen.

Det hedrar Frida Berglund att hon är korrekt i sin beskrivning och säger att

byggnadsarbetararbetslösheten *nu* är lägre än *förra* året. Helt riktigt. Jag hoppas kammaren observerade att Frida Berglund alltså inte gjorde någon jämförelse med tiden före det socialdemokratiska regeringsinnehavet – då hade det blivit ett helt annat utfall.

Frida Berglund sade i sin replik – det skall sägas; på den punkten delar jag de bekymmer jag tyckte att Frida Berglund uttryckte – att byggarbetslösheten ser ut att öka fram emot våren. Under valrörelsen sade socialdemokraterna att vi från vår sida hade misskött byggsektorn och avgav själva yviga löften om att byggnadsverksamheten skulle komma att bli "motorn" i den nya socialdemokratiska politiken bara socialdemokraterna kom till kanslihuset. Nu märker vi hur denna "motor" hostar, för att inte säga stannar, i sina krampaktiga försök att komma i gång. Där har man helt misslyckats. Det är att beklaga – det drabbar många, inte bara inom byggnadsarbetarkåren utan inom en stor grupp i vårt samhälle. Just därför att byggverksamheten är så central är den höga arbetslösheten så olycklig.

Anf. 56 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Det är inga hemliga kanaler, Frida Berglund. Läs LO-tidningen då och då! Det finns en del guldgrubbor i den också.

Det är lätt, säger Frida Berglund, att göra som Bengt Wittbom – han lovar ingenting. Nej, vi lovar i alla fall inte mera AMS-pengar, som skall finansieras med högre skatter, som slår ut flera jobb i den privata delen av ekonomin, vilket höjer arbetslösheten, vilket kräver nya paket och nya skatter, som ger högre arbetslöshet, osv. Så rullar snöbollen snabbare och snabbare. Det är en rävsax ni sitter i, Frida Berglund. Och det är klart att finns det inte ideologiskt utrymme inom det egna partiet att komma ur den måste man gå ut på gator och torg och skryta och hävda att man är duktigare ju flera miljarder man kan sätta in.

Den politik som vi förordar innebär motsatsen, nämligen att det inte i första hand är AMS-paket utan riktiga jobb som skall åstadkommas, Frida Berglund. Vi har vid åtskilliga tillfällen framlagt konkreta förslag. Vi har t. ex. föreslagit lärlingsutbildning för ungdom och relativ lönekostnadsänkning för ungdomar. Ni som har så goda kontakter med LO, be LO:s folk komma över – eller ta upp det på någon gemensam middag – och säg: Vi sänker arbetsgivaravgifterna med 15 % under tre år om ni fryser löcerna för ungdomar under samma tid. Vi sänker arbetsgivaravgifterna för att lönekostnadsänkningen skall få omedelbar effekt – den hjälpen bidrar riksdagen med – om ni långsiktigt hjälper till att ändra på det här!

Det gäller vidare lagarna om provanställning och korttidsanställning. Det gäller också att göra ungdomslagen till vad ungdomslagen skall vara, nämligen en faktor för dem som är värst utsatta på arbetsmarknaden – inte för alla, så att de nästan kollektivt och gemensamt skall tåga från avgångsklassen i gymnasiet in i ungdomslagen.

Alla unga människor behöver inte tas om hand från första dagen, Frida Berglund! Det behöver inte stå en samhällets dadda utanför skolan och vänta. De flesta ungdomar klarar sin arbetsmarknadssituation själva. Då är

det klokt av samhället att ha litet is i magen och vänta och inte springa och leta efter problem som i många fall inte existerar.

Driver vi den kloka politiken, har vi också resurser att ställa upp för dem som verkligen behöver hjälp, de som har dålig eller ingen yrkesutbildning, de som har dålig social bakgrund och inte själva klarar det. Då har vi möjlighet att ordentligt hjälpa dem som försöker men ändå inte klarar sig och faller. Det måste vara det som samhällssolidariteten är till för, inte för att smeta AMS-miljarder över hela ungdomsgenerationen här i landet. Gör vi det, kommer vi långsiktigt bara att få växande problem med våra ungdomsgenerationer.

Anf. 57 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Borde inte Frida Berglund, socialdemokratin mer eller mindre skämmas för detta åtgärdsprogram, som innebär att två tredjedelar av de insatser som ger utslag i arbete utgörs av subventioner till det privata näringslivet? Pengarna har tagits av intäkter genom punktskatter. Det är en fördelningspolitisk profil som varje människa i ett arbetarparti borde skämmas för.

Frida Berglund skryter vidare över de program man haft och de insatser som har gjorts för industrin. Vad vi har upplevt under två års tid är att socialdemokratin har tagit sin hand från industriutveckling, bl. a. från en basnäring som verkstadsindustrin, och satsat hänsynslöst på export. De multinationella företagen tycks få råda över svensk industri framöver. Det är allvarligt. Den allvarligaste frågan – den kan Frida Berglund kanske besvara – är vad socialdemokratin skall göra för den halva miljon människor som vill ha ett fast arbete. Hur skall det gå i nästa lågkonjunktur? Hur kommer situationen att te sig då?

Anf. 58 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Frida Berglund använde uttrycket "ta sitt förnuft till fånga". Jag måste påminna henne om att det var centern som motionerade om behovet av arbete och utbildning i stället för bidrag. Våren 1982 gick Anna-Greta Leijon och kommunisterna emot det förslaget, vilket sedan återkom hösten 1982.

Centern har under hela denna tid haft kvar kravet på åtta timmars ordinarie arbetstid och sagt att hela arbetsmarknaden skall stå till människors förfogande. Förnuftet har dock sagt oss att det var bättre att efter många om och men samt efter vissa förbättringar biträda ett halvfärdigt förslag än att inte ha något förslag alls att ta ställning till här i riksdagen. Det skulle ha fått till följd att en stor mängd ungdomar fick bidrag i stället för arbete.

Anf. 59 FRIDA BERGLUND (s) replik:

Herr talman! Jag måste återigen påminna Elver Jonsson om att det är insatserna under våren 1985 som vi skall ta ställning till i dag. Elver Jonsson sade att de skattehöjningar som vi fattade beslut om förra veckan kommer att föra med sig hög arbetslöshet. Men vi socialdemokrater har bedömt det som

viktigt att förhindra en ökad arbetslöshet under den kommande våren. Det är därför som vi föreslår dessa insatser.

När jag talade om byggarbetslösheten gällde det dess omfattning under ett år. Om tiden medgav skulle jag kunna berätta hur det stod till med den när de borgerliga partierna befann sig i regeringsställning. Då fick folk som bodde i Norrbotten pendla ned till byggarbetsplatserna i Stockholm. Tyvärr har jag inte nu tid att fortsätta att beskriva hur situationen var då.

Bengt Wittbom säger att det gäller att få fram fasta jobb. Men varifrån skall ni ta dem? Det räcker inte med enbart ord.

När vi övertog regeringsansvaret hade den svenska industrin förlorat sin växtkraft.

Produktionen hade gått tillbaka. Investeringarna rasade under t. ex. 1982 med ca 20 % och tidigare med ca 10 %. Nu har industrin ökat sin produktion med ungefär 15 %. Exportindustrin har växt. Det är riktigt som Lars-Ove Hagberg säger. Industriinvesteringarna har ökat. Industrins lönsamhet har fördubblats. Vi har sett till att industrin har fått förutsättningar för att klara konkurrensen och sälja varor och tjänster samt på så sätt tillförsäkra människorna fasta jobb.

Bengt Wittbom sade att man skulle kunna klara detta genom provanställningar. SHIO lovade 15 000 nya jobb, om provanställningar kom till stånd. Nu finns det möjlighet till provanställningar, men var finns jobben? Kanske Bengt Wittbom kan svara på den frågan.

Till Börje Hörnlund vill jag säga att jag inte tänker gå in i någon diskussion om vad som hände, när vi fattade beslut om ungdomslagen. Jag känner mig genererad över det blanka avslaget och allt vad det innebar. Jag tycker att vi kan låta det vara, eftersom vi har funnit varandra på väldigt många punkter. Ungdomslagen har utgjort en mycket bra insats mot arbetslösheten. Alternativet hade varit en öppen arbetslöshet för mer än 40 000 ungdomar.

Tredje vice talmannen anmälde att Bengt Wittbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 60 ERIK JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att uppehålla mig vid propositionens förslag till konkreta åtgärder för att stärka sysselsättningen under den kommande vintern. I dessa förslag ingår även sådana förändringar av det arbetsmarknadspolitiska åtgärdssystemet som har en längre syftning.

Jag börjar med beredskapsarbetena. I moderaternas och folkpartiets motion har man närmast uttryckt förvåning över att regeringen i höst har kommit till riksdagen och begärt mer pengar. Man synes på det hållet mena att de anslag som redan har beviljats för beredskapsarbeten borde räcka. Om så inte skulle vara fallet, bör regeringen kunna ta pengar i anspråk från finansfullmakten. Tydligast kommer detta sätt att resonera fram hos folkpartiet. Moderaterna är inne på samma linje men medger dock att ett visst tillskott av medel till beredskapsarbeten redan nu kan vara motiverat.

Bakgrunden är dock att riksdagen i våras skar ner anslagen till beredskaps-

arbeten från 5 miljarder kronor för budgetåret 1983/84 till knappt 2 miljarder kronor för innevarande budgetår.

Bakom denna kraftiga nedskärning ligger tanken att den förbättrade konjunkturen bör medföra en ökad efterfrågan på arbetskraft men också att alternativa stödmöjligheter har tillkommit för vissa grupper av de arbetslösa som annars fått sysselsättning genom beredskapsarbeten. Jag tänker på ungdomslagen och rekryteringsstödet.

Vad man vidare har förbisett i den debatt som förs i dag är att den bedömning av medelsbehovet som gjordes i våras uttryckligen var preliminär. AMS och arbetsmarknadsministern uttalade att en säkrare bedömning av åtgärdsbehovet kunde göras först i höst. I betänkande nr 24, daterat den 24 maj 1984, förklarade utskottet för sin del att "utskottet inte hade någonting att erinra mot att den slutliga bedömningen av medelsbehovet för beredskapsarbeten gjordes först under den kommande hösten". Till detta anslöt sig en majoritet i riksdagen.

Jag har tagit upp denna sak för den visar att moderaterna i sin kommittémotion inte har fog för sin kritik när de skriver: "Det är anmärkningsvärt att regeringen redan på ett så tidigt skede under budgetåret inkommer till riksdagen med begäran om utökade anslag".

Herr talman! Det må vara att moderaterna och folkpartisterna har en annan bedömning av behovet av ytterligare insatser än vad regeringen har. Men det är en annan sak att, som moderaterna gör, höja ett tillrättavisande pekfinger och kritisera regeringen när den handlar enligt en ordning som riksdagen har godtagit och anvisat. Och om man nu har den uppfattningen att insatserna via beredskapsarbetena behöver förstärkas, så är det ingalunda för tidigt att ta ställning till den frågan nu. Skall sådana åtgärder få någon effekt bör man i stället avgöra frågan i *detta* sammanhang. Vad har t. ex. arbetslösa byggnadsarbetare i vinter för glädje av att man då ger klarsignal för ytterligare arbeten som får effekt för deras sysselsättning först under kommande sommar?

En direkt och förutsedd följd av anslagsnedskärningen i våras är att sysselsättningen i beredskapsarbeten i höst har minskat kraftigt och utgör 25 000–30 000 personer i oktober och november mot 60 000 resp. 75 000 personer samma höstmånader förra året. Den nuvarande anslagstilldelningen gör det nödvändigt att fortsätta sysselsättningsminskningen till 10 000 personer per månad, att jämföras med det genomsnitt på 75 000 personer som sysselsattes i beredskapsarbetena under januari till mars tidigare i år. Ett så stort sysselsättningsbortfall kan inte täckas av en förbättrad efterfrågan på den öppna marknaden under vintern. Hänsyn måste också tas till den bekymmersamma situationen på byggarbetsmarknaden. Därför biträder utskottsmajoriteten förslaget att man redan nu skall avdela ytterligare 750 milj. kr. till olika typer av beredskapsarbeten. Jag vill betona att även med ett sådant påslag kommer beredskapsarbetena att bedrivas i en avsevärt mindre omfattning än under förra vintern.

Herr talman! I det aktuella beloppet, 750 milj. kr., är 250 milj. kr. avsedda för beredskapsarbeten på byggnads- och anläggningsidan i de sex nordligas-

Nr 54

Måndagen den
17 december 1984

---

*Ytterligare sysselsättningsåtgärder
m. m.*

*Ytterligare syssel-
sättningsåtgärder
m. m.*

te länen. Moderaterna och folkpartiet underkänner även det behovet, och moderaterna säger i sin reservation på denna punkt att det är obegripligt att det görs ytterligare insatser för byggnadsarbetare; i stället bör byggnadsarbetarkåren reduceras redan nu.

Denna kår kommer i vinter att ställas inför stora påfrestningar med hög arbetslöshet. I den situationen bör man åtminstone försöka sätta in åtgärder för att mildra påfrestningarna där de är som svårast. Det är till detta som regeringen och utskottets majoritet har syftat. Oaktat dessa insatser kommer byggarbetslösheten att bli besvärande inte bara i de nordligaste länen utan även i andra delar av landet, och utskottet har därvid funnit anledning att särskilt peka på några län, som Kronobergs, Blekinge och Kristianstads län i sydöstra Sverige samt Uppsala län.

I detta avsnitt godtar utskottsmajoriteten dessutom att Kiruna kommun via beredskapsarbetena får ett höjt bidrag till byggande av ett Folkets hus.

När det gäller beredskapsarbetena, herr talman, har utskottet även ställt sig bakom ett förslag från regeringen om nya regler för beslut om kommunala arbeten av detta slag. Beredskapsarbetena var ursprungligen nästan enbart byggnads- och anläggningsarbeten. Beslut om sådana arbeten kunde lämpligen fattas för varje projekt för sig. Denna ordning passar inte så bra för de i våra dagar vanliga beredskapsarbetena inom den offentliga servicesektorn. Här är det inte lika lätt som när det gäller t. ex. uppförande av en simhall att fastställa att det är fråga om ett objekt som ligger utanför den ordinarie årsbudgeten, vilket är en förutsättning för att arbetet skall få komma till stånd som beredskapsarbete med statligt stöd.

Den nya ordning som regeringen föreslår innebär i korthet att de kommunala huvudmännen och de fackliga organisationerna tar fram sysselsättningsreserv. I denna skall ingå angelägna arbetsuppgifter, vilkas utförande förutsätter att det blir ett nettotillskott av personal utanför den ordinarie årsbudgeten. Endast moderaterna går emot regeringens förslag, som de anser få negativa effekter i olika avseenden. Alla är dock ense om att den nuvarande ordningen inte fungerar tillfredsställande utan bör ändras.

Det nya systemet är anpassat till de förhållanden som råder och är avsett att ge en enklare och smidigare handläggning. Utskottet menar att detta är värt att pröva och tillstyrker alltså regeringens förslag.

Herr talman! Jag sade inledningsvis att propositionen innehåller nya inslag i det arbetsmarknadspolitiska åtgärdssystemet. Till detta hör att ersätta kommunala beredskapsarbeten för vissa arbetshandikappade, s. k. T 1-arbeten, med skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare. Även detta är en anpassning till rådande förhållanden. Beredskapsarbetena skall ju ge sysselsättning under en begränsad tid. Men för de grupper handikappade med olika missbruksproblem det här gäller har T 1-arbetena varit den enda sysselsättningen under långa tider. Förslaget har vidare den innebörden att kommuner och landsting återfår en del av det ansvar för det skyddade arbetet som de hade innan Samhällsföretag tillkom.

Moderaterna har synpunkter på anvisningen av handikappade till det nya skyddade arbetet och på lönesättningen där. Utskottet förutsätter för sin del

att lönerna skall tillkomma i gängse ordning genom avtal och att anvisningarna, liksom i fråga om Samhällsföretags arbetsplatser, skall ske genom arbetsförmedlingens försorg.

Herr talman! Som ett led i förslagen att förbättra de långtidsarbetslösa allt besvärligare situation på arbetsmarknaden har utskottets majoritet biträtt regeringens förslag att det skall införas ett kommunalt rekryteringsstöd för dessa arbetslösa. Detta nya stöd är byggt efter i princip samma modell som det rekryteringsstöd till näringslivet som infördes förra hösten. Förslaget innebär således att staten betalar 50 % av lönekostnaderna för långtidsarbetslösa som anställts av kommunerna efter anvisning av arbetsförmedlingen.

De tre borgerliga partierna avstyrker detta förslag i en gemensam reservation. De ser i förslaget en fara att det leder till en kommunal expansion med negativa effekter på samhällsekonomin. Detta är en överdriven bild av det nya bidragets verkningar. I praktiken kommer rekryteringsstödet att fungera som ett alternativ till sysselsättning i de kommunala beredskapsarbetena. Kommunerna och landstingen måste ta hänsyn till de krav som ställs på dem att medverka till sysselsättning åt andra grupper arbetslösa, såsom ungdomar och handikappade. Detta kommer att begränsa rekryteringsstödet användning. Samtidigt är de långtidsarbetslösa situation sådan att man måste pröva nya vägar.

De tre borgerliga partierna hänvisar till den enskilda sektorn, men nyrekryteringsarna där tycks ju inte räcka till, trots att vi har satt in ett särskilt stimulansbidrag. Centerpartiet vill komma till rätta med den saken genom att höja detta bidrag från 50 till 75 % av lönekostnaderna. Detta kan synas vara en åtgärd i konsekvens med det gångna årets erfarenheter. Men åtgärden har den nackdelen att den ökar den redan höga subventionsgraden när det gäller det privata näringslivet och lägger subventionen på samma nivå som lönebidraget för handikappade, vilka redan tidigare har svårt att hävda sig på arbetsmarknaden och därför inte bör utsättas för den ytterligare konkurrens som centerförslaget medför.

Min slutsats är att man inte bör avstå från den komplettering av åtgärderna för långtidsarbetslösa som det kommunala rekryteringsstödet för dem utgör.

Detta rekryteringsstöd är också att se som ett alternativ till de bidrag för tidigareläggning av kommunala tjänster som försöksvis prövades under budgetåret 1983/84. Vpk vill att man inte skall lägga några ytterligare pengar på rekryteringsstödet till näringslivet utan i stället satsa ett belopp av 1 miljard kronor till bidrag till inrättande av nya fasta jobb på den offentliga sektorn. Erfarenheterna av ett sådant system är emellertid skiftande. Problemet synes vara att det inte blir den verksamma hjälp till de långtidsarbetslösa som vpk hävdar i sin reservation på denna punkt. De nya tjänsterna går bara i begränsad utsträckning till de arbetslösa och blir därmed ganska dyrbara som arbetslöshetsbekämpande åtgärder.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i nu behandlade delar och avslag på de reservationer som har fogats till motsvarande avsnitt i betänkandet.

Måndagen den
17 december 1984

*Ytterligare syssel-
sättningsåtgärder
m. m.*

Anf. 61 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Först vill jag säga några ord om byggarbetsmarknaden. Det är ju ändå så att vi har en alltför stor kår av byggnadsarbetare i vårt land. Denna åsikt måste delas av alla som inte tror att vi får uppleva några nya miljonbyggnadsprogram för bostäder e. d. Då måste man väl som politiker ta sitt ansvar och se till att byggnadsarbetarkåren faktiskt minskar och inrikta insatserna på att hjälpa övertaliga byggnadsarbetare ur denna verksamhet och in i något annat, som kan ge dem tryggad försörjning för framtiden. Efter vad jag förstår måste detta vara den logiska slutsatsen.

Det är därför vi vänder oss emot den socialdemokratiska politiken på detta område. Denna tycks förutsätta att det kommer något nytt miljonbyggnadsprogram eller att det, möjligen från himmelen, dyker upp någon typ av insatser som skall rädda framtiden för en alltför stor byggnadsarbetarkår.

När nu t. o. m. Ludvig Svensson har slutat vänta på att få sälja alla de gardiner som han skulle få sälja, är det väl på tiden, Erik Johansson, att även socialdemokratin inser att det inte är en klok politik eller ett riktigt ansvarstagande att fortsätta att uppmuntra människor att stanna kvar i en verksamhet som vi vet inte kan erbjuda någon långsiktig försörjningsmöjlighet för dem.

Visst ligger det en poäng i att försöka förenkla beslutsfattande och beslutsordning när det gäller beredskapsarbetena. Men, Erik Johansson, det ligger inte någon poäng i att skapa ett system där man får en större och större kortsiktig arbetsmarknad och till viss del rent daglöneri för fler och fler människor i den kommunala sektorn, vid sidan av den ordinarie arbetskraften. Detta är precis vad som håller på att skapas. Integrerar vi systemen för mycket, vänjer sig kommunerna ännu mer vid att ha tiotusentals korttidsanställda arbetare, för vilkas löner de får betalt av staten. Nu har de ju också ungdomslagen, som jämfört med en del erfarenheter från andra länder enligt socialdemokraterna borde betecknas som rent daglönearbete. Vi får en växande kår människor som är hänvisade till otrygga, korta jobb, och vi får en kommunal verksamhet som förväntar sig större och större insatser från staten för att hjälpa till att betala verksamheten.

Om det är till det priset som förenklningarna skall ske, ställer inte moderata samlingspartiet upp. Det är alldeles naturligt, Erik Johansson.

Anf. 62 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Som den noggranna parlamentariker Erik Johansson är hänvisar han till ett utskottsbetänkande från i våras, där det talas om att slutgiltig bedömning får göras i höst om omfattningen av de framtida arbetsmarknadspolitiska insatserna. Han efterlyser bl. a. folkpartiets bedömning. Vår bedömning har vi framfört i vår reservation, där vi säger att underlaget nu är för otillräckligt för att man skall kunna avgöra omfattningen när det gäller att bekämpa arbetslösheten. Vi fruktar att det kan behövas betydande insatser efter de senaste besluten om skattechöjningar. Därför behövs en förnyad bedömning. Sedan får regeringen återkomma till riksdagen och begära de medel som kan anses erforderliga. I avvaktan på detta bör finansfullmakten användas.

Det är riktigt, som Erik Johansson säger, att det är skillnad mellan vårt krav på användande av finansfullmakten och på moderaternas krav, med tanke på att vi från folkpartiets sida i våras var med och anvisade pengar till just den finansieringsfullmakt som här åberopas. Med tanke på att man närmast försöker låsa in dessa pengar i finansfullmakten blir min fråga till Erik Johansson: När anser socialdemokraterna att finansfullmakten skall kunna komma till användning?

Jag vill ställa ännu en fråga. Kan det bedömmas att de ca 4 miljarder kronor som kostnaderna för bostäderna, elektriciteten och bensinen ökar med försvårar arbetsmarknadssituationen, eller är en sådan skattehöjning ovidkommande enligt socialdemokraternas sätt att se? Nu är det, herr talman, folkpartiets bedömning att det behövs insatser, stora insatser, som ej skulle behövs om bensin-, el- och bostadsskatten inte hade genomdrivits.

Anf. 63 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! När Erik Johansson berörde frågan om kommunalt rekryteringsstöd för långtidsarbetslösa var han medveten om att det blir rätt ordentliga bekymmer med turordningsfrågor och kompetensfrågor. Det jag tycker behöver diskuteras när det gäller denna fråga är att det under denna period har varit stora indragningar av ordinarie kommunala medel. Det var också detta besked vi fick i fredags. Sedan skickar regeringen en rännil tillbaka, på ett sätt i år och på ett annat sätt föregående år. Detta leder i hög grad till att man håller i gång AMS-tjänstemän med onödigt byråkrati, i stället för att de aktivt får syssla med regelrätt arbetsförmedling. Detta innebär också att man håller i gång de kommunala tjänstemännen med samma byråkrati i stället för att låta dem arbeta med effektiviseringar av den offentliga sektorn.

Jag skall emellertid hålla med Erik Johansson om en sak, nämligen att det också för mig var litet stötande att läsa moderaternas reservation som gäller bygginvesteringar i de sex nordligaste länen. Det luktar litet av avvecklingsplan, eftersom det är klart att det finns...

Anf. 64 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill påminna talaren om att repliken gällde Erik Johanssons anförande.

Anf. 65 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Det finns många viktiga objekt att fullfölja, trots allt.

Anf. 66 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Erik Johansson gjorde en mycket korrekt genomgång från utskottets sida av AMS medelsbehov våren 1984 och angav att syftet var att AMS skulle komma tillbaka. För detta fanns en finansfullmakt för regeringen. När regeringen sedan skall vidta åtgärder använder man inte finansfullmakten. Då gör den nuvarande regeringen ett politiskt reptrick i den högre skolan, nämligen det att kombinera ett åtstramningspaket på drygt

Måndagen den
17 december 1984

*Ytterligare sysselsättningsåtgärder
m. m.*

4 miljarder med ett sysselsättningspaket på 1,7 miljarder kronor. Det är denna kombination som förtar något av effekten av sysselsättningspaketet.

Erik Johansson gör en riktig iakttagelse när han till Bengt Wittbom säger, att om vi inte beslutar om byggåtgärder nu får de ingen verkan. Men när utskottet skulle besvara några motioner om svårigheter på byggarbetsmarknaden i andra delar av landet avvisades kraven i dessa motioner med en hänvisning till att regeringen noga får följa utvecklingen och återkomma med förslag till åtgärder – detta fastän utskottet anser att svårigheterna är nästan lika stora där. Var finns konsekvensen, Erik Johansson? Borde man inte begära att regeringen snabbt föreslår åtgärder, om man menar allvar med att vilja åtgärda byggarbetslösheten?

Regeringens förslag flagnar betydligt när Erik Johansson på ett kanske ärligt och uppriktigt sätt talar om vad kommunalt rekryteringsstöd innebär. I polemik med moderaterna säger han att det inte skall bli så stort. Det skall inte bli någon stor offentlig sektor, utan det är fråga om ett alternativ till beredskapsjobb och alltså ingenting nytt. Han ber nästan om ursäkt för att man lagt fram förslaget till kommunalt rekryteringsstöd. Och Erik Johansson kanske har helt rätt i det.

Han säger också att erfarenheterna av att försöka skapa arbete genom stöd till kommunerna är mycket dåliga därför att stödet inte går ut till långtidsarbetslösa. Jag skulle vilja säga till Erik Johansson att just den iakttagelsen visar hur stort behovet är av åtgärder mot arbetslösheten. Behovet är så stort att även om vi skulle satsa stora pengar skulle det inte hjälpa de långtidsarbetslösa.

Nu tror jag att detta ändå går att ordna. Men enligt Erik Johansson är regeringens syfte inte så märkvärdigt, utan det är fråga om en vanlig arbetsmarknadspolitisk åtgärd – trots att det här gäller tillsvidareanställningar. Då blir förslaget till kommunalt rekryteringsstöd lika värdelöst som på den enskilda sektorn.

Anf. 67 ERIK JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Gemensamt för de tre senaste inläggen är att man har synpunkter på finansfullmakten. På s. 12 i utskottets betänkande, som majoriteten har anslutit sig till, har vi redovisat detta. Det är en kapitaltillgång med en särskilt konstruktion, och den kan sättas in vid akuta behov. Arbetsmarknadsministern har tidigare lämnat en redovisning av arbetsmarknadsläget och ville då, som jag sade i mitt inlägg, återkomma hösten 1984 för att kunna göra en säkrare bedömning. Det har regeringen gjort, och utskottsmajoriteten har anslutit sig till regeringens förslag.

Det är nästan litet genant att behöva göra en historiebereskrivning av hur den svenska arbetsmarknadspolitiken under socialdemokratins ledning har vuxit fram, utvecklats och anpassats i samverkan med den fackliga rörelsen, liksom att behöva peka på vår politiska målsättning om arbetets egenvärde för individen och för samhället och på de åtgärder som vidtagits i enlighet därmed. Garantin när det gäller rekryteringsstödet och förslaget beträffande T 1-arbetena är åtgärder grundade på de erfarenheter som vunnits. De

arbetsmarknadspolitiska medlen är differentierade och anpassade och blir föremål för en prövning som i detta fall lett fram till den målsättning vi angivit. Det är många faktorer att ta hänsyn till. Den samhällsekonomiska situationen liksom praktiska och organisatoriska frågor kommer alltid att vägas in i bilden.

Det skall bara understrykas vad som sägs i propositionen, att det är fråga om att få en smidigare handläggningsform när det gäller de kommunala beredskapsarbetena. T 1-arbetena bygger på de erfarenheter man har, och de skall genomföras i samverkan med de sociala myndigheterna.

När det sedan gäller byggarbetsstatsningen på 250 milj. kr. har vi i utskottsmajoriteten den uppfattningen att de skall satsas i områden där de får effekter. Samtidigt vill vi peka på att det finns besvärliga situationer i många delar av landet. Vetskapen om möjligheterna att inom ramen för arbetsmarknadspolitiken snabbt vidtaga åtgärder för att förhindra arbetslöshet gör att vi finner det vara till fyllest att vi har fått den aktuella skrivningen i utskottsbetänkandet.

Anf. 68 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! När det gäller den tekniska beskrivning som Erik Johansson gör av de olika åtgärderna finns det naturligtvis ingenting att anmärka. Erik Johansson talar om att socialdemokratin har utvecklat och anpassat ett system som skall leda fram till en målsättning. Det har ju från socialdemokratiskt håll uttalats att denna målsättning skall vara full sysselsättning. Bekymrar det då inte socialdemokratin, Erik Johansson, att vi i en högkonjunktur har en så hög arbetslöshet och så många människor utanför den ordinarie arbetsmarknaden?

I det korta perspektivet, och det har jag sagt flera gånger, är det klart att det behövs en mycket aktiv arbetsmarknadspolitik för att häva den akuta arbetsmarknadssituation som förvisso råder. Det som bekymrar mig är emellertid att man från socialdemokratiskt håll, det gäller både den ekonomiska debatten i förra veckan och inläggen hitintills, på lång sikt – eller t. o. m. på medellång sikt, som det numera heter – inte har en politik att redovisa som skulle leda till mål som socialdemokraterna säger sig förespråka och för vilka det i riksdagen också finns en betydande majoritet. Det är därför som denna replikväxling oss emellan också slutar i ett frågetecken, något som det också finns anledning att sätta efter det av socialdemokraterna i arbetsmarknadsutskottet dikterade senaste betänkandet.

Anf. 69 ERIK JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Till det senaste vill jag bara säga, Elver Jonsson, att efter de här åren och efter de debatter vi har haft är målsättningen fastlagd. Den har jag också redovisat.

Frågan gällde det långsiktiga programmet. Låt mig bara erinra om vad som skett under åren i regeringsställning. Samverkan mellan samhället och parterna på arbetsmarknaden har vuxit sig starkare. Vi har understrukt samverkan emellan arbetsmarknads-, regional- och ekonomisk politik. Vi

*Ytterligare sysselsättningsåtgärder
m. m.*

Måndagen den
17 december 1984

*Meddelande om
frågor*

har i vår skattepolitik föreslagit åtgärder som stärker samhället, därför att vi i samhället ser garantin för medborgarnas trygghet när det gäller arbete, skola, vård och liknande ting.

Det långsiktiga perspektivet anläggs i det forskningsprogram och i den samverkan vi har för att utveckla och stärka det svenska näringslivet, för att öka marknaderna och därmed ge en bredare bas för sysselsättningen.

Det är en politik som har tradition, och det är en politik som vi har för avsikt att fortsätta.

Tredje vice talmannen anmälde att Elver Jonsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

5 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1984/85:278 av *Kjell Johansson* och *Kerstin Anér*

1984/85:279 av *Gunnar Björk* i Gävle

1984/85:280 av *Kjell Mattsson*

1984/85:281 av *Per-Olof Strindberg m. fl.*

Polisens arbetsformer på lokal och regional nivå, utbildning och rekrytering
(prop. 1984/85:81)

6 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 17 december

1984/85:313 av *Bertil Fiskesjö* (c) till finansministern om utlämnande av handlingar hos styrelserna för löntagarfonderna:

Såväl kammarrätter som regeringsrätten har nu lagt fast att löntagarfonderna är myndigheter vilket var ett väntat och, enligt min mening, självklar ståndpunkt.

Trots detta förekommer det att handläggare vid fonderna inte rättar sig efter de regler som gäller för myndigheter, t. ex. upprättar de hemliga diariet och vägrar lämna ut handlingar.

Med anledning av detta vill jag fråga finansministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att få fondstyrelser och handläggare vid dessa att följa domstolsutslag och gällande lag?

1984/85:314 av *Bertil Fiskesjö* (c) till justitieministern om ändrade regler för behörighet att vara ledamot i styrelse för löntagarfond:

Enligt regeringsformen 11 kap. 9 § tredje stycket får endast den som är svensk medborgare ingå som ledamot i myndighet eller dess styrelse, när myndigheten omedelbart lyder under regeringen eller riksdagen.

Löntagarfonderna och deras styrelser är myndigheter under regeringen.

Men i lagen om reglemente för löntagarfonderna har inte uppställts svenskt medborgarskap som villkor för ledamotskap i styrelserna. Och i motiveringarna till lagen sägs det uttryckligen att utlänningar skall kunna vara styrelseledamöter.

Bestämmelserna om löntagarfondernas styrelser strider således mot grundlagens föreskrifter.

Med anledning av detta vill jag fråga justitieministern:

1. Anser justitieministern att det är acceptabelt att vanlig lag står i strid med föreskrifter i grundlagen?
2. Har regeringen för avsikt att föreslå sådana förändringar av reglerna för löntagarfondernas styrelser att dessa bringas i överensstämmelse med föreskrifterna i grundlagen?

1984/85:315 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till industriministern om sysselsättningen vid Avesta järnverk:

Strax före julhelgen har 61 arbetare vid Avesta järnverk via brev blivit uppsagda fr. o. m. den 3 mars 1985. Vid Avesta järnverk har under de senaste tio åren långt över 1 000 arbetstillfällen förlorats. Dessutom har kommunen drabbats av nedläggningar av både en konfektionsindustri och ett järnverk. De arbetande förlorar jobben, kvinnorna får ännu färre chanser till jobb och ungdomen flyr kommunen.

Vid riksdagsbeslutet om strukturförändringar av specialstålsindustrin utfäste sig ägarna – de nuvarande och tidigare – för att ta ett ansvar för bruksorternas framtid och sysselsättning, bl. a. genom Bruksinvest.

Vpk varnade vid detta tillfälle för den utveckling vi nu kan skåda och krävde en ordentlig utvecklings- och sysselsättningsplan för specialstålsindustrin.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att ägarna till Avesta AB skall förmås att ta sitt fulla ansvar för sysselsättningen vid Avesta järnverk och i Avesta kommun?

1984/85:316 av *Pär Granstedt* (c) till finansministern om taxeringen av skärgårdsfastigheter:

Den senaste fastighetstaxeringen innebar i många fall orimliga skattehöjningar för den bofasta skärgårdsbefolkningen. De drastiskt höga taxeringsvärdena på skärgårdsfastigheterna har blivit ett direkt hot mot målsättningen

Nr 54

Måndagen den
17 december 1984

---

*Meddelande om
frågor*

Nr 54

**Måndagen den
17 december 1984**

---

*Meddelande om
frågor*

en levande skärgård. Den 8 oktober i år genomförde Stockholms läns landsting, på initiativ av centerns gruppledare Knut Nilsson, en uppvaktning hos finansministern och föreslog såväl en översyn av taxeringsvärdena som, i avvaktan på resultat av denna, ett tillfälligt avdrag på slutskatten för de drabbade.

Avser regeringen att vidta åtgärder under 1985 för att lindra konsekvenserna för den bofasta skärgårdsbefolkningen av den senaste fastighetstaxeringen?

7 § Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert